

ፔላግዮስና የክሕደት ትምህርቱ

በመጀመሪያዎቹ 5 ምእት ዓመታት ውስጥ ቤተ ክርስቲያን ስለ ምሥጢረ ሥላሴና ምሥጢረ ሥጋዊ ጉዳይ እጅግ ተጠምዳ ሳለ፣ ለሥነ ፍጥረት ትምህርት ምንም ዓይነት ትኩረት አልተሰጠውም ነበር። የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ስለ ምሥጢረ ሥላሴና ምሥጢረ ሥጋዊ በተነሣው ውዝግብና ክርክር ሲፋጁ፣ የምዕራብ ቤተ ክርስቲያን ስለ ሥነ ፍጥረትና ድኅነት ትምህርት በተነሣው ውዝግብ ተጠምዳ ነበር። ስለ ሥነ ፍጥረትና ድኅነት ጉዳይ ትኩረት ሰጥቶ ምርምር ያደረገና ነገር ግን የተሳሳተ ትምህርት ያስተማረ ፔላግዮስ የሚባል የእንግሊዝ አገር ተወላጅ የነበረ መነኩሴ ነበር። ስለዚህ ጉዳይ ውዝግብና ክርክር ተነሥቶ በምዕራብ ቤተ ክርስቲያን ምሁራን መካከል ብዙ ጭቅጭቅና ንትርክ ተፈጥሮ ነበር። ውዝግቡ የተነሣው በተለይ በምዕራብ ቤተ ክርስቲያን የነገረ መለኮት ምሁራን በነበሩት በአውግስጢኖስና በፔላግዮስ መካከል ነበር።

ፔላግዮስ በ4ኛው ምእት ዓመት አጋማሽ ላይ በእንግሊዝ አገር የተወለደ ተራ መነኩሴ ነበር። ፔላግዮስ አእምሮው እጅግ ብልህ፣ በጣም የተማረና ጠባዩም ንጹሕ እንክን የሌለበት ሰው ነበር። አውግስጢኖስ እንኳ በትምህርተ ሃይማኖት ያንን ያህል ሲጨቃጨቀውና ሲከራከረው እያለ፣ ፔላግዮስ በመንፈሳዊ ኑሮው እንክን የሌለበት ስለነበረ ሁል ጊዜ ስለ እርሱ በታላቅ አክብሮት ነበር የሚናገረው። ፔላግዮስ ግሪክኛ ጥሩ አድርጎ አጥንቶ ሐዲስ ኪዳንን በግሪክኛ አዘውትሮ ከማንበቡም ሌላ የግሪክ አበውን መንፈሳዊ ትምህርቶችና ጽሑፎች በተለይ የእንጾኪያውያንን አባቶች ትምህርት በሚገባ አጥንቶ ነበር። እርሱ እጅግ መንፈሳዊ ሰው በመሆኑ እምነት ለሱ ቲኦሪ ወይም ፅንሰ-ሀሳብ ብቻ ነበር። ሃይማኖት ለእርሱ በመልካም ሥራ የተገነባ ምግባር ነው። ለእርሱ ሐዋርያው ያዕቆብ እንዳለው ጥሩ ምግባር የሌለው ሃይማኖት ሙት ነው።

ፔላግዮስ በ409 ዓ. ም. ዕድሜው ገፍቶ ሳለ ቅዱሳት መካናትን ለመጎብኘት ወደ ሮም ተጓዘ። በሮም ሳለ የክርስቲያኖችን ሕይወት በስነ ምግባር በጣም ዝቅ ብሎ በማየቱ እጅግ ተደናግጦ ነበር። ክርስቲያኖች ምክንያት የሚሰጡት በአዳም ኃጢአት ምክንያት የሰው ሁሉ ተፈጥሮ በጥንተ አብሶ ምክንያት በኃጢአት ስለ ረከሰ ሰው መልክም ሥራ መሥራት አይችልም ይሉ ነበር። ፔላግዮስ ሰዎች በሚያቀርቡት በዚህ ምክንያት ፈጽሞ አልተሰማም። ሰው ሁሉ መልካም ሥራ ለመሥራት መጣር አለበት። ጥረት ካደረገ ደግሞ መልካም ሥራ ለመሥራት ሰው ሙሉ ነፃነት ስላለው ሰው በገዛ ራሱ ኃይል ያለ አምላክ ጸጋና እርዳታ መልካም ሥራ መሥራት ይችላል። ሰው በራሱ ጥረት ያለ መለኮታዊ እርዳታ ድኅነትን ሊያገኝ እንደሚችል እየዞረ ያስተምር ጀመር።¹ ሮም ሳለ ፔላግዮስ ሕዝቡ በእምነትና በምግባረ ሠናይ ከፍተኛ ደረጃ ላይ እንዲደርስ አጥብቆ ያስተምር ጀመር። በዚህም ስብከቱ አንድ ሰለስትያስ የሚባል የሕግ ባለሙያ (ጠበቃ) ከአረመኔነት ወደ ክርስትና መልሶ እንዲጠመቅ አደረገ። ይህም ሰው በክርስትና እምነቱ እጅግ በመጠንከሩ መንኲሶ ቤተ ክርስቲያንን ማገልገል ቀጠለ። ሰለስትያስ የፔላግዮስ ተካታይ ሆኖ የኑፋቄ ትምህርቱን ሁሉ ተቀብሎ ያስተምር ጀመር። በ411 እነዚህ ሁለት ጓደኞች ወደ ሰሜን አፍሪካ ሄደው እዚያ የፔላግዮስን የተለየ ትምህርት ያስተምሩ ጀመር። ፔላግዮስ በሰሜን አፍሪካ ሳለ ስመጥር ከሆነው ከሂጾው አውግስጢኖስ ጋር ተገናኝቶ ነበር፤ ነገር ግን ሁለቱ ምሁራን ስለ ሰው ተፈጥሮና ስለ ጸጋ እግዚአብሔር ትምህርት ባለመስማማት በቃልም በጽሑፍም ብዙ ውዝግብ ውስጥ ገብተው ነበር። ከአውግስጢኖስና ከሮም ቤተ ክርስቲያን ጋር ያከራከራቸው የፔላግዮስ የኑፋቄ ትምህርት የሚከተሉት ናቸው፡-

1. አዳም ሲፈጠር ሚች ሆኖ ነው እንጂ ሕያው ሆኖ አይደለም የተፈጠረው። ስለዚህ ሞት በተፈጥሮ ያለ እንጂ በኃጢአት ምክንያት የመጣ አይደለም። ስለዚህ አዳም ባይበድልም ይሞት ነበር።

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 791.

2. የአዳም በደል ራሱን እንጂ የአዳምን ዘር አልጉዳም። ስለዚህ ጥንተ አብሶ (የውርስ/የበደል ኃጢአት) የለም።
3. በፔላግዮስ ትምህርት ሕፃናት ወደዚህ ዓለም ሲመጡ ወይም ሲወለዱ አዳም በኃጢአት ከመውደቁ በፊት እንደነበረው ሆነው ያለ ምንም የውርስ/የበደል ኃጢአት (ጥንተ አብሶ) ነው የሚወለዱት። ሰው ኃጢአተኛ ሆኖ አይወለድም። ሰው በተፈጥሮው ኃጢአት የመሥራትም ያለመሥራትም ችሎታ ኖሮት ነው የሚወለደው።
4. ሳይጠመቁ የሚሞቱ ሕፃናት ድኅነትን ያገኛሉ።
5. ከክርስቶስ በፊት እንደነ አቤል፣ አብርሃም፣ ይስሐቅ ወዘተ. ከኃጢአት (ከውርስ/በደል ኃጢአት) ነፃ የነበሩ ሰዎች ነበሩ።
6. የሙሴ ሕግ እንደ ወንጌል ሁሉ ወደ መንግሥተ ሰማያት ያስገባል።

በ412 ዓ. ም. በካርቴጅ ሰሜን አፍሪካ በተደረገ የአውራጃ ሲኖዶስ ከዚህ በላይ የተጠቀሱት የፔላግዮስና የጓደኛው የሴሌስቲያስ የኑፋቂ ትምህርቶች ተወግዘዋል። ሆኖም አውግስጢኖስ በዚህ ስበሰባ ላይ አልነበረም።

ፔላግዮስና ጓደኛው ሴሌስቲያስ በ414 ዓ. ም. ወደ ፍልስጥኤም ሄደው የኑፋቂ ትምህርታቸውን ያስተምሩ ጀመር። በዚህም ምክንያት በፍልስጥኤም ማኅበረ ምእመናን መካከል ፔላግዮስ በሚያስተምረው ትምህርት ትልቅ ውዝግብ ተፈጠረ። ፔላግዮስ በመናፍቅነት ተከሶ በሰኔ 415 በኢየሩሳሌምና ቀጥሎ በዚሁ ዓመት በታኅሣሥ ወር በሊዳ (Lydda) በተደረጉት ሁለት ሲኖዶሶች ፔላግዮስ በታላቅ ችሎታና ብልጠት ባደረገው መከላከያ በሁለቱም ስበሰባዎች ነፃ ሆኖ ወጣ። የሰሜን አፍሪካ ጳጳሳት ግን የእነዚህን ሲኖዶሶች ውሳኔ እጅግ በመቃወም በ416 ዓ. ም. የሲኖዶስ ስበሰባ አድርገው ፔላግዮስንና ትምህርቱን አውግዘው ፔላግዮስን ከማኅበረ ምእመናን ለይተውታል።

የሂጃው ኤጲስቆጶስ አውግስጢኖስ

አውግስጢኖስ ታላቅ የሮም ቤተ ክርስቲያን አባት ነበር። አውግስጢኖስ በሰሜን አፍሪካ ታጋስቴ (Tagaste) በምትባል ቦታ በ354 ዓ. ም. ተወለደ። አባቱ ለመሞት ጥቂት ቀናት እስከሚቀሩት ድረስ ክርስትናን ያልተቀበለ አረማዊ ትልቅ የመንግሥት ባለሥልጣን ነበር። እናቱ ግን ሞሪካ የምትባል በጣም የተቀደሰች ክርስቲያን ነበረች። ማዱራና ካርቴጅ በሚባሉ የታወቁ የሰሜን አፍሪካ ከተሞች ከፍተኛ የስነ ቋንቋና የንግግር ስልት (rhetoric) ከተማረ በኋላ፣ በእናቱ አማካይነት የእግዚአብሔር ፍቅር ስላደረበት በ19 ዓመቱ ቅዱሳት መጻሕፍትን ማጥናት ጀመረ። እውነትን ለማወቅ በነበረው ጥልቅ ጉጉት የማኒ ተከታዮችን አግኝቶ ለ9 ዓመታት ያህል የማኒ እምነት ተከታይ ሆኖ ነበር። እያደር ግን የማኒን ትምህርት አጥጋቢ ሆኖ አላገኘውም። በ383 ዓ. ም. ላይ አውግስጢኖስ ወደ ሮም ተሻገረ፣ ከአንድ ዓመት በኋላ በ384 ዓ. ም. በመንግሥት መ/ቤት ተቀጥሮ በሚላኖ የንግግር ስልት (rhetoric) አስተማሪ ሆነ። በሚላኖ ሳለ የሚላኖ ኤጲስቆጶስ የአምብሮስን ማራኪ ስብከት በየጊዜው ይሰማ ስለነበር ክርስትናን ተቀበሎ በ387 ዓ. ም. ተጠመቀና የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ጽኑ አማኝ ሆነ። በዚህ ጊዜ ሕይወቱ ሁሉ ተለወጠ። በጣም ማራኪና ከፍተኛ ጥቅም የሚያስገኝ የነበረ የማስተማር ሥራውን ትቶ ወዲያውኑ በ388 ዓ. ም. ወደ ትውልድ አገሩ ወደ ሰሜን አፍሪካ ሄደ። የነበረውንም ሀብት ሁሉ ሽጦና ገንዘቡን ለድኾች አከፋፍሎ ወደ ቤተ ክርስቲያን አገልግሎት ገባ።¹ አውግስጢኖስ በምንኩስና ሕይወት እጅግ ስለ ተማረከ ሂፓ በሚባለው ቦታ አንድ ገዳም መሥርቶ አያሌ የምንኩስና ኑሮን የሚፈልጉ ሰዎችን አሰባስቦ ገዳም መሠረተ፤ እራሱም ማንኩሴ ሆኖ በገዳም ይኖር ጀመር። በ391 ዓ. ም. የቅስና ማዕርግ ተሰጠው። ከ4 ዓመትም በኋላ የሂጃ ኤጲስቆጶስ ሆኖ ተሾመ። አውግስጢኖስ ጳጳስ ከመሆኑም በፊት በኋላም በልዩ

¹ Walker, Williston, A History of the Christian Church, pp. 160-162; Schaff, Philip, o p. Cit. vol. III, PP. 989-993.

ልዩ አርእስት ብዙ መጻሕፍትን ጽፏል። የእነ ፔላግዮስንና የማሂን ትምህርት በመቃወምና በመኩንን ብዙ መጻሕፍት ደርሷል። አውግስጢኖስ በዘመኑ ታላቅ የነገረ መለኮት ሊቅ፣ ታላቅ ሰባኪና ታላቅ ጳጳስ ነበር።

አውግስጢኖስና ፔላግዮስ ስለ ሰው ተፈጥሮና ስለ ጥንተ አብሶ ብዙ ውዝግብ አንሥተው በመድረክ ላይም (በቃልም) በጽሑፍም ብዙ ተከራክረዋል። እንደ አውግስጢኖስ እምነት መልካም ሥራ ለመሥራት፣ መልካም ስነ ምግባር ለመፈጸም፣ መልካም ሐሳብም ለማሰብ ለሰው የእግዚአብሔር ጸጋ (ቸርነት)፣ የእግዚአብሔር እርዳታ የግድ ያስፈልገዋል። በአዳም ድቀት (የጥንት ኃጢአት - ጥንተ-አብሶ) ምክንያት መልካምን ወይም ክፉን መርጦ ለመሥራት የሚያስችለው የሰው የሕሊና ነፃነት ወይም ፈቃድ (freedom of will) ፈጽሞ ደክሟል። ከአዳም ድቀት (fall) በኋላ የሰው ፈቃድ ወይም ምርጫ ኃጢአትን ለመሥራት ብቻ ነው። ከድቀት በኋላ ሰው መልካም ሥራ የሚሠራው በእግዚአብሔር ጸጋ ወይም በእግዚአብሔር ረድኤት ብቻ ነው።

ፔላግዮስ በዚህ ፈጽሞ አይስማም። በእሱ እምነት የሕሊና ነፃነት (freedom of will) ጌታ ሰውን ሲፈጥረው የሰጠው ጸጋ ስለሆነ በድቀት ምክንያት ፈጽሞ አልጠፋም። ስለዚህ ማንኛውም ሰው አዳም በኃጢአት ከመውደቁ በፊት እንደነበረው ሆኖ ነው የሚወለደው። በመሆኑም የሰው የምርጫ ፈቃዱ (የሕሊናው ነፃነት) እንዳለ ነው። ስለዚህ ሰው መልካም ሥራም ሆነ ክፉ ሥራ ለመሥራት ሙሉ የሕሊና ነፃነት አለው። በመሆኑም አንድ ሰው ለሚሠራው ሥራ ሁሉ ተጠያቂነት ወይም ኃላፊነት አለው። ፔላግዮስ እንደሚለው ሰው ያለ እግዚአብሔር እርዳታ (ጸጋ) በራሱ ፈቃድ መልካም ሥራ ለመሥራት ይችላል። ሆኖም ሰው መልካም ተግባር ለማድረግ ከጀመረ በኋላ እግዚአብሔር ጸጋውን ሊያበዛለት ይችላል። የእግዚአብሔርን ጸጋ ለማግኘት መጀመሪያ እሱ መጀመር አለበት። ፔላግዮስ ሀሳቡን ለመደገፍ ከቅዱሳት መጻሕፍት ይጠቅሳል። «ለምኑ ይሰጣችኋል፤ ፈልጉ ታገኛላችሁ። አንኳኩ ይከፈትላችኋል፤» (ማቴ 7:7) እንዲሁም «እናንተ ከእግዚአብሔር ጋር ብትሆኑ አርሱም ከእናንተ ጋር ይሆናል፤ ብትፈልጉት አርሱም

ይገኛላችኋል፤» (2ዜና መ. 15:2)። «እግዚአብሔር እንዲህ ይላል፡- ወደኔ ተመለሱ እኔም ወደ እናንተ እመለሳለሁ።» (ዘካ. 1:3)። ስለዚህ ፔላግዮስ እንደሚለው «የኛ ወደ እግዚአብሔር መመለስ፣ የኛ «እግዚአብሔርን መለመንና እሱን መፈለግ» ይህ የእኛ መልካም ተግባር ነው፤ ከዚህ በኋላ እግዚአብሔር ጸጋውን ያበዛልናል።

አውግስጢኖስ ሲከራከር ደግሞ ማናቸውንም መልካም ሥራ ስንሠራ በቅድሚያ የእግዚአብሔርን ጸጋ ማግኘት ያስፈልጋል። መጀመሪያ የእግዚአብሔር ጸጋ ካልተገኘ ምንም መልካም ሥራ መሥራት አይቻልም። ለዚሁ ማስረጃ የሚከተለውን ከቅዱሳት መጻሕፍት ይጠቅሳል፡- «የሠራዊት አምላክ አቤቱ መልሰን፤... መልሰን ፊትህንም አብራ፤ እኛም እንድናለን።» (መዝ. 79 (80):7፣ 19) ክርስቶስም እንዲህ ሲል አስተምሯል፡ «ከአብ የተሰጠው ካልሆነ ወደኔ ሊመጣ የሚችል የለም፤» (ዮሐ. 6:65) በአውግስጢኖስ እምነት፣ መልካም ነገር የምንመኘውም የምንሠራውም እኛ ነን። ነገር ግን ይህን ሁሉ የሚያሠራን የእግዚአብሔር ጸጋ ሲሰጠን ብቻ ነው። የእግዚአብሔር ጸጋ የሚሰጠው በሰው መልካም ሥራ ሳይሆን በእግዚአብሔር ቸርነት ነው። ለዚሁም አውግስጢኖስ የቅዱስ ጳውሎስን የሕይወት ታሪክ ይጠቅሳል። ጳውሎስ ክርስቲያኖችን እያሳደደ ሳለና ክፉ ሥራ እየሠራ ሳለ ነው ያ ሁሉ መልካም ነገር የሆነለት። ጳውሎስ ራሱ እንዲህ ሲል ያረጋግጣል፡- «አሁን የሆንኩትን ልሆን የቻልኩት በእግዚአብሔር ጸጋ ነው።» (1ቆሮ. 10:10)።

እነዚህ ሁለቱ የላቲን (የሮም) ቤተ ክርስቲያን ምሁራን አውግስጢኖስና ፔላግዮስ የተጣሉት የየራሳቸውን ሀሳብ በማጋነን ነው እንጂ፣ መልካም ሥራ ሠርቶ ጽድቅን ለማግኘት ወይም መልካም ሥራን ለመሥራት ለሰው ልጅ ሁለቱም ማለት የእግዚአብሔርም ጸጋ የሰውም የሕሊና ነፃነት (freedom of will) አስፈላጊዎች ናቸው። አውግስጢኖስ ከፔላግዮስ ጋር የነበረው ልዩነት በእነዚህ በእግዚአብሔር ጸጋና ከድቀት በኋላ ባለው የሰው የሕሊና ነፃነት ላይ ብቻ ሳይሆን፣ ከላይ ከ1 እስከ 6 በተጠቀሱት የፔላግዮስ ትምህርቶች ላይም ነበር።

የፔላግዮስ የስሕተት ትምህርቶች መጀመሪያ በሰሜን አፍሪካ በ416ና 418 ዓ. ም. በካርቴጅ ተወግዘዋል። በዚህ ዓመት የሮሙ ፓፕ ጉባኤ ሰብስቦ የፔላግዮስን ትምህርት ካወገዘ በኋላ፣ ለመላው የምዕራብና የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ደብዳቤ ጽፎ የፔላግዮስን የኑፋቄ ትምህርት አደገኛነት በዝርዝር አስረድቷል። በመጨረሻም ከላይ እንደ ተገለጸው 3ኛው የኤፌሶን ዓለም-አቀፍ ሲኖዶስ አበው የፔላግዮስን ትምህርት አውግዘው ተለያይተዋል።

ምዕራፍ 22

አውጣኪና የኑፋቄ ትምህርቱ

ንስጥሮስና የእርሱ ክሕደት በኤፌሶን ጉባኤ በ431 ዓ. ም. ከተወገዘ በኋላ ምንም እንኳን የንስጥሮስ የክሕደት ትምህርት ጨርሶ ባይጠፋ ቤተ ክርስቲያን ለ18 ዓመታት ያህል በሰላምና በጸጥታ ኖራለች። የንስጥሮስ ዋና ተቃዋሚና ተከራካሪ የነበረው የኤፌሶን ጉባኤ ሊቀ መንበር ሆኖ ንስጥሮስ እንዲወገዝ አድርጎ የኦርቶዶክስ ሃይማኖት ተጠብቆና ተከብሮ እንዲኖር ያደረገው ታላቁ አባት የእስክንድርያው ፓትርያርክ ቅዱስ ቂርሎስ ቤተ ክርስቲያንን ሲያገለግልና የኦርቶዶክስ ታዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሃይማኖትን ሲጠብቅ ቆይቶ በ444 ዓ. ም. ከዚህ ዓለም በሞት ሲለይ በመንበሩ የእርሱ ሊቀ ዲያቆንና ደቀ መዝሙር የነበረው ዲዮስቆሮስ ተመርጦ ተሾመ። በኤፌሶን ጉባኤ ጊዜ ዲዮስቆሮስ ቂርሎስን ተከትሎ በጉባኤው ላይ ተካፍሏል።¹ ዲዮስቆሮስ እንደ ቅዱስ ቂርሎስ እጅግ የተማረና ታላቅ መንፈሳዊ አባት ነበር።

ንስጥሮሳውያን በብዛት ተሰራጭተው የሚገኙት በፋርስና በባቢሎን ቢሆንም፣ በኤፌሶንና በቀስጥንጥንያም በመጠኑ ይገኙ

ስለነበር እነሱን የሚቃወሙ ደግሞ በብዛት ከእስክንድርያ ሌላ በቀስጥንጥንያም ይገኙ ነበር። የንስጥሮስን ትምህርት አጥብቆ የሚቃወም አውጣኪ (Eutyches) የሚባል በቀስጥንጥንያ የአንድ ትልቅ ገዳም አበምኔት (Archimandrite) የነበረና ለኦርቶዶክስ ሃይማኖት እጅግ ቀናኢ የነበረ መነኩሴ ነበር። አውጣኪ ክርስቶስ ሁለት አካል ሁለት ባሕርይ አለው የሚለውን የንስጥሮሳውያንን ትምህርት አጥብቆ በመቃወም እሱ በተቃራኒው ወደ ባሰ ክሐደት አመራ። በቀስጥንጥንያ አውጣኪ «ክርስቶስ አንድ አካል አንድ ባሕርይ ብቻ አለው» እያለ ያስተምር ነበር። አባባሉ የቂርሎስን ኦርቶዶክሳዊ ትምህርት ቢመስልም፣ አውጣኪ ግን አንድ ባሕርይ ሲል የክርስቶስን መለኮታዊ ባሕርይ ብቻ ማለቱ ነበር። በአውጣኪ አባባል ሁለቱ ባሕርያት ማለት የሥጋና የመለኮት ባሕርያት በተዋሐዱ ጊዜ የመለኮት ባሕርይ የሥጋን ባሕርይ ውጦታል፤ አጥፍቶታል። ሥጋና መለኮት በተዋሐዱ ጊዜ በክርስቶስ ላይ የሚታየው የመለኮት ባሕርይ ብቻ ነው። በክርስቶስ የሥጋ ባሕርይ ተውጦ የመለኮት ባሕርይ ብቻ ነው የሚታየው። አውጣኪ በተጨማሪ ክርስቶስ ከሥጋዊ በኋላ ፍጹም ሰው ነው ለማለት «ክርስቶስ ዘዕሩይ ምስሌን በትስብእቱ» ማለት «ክርስቶስ በትስብእቱ (በሥጋው) ከእኛ ጋር አንድ ነው» የሚለውን ኦርቶዶክሳዊ አነጋገር አይቀበልም ነበር።¹ በኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን እምነት መሠረት ክርስቶስ ፍጹም አምላክ ፍጹም ሰው ነው። ነገር ግን ክርስቶስ ፍጹም ሰው ካልሆነና፣ እኛን ወክሎ በመስቀል ላይ በሥጋው መከራን ካልተቀበለ የእኛ የሰዎች ድኅነት አስተማማኝ አይሆንም። በክርስቶስ የሥጋና የመለኮት ባሕርያት ተዋሕደው በመስቀል ላይ በአንድ ባሕርይ በተቀበለው መከራ ድኅነትን አግኝተናል።

የቀስጥንጥንያ ፓትርያርክ ፍላገያኖስ የአውጣኪን ኑፋቄ ትምህርት እንደሰማ ወዲያውኑ ደብዳቤ ጽፎ ስሕተቱን በማስረዳት ከዚህ ስሕተት በአስቸኳይ እንዲታረምና ይህን ትምህርት

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p.736.

¹ Stefanidis, B. K., Ecclesiastical History, p. 221; Konidaris, J. I., General Church History, p. 315.

እንዳያሰራጭ አስጠነቀቀው።¹ አውጣኪ ግን የኑፋቄ ትምህርቱን ማሰራጨት አላቆመም። እዚህ ላይ አንድ ነገር ማስታወስ አለብን። ይኸውም አውጣኪ ክሪሳቶስ ለሚባለው ለንጉሠ ነገሥቱ ለዳግማዊ ቴዎዶሶስ ኃይለኛ ጠቅላይ ሚኒስትር ንስሐ አባት ስለነበረ የልብልብ የተሰማው ይመስላል። ይህን ስለሚያውቅ ፓትርያርክም ሊጫነው አልፈለገም። ሆኖም ኃይለኛ የሆነ የዶሪሊያም ጳጳስ አውሳብዮስ አውጣኪን አጥብቆ ስለተቃወመውና ስለከሰሰው እንደተለመደው የመላ አብያተ ክርስቲያናት ጳጳሳት ተጠርተው ጉባኤ እንዲደረግ ባማድረግ ፈንታ፤ በእርሱ ስር የሚተዳደሩትን 29 ኤጲስቆጶሳትንና 33 የገዳማት አበምኔቶችን (አለቆችን) ሰብስቦ በእርሱ ሰብሳቢነት በ448 ዓ. ም. በቀስተንጥንያ አንድ አህጉራዊ ጉባኤ አድርጎ የአውጣኪን የክሕደት ትምህርት መመርመር ጀመረ።² አውጣኪ በጉባኤው ላይ እንዲቀርብ 2 ጊዜ ተጠርቶ ሳይቀርብ በ3ኛው ጊዜ ብቻ ቀረበ። ስለ ኑፋቄው ቢጠየቅ ግልጽ ያልሆነ የሃይማኖት መግለጫ በጽሑፍ አቀረበ። መግለጫው ግን ስለ ተከሰሰበት የክሕደት ትምህርት ምንም አይገልጥም። የዶሪሊያም ኤጲስቆጶስ አውሳብዮስ ግልጥ አድርጎ «ክርስቶስ በትስብእቱ ከእኛ ጋር አንድ ነው?» ብሎ በጠየቀው ጊዜ አውጣኪ አንድ መሆኑን ካደ። ከክሕደቱም እንዲመለስ ቢጠየቅ አሻፈረኝ አለ።³ ስለዚህ ጉባኤው አውጣኪን አወገዘው፤ ከአበምኔት ሹመቱና ከክህነት ሥልጣኑ ሽሮ ተራ ሰው አደረገው። የሮሙ ፖፕ ለቀስተንጥንያው ፓትርያርክ ፍላጎትና «ክርስቶስ ሁለት ባሕርይ አንድ አካል አለው» የሚል የሃይማኖት ፎርሙላ የያዘ ደብዳቤ ልኮለት ስለነበረ፤ አውጣኪ ይህንንም ነበር እንዲቀበል የተጠየቀው። ይህ ደግሞ ከንስጥሮስ ኑፋቄ ጋር የተዛመደ ስለነበረ፤ (ይህ አባባል መንፈቀ-ንስጥሮሳዊ ይባላል) አውጣኪ አልቀበልም አለ።

ስለዚህ አውጣኪ የቂርሱስን ሃይማኖት ስለ መስከርኩ እንጂ አንዳች ስሕተት ሳይኖርብኝ ያለ አግባብ ተወገዝኩ ብሎ ለንጉሠ

¹ Iris Habib el Masri, The Story of the Copts, the true story of Christianity in Egypt, Book I, Coptic Bishopric for African Affairs, 1987, p. 228.
² አሥራት ገብረ ማርያም፤ ትምህርተ መለኮት፤ ገጽ 83.
³ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 738.

ነገሥቱ ለዳግማዊ ቴዎዶሶስ አመለከተ። እንዲሁም ለሮሙ ፖፕ ለልዮን ቀዳማዊና ለእስክንድርያው መንበር ፓትርያርክ ለዲዮስቆሮስ ለሌሎችም ጳጳሳት ደብዳቤ ጽፎ ላከ። የቀስተንጥንያው ፓትርያርክ ፍላጎትና ስም በበኩሉ የአውጣኪን ኑፋቄና ጉባኤው ስለ እርሱ የወሰነውን ውሳኔ ለፖፕ ልዮን ቀዳማዊ ላከለት። ፖፑም የጉባኤውን ውሳኔ በማጽደቅ ምሥጢረ ሥጋዊን የያዘ ደብዳቤ ለፍላጎትና በድጋሚ ላከለት። በደብዳቤውም ላይ ክርስቶስ ሁለት ባሕርያትና አንድ አካል እንዳለው በግልጥ አስፍሯል። ይህም አባባል ከላይ እንደተገለጸው መንፈቀ-ንስጥሮሳዊ ተብሏል።

አውጣኪ በቀስተንጥንያ ብዙ ደጋፊዎች ስለነበሩት የእሱ በ448 ዓ. ም. ጉባኤ መወገዝ ብዙዎችን አስቆጣ። እንደውም ፍላጎትና ንስጥሮሳዊ ነው እየተባለ ይወራና ይወቀስ ጀመር።¹ ንጉሠ ነገሥቱም የነገሩን ክብደት ተመልክቶ ምናልባትም በአውጣኪ ንስሐ ልጅ በጠቅላይ ሚኒስትሩ ተጽእኖም ይሆናል ዓለም-አቀፍ የአብያተ ክርስቲያናት ጳጳሳት ሲኖዶስ በኤፌሶን እንዲደረግ ለጳጳሳቱ ሁሉ ጥሪ አስተላለፈ። ስብሰባውም በነሐሴ ወር 449 ዓ. ም. በኤፌሶን እንዲሆን ተወስኖ ነበር። ባለፉት ሲኖዶሶች እንደተደረገው ሁሉ የእስክንድርያው ፓትርያርክ ሰብሳቢ እንዲሆን ንጉሠ ነገሥቱ ወሰነ። የኢየሩሳሌሙ ጳጳስ ጄቬናልና የአንጾኪያው ሊቀ ጳጳስ ዶሞኑስ ተለዋጭ የጉባኤው ሰብሳቢዎች እንዲሆኑ ተጠይቀው ነበር። ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ሰብሳቢ በመሆኑ 23 ከሚሆኑ ከግብጽ ጳጳሳት ጋር ቀደም ብሎ ኤፌሶን ደረሰ።² ፖፕ ልዮን ግን ይህ ሰብሰባ እንዲደረግ አልፈለገም ነበር። እንደውም ለንጉሡ ታላቅ እኅት ለፑልኬርያ ንጉሡ ጉባኤውን እንዳይጠራ እንድታግባባው ጠይቋት ነበር። ሆኖም በሀሳቡ ጽንቶ ንጉሠ ነገሥቱ ጉባኤውን ስለጠራ ፖፑም ሦስት መልእክተኞች ላከ።³

¹ Tadros Y. Malaty, Introduction to the Coptic Orthodox Church, Cairo, n.d., p. 69.
² ከግብጽ ከመጡት 23 ጳጳሳት 5ቱ ጳጳሳት በኤፌሶን በ3ኛው ዓለም-አቀፍ ጉባኤ ላይ የተካፈሉ ነበሩ።
³ Iris Habib el Masri, The Story of the Copts, the true story of Christianity in Egypt, Book I, Coptic Bishopric for African Affairs, 1987, p. 231.

በጉባኤው ላይ 135 ጳጳሳት ተሰብስበው ነበር። ምንም እንኳን ጉባኤው ስብሰባውን የጀመረው አንድ ሳምንት ዘግይቶ ቢሆን፤ የሮሙ ፖፕ እንደራሴዎች በዚህ ጊዜ ሊገኙ አልቻሉም። የቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ ፍላጊዮስ ግን ተጠርቶ አልመጣም። የቀረበትንም ምክንያት አልገለጸም። ምናልባትም በእሱ ሰብሳቢነት የተሰበሰበው አህጉራዊ ሲኖዶስ ያወገዘው የአውጣኪ ጉደይ እንደገና እንዲታይ በመደረጉ ቅር ብሎት ይሆናል። ይህ ደግሞ አዲስ ነገር አይደለም። ከዚህ በፊትም ብዙ መናፍቃን አርዮስም ጭምር መጀመሪያ በአህጉራዊ ሲኖዶሶች ከተወገዙ በኋላ ነው እንደገና በዓለም-አቀፍ ሲኖዶሶች የተወገዙት።

ከላይ የጠቀስናቸው ጳጳሳት ተጠብቀው ባይመጡም ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ የተገኙትን 135 ጳጳሳት ይዞ በነሐሴ ወር 449 ዓ. ም. ስብሰባውን ጀመረ። ጉባኤው የተደረገው እንደበፊቱ በኤፌሶን በቅድስት ድንግል ማርያም ቤተ ክርስቲያን ነበር። ጉባኤው እንደተጀመረ አውጣኪ ተጠርቶ ስለተከሰሰበት ጉዳይ እንዲያስረዳ ተጠየቀ። አውጣኪ በቀስጥንጥንያ ሕዝብ እጅግ የሚወደድና የሚደነቅ ከመሆኑም በላይ በቃላት የሚጫወትና ቅንነት የጉደለው ሰው ነበር። አውጣኪ በጉባኤው ፊት ቀርቦ በራሱ እጅ የተጻፈና የፈረመበት የእምነት መግለጫ አቀረበ፤ መግለጫውም ከመነበቡ በፊት ራሱ እንዲህ ሲል ጮሆ ተናገረ፡- «ከልጅነቴ ጀምሮ በግልጥ በምነና ለመኖር ነበር የምፈልገው። ዛሬ በሕዝብ መካከል በመገኘቴ ታላቅ ኃዘን ይሰማኛል። ሆኖም እምነቴን ለመመስከር ስለሆነ ደስታ ይሰማኛል። በኒቅያ ጉባኤ የተወሰነውንና አባታችን ቅዱስ ቂርሎስ ዘእስክንድርያ ያስተማረውን እምነት በትክክል እቀበላለሁ።» ከዚህ በኋላ የጉባኤው ጸሐፊ የሚከተለውን የአውጣኪ መግለጫ ያነብ ጀመረ፡-

«ሁሉን በያዘ፤ የሚታየውንና የማይታየውን በፈጠረ፤ በአንድ አምላክ አምናለሁ። በመለኮት ከአብ ጋር አንድ በሚሆን በአንድ ልጅ በጌታ በኢየሱስ ክርስቶስ አምናለሁ፤ ለእኛ ለሰዎች ሲል ለድኅነታችን ከሰማይ ወረደ። ሥጋ ለበለ፤ ሰውም ሆነ። ታመመ፤ ሞተ፤ በሦስተኛውም ቀን ከሙታን ተለይቶ ተነሣ። ወደ ሰማይ አረገ። ዳግመኛም

በሕያዋንና በሙታን ላይ ይፈርድ ዘንድ ይመጣል። እርሱ ያልነበረበት ጊዜ ነበረ የሚሉ፤ ከመወለዱም በፊት አልነበረም፤ ካለምንም ተፈጠረ የሚሉትን፤ ከአብ ጋር በባሕርዩ የተለየ ነው የሚሉትን፤ የእርሱ ሁለቱ ባሕርያት ተቀላቅለዋል ወይም ተዋውጠዋል የሚሉትን፤ እነዚህ ሁሉ በአንዲት ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን የተወገዙ ናቸው። እኔም የምከተለው እምነት ይህ ነው። ከአባቶቼም የተቀበልኩት ይህ ነው፤ የተወለድኩትና የተጠመቅሁት፤ ክህነትም የተቀበልኩት በዚህ እምነት ነው። በዚህ እምነት እስካሁን ኖጄአለሁ፤ ወደፊትም እስክሞት ድረስ በዚሁ እኖራለሁ።»¹

አውጣኪ ይህንን ለጉባኤው ሲያስረዳ፤ ተከትለውት የመጡትም መነኩሳት አውጣኪ ያቀረበውና የተናገረው ትክክል መሆኑን እዚያው በጉባኤው ፊት አረጋገጡ። ስለዚህ ጉባኤው ይህን የሃይማኖት መግለጫ ከአየና ከሰማ በኋላ 4 ሊቃነ ጳጳሳት ማለት የኢየሩሳሌሙ፤ የአንጾኪያው፤ የኤፌሶንና የቂሣርያው ዘቀጳይቅያ አውጣኪ በእምነቱ አርቶዶክስ ነው በማለት ለጉባኤው አጽንተው ሲናገሩ ሁሉም አውጣኪ ከተከሰሰበት ጉፋቄ ንጹሕ መሆኑን በአንድ ድምፅ ወሰኑ።² ከተላለፈበትም ውግዘት ፈቱት። ሥልጣን ክህነቱንም መልሰውለት ወደ ቀድሞው የኃላፊት ሥራው እንዲመለስ ውሳኔ አስተላለፉ። የዶሪሊያም ጳጳስ አውሳብዮስ አውጣኪን በመወንጀል መግለጫ ሲያቀርብ በዚያ የተሰበሰቡት መነኩሳትና ምእመናን በታላቅ ድምፅ «አውሳብዮስ ይቃጠል! አውሳብዮስ በሕይወቱ ይውደም! ክርስቶስን ለሁለት እንደ ከፈለ እሱም ለሁለት ይከፈል!» እያሉ ይጮሁ ጀመር።³ የቀስጥንጥንያን ፓትርያርክ ፍላጊዮስንና አውጣኪን ያወገዙትን ጳጳሳት የሮሙን ፖፕ ልዩን አንደኛ ጭምር አውጣኪን ያለ አግባብ በማውገዛቸውና

¹ Iris Habib el Masri, The Story of the Copts, the true story of Christianity in Egypt, Book I, Coptic Bishopric for African Affairs, 1987, p. 233.

² Ibid, p. 234.

³ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 739.

ሥልጣናቸውን ያለ አግባብ በመጠቀማቸው ጉባኤው ከአወገዛቸው በኋላ፤ የሚከተለውን አጭር መግለጫ አወጣ፡-

«ከኒቅያ እስከ ኤፌሶን አባቶቻችን በጉባኤ ተሰብስበው ከወሰኑት ሃይማኖት ሌላ የሚጨምር፤ የሚቀንስ ወይም የሚያሻሽል ቢኖር የተወገዘ ይሁን፡፡»¹

ዘግይተው የደረሱት የፖፑ መልእክተኞች ዩልዮስና ሬናቱስ የተባሉት ጳጳሳትና ዲያቆን ሂላሩስ ከፖፑ የተላከውን የሃይማኖት መግለጫ ደብዳቤ እንዲነበብ ጠይቀው ነበር፡፡ ነገር ግን ጦማሩ (ደብዳቤው) «ክርስቶስ ሁለት ባሕርይ አንድ አካል አለው» ስለሚልና ይህም ከንስፕሮስ ኑፋቂ ጋር ስለሚመሳሰል ጉባኤው እንዲነበብ አልፈቀደም፡፡ በዚህም ምክንያት የፖፑ መልእክተኞች ተቀይመው ወዲያውኑ በድብቅ ከጉባኤው ወጥተው ወደመጡበት ሄዱ፡፡ የጉባኤውም ውሳኔ በንጉሠ ነገሥቱ በቴዎዶስዮስ ዳግማዊ ጸደቀ፡፡ ይህም ጸድቆ የቆየው ይህ ንጉሠ ነገሥት እስከ ሞተ ድረስ ብቻ ነበር፡፡

የዚህን ጉባኤ ውሳኔ ሲለማ የሮሙ ፖፕ ልዮን ቀዳማዊ እጅግ ተናዶ ጉባኤውን «ጉባኤ ፈያት (የወንበዴዎች ጉባኤ)» ብሎ ጠራው፡፡ የጉባኤውንም ሊቀ መንበር ቅዱስ ዲዮስቆሮስን አወገዘው፡፡ ከእስክንድርያ ጋር የነበረውንም ግንኙነት ጨርሶ አቋረጠ፡፡ ፖፑ ይህን ሁሉ ያደረገው እሱ የላከው የሃይማኖት ነክ ደብዳቤ በጉባኤው ላይ ስላልተነበበና የእርሱም መልእክተኞች በጉባኤው ላይ በሙሉ ባለመካፈላቸው ነበር፡፡ በተጨማሪ ፖፑ ለንጉሠ ነገሥቱ ለቀዳማዊ ቴዎዶስዮስ የኤፌሶንን ጉባኤ የዲዮስቆሮስ ጉባኤ ብሎ በመጥራት በጉባኤው ላይ ያለውን ቅሬታ ከገለጸ በኋላ፤ ሌላ ዓለም-አቀፍ ጉባኤ እንዲጠራ ጥብቅ ሀሳብ አቀረበ፡፡ እንዲረዳውም የምዕራቡን ክፍል ገዥ (ንጉሥ) የነበረውን ሣልሳዊ ዋልንቲኒያኖስን (Valentinianus III) እና ሚስቱን ንግሥት አውዶቅሲያን አጥብቆ ለምኖ ነበር፡፡ እነዚህም ባለሥልጣኖች እያንዳንዳቸው ሀሳቡን

በመደገፍ ለንጉሠ ነገሥቱ ለዳግማዊ ቴዎዶስዮስ ደብዳቤ ጽፈው ነበር፡፡ ዳግማዊ ቴዎዶስዮስ ግን ሁለተኛው የኤፌሶን ጉባኤ ፈሪሃ እግዚአብሔር ያላቸው የቅዱሳን አባቶች ጉባኤ መሆኑን ገልጦ በመጻፍ ስለ አርቶዶክስ ሃይማኖት ምንም የሚያሳስብ ነገር አለመኖሩን ገልጦ አሳስቧቸዋል፤ በተጨማሪም በሃይማኖት ጉዳይ ጣልቃ እንዳይገቡ መክሯቸው ነበር፡፡

ፖፕ ልዮን ግን ሌላ ዓለም-አቀፍ ሲኖዶስ እንዲደረግ ዳግማዊ ቴዎዶስዮስን አጥብቆ መጠየቁን ቀጠለ፡፡ ሆኖም የፖፑ ጥረት ሁሉ ውጤት አላስገኘም፤ ምክንያቱም ዳግማዊ ቴዎዶስዮስ ለ2ኛው የኤፌሶን ጉባኤ ታላቅ አክብሮት ስለነበረውና ውሳኔውንም በሚገባ ስላጸደቀው ነበር፡፡ የቀስጥንጥንያው መንበር ባዶ ስለነበረ ማግበረ ምእመናኑ በፍላጎያኖስ ምትክ ሌላ አባት እንዲመርጡ ንጉሡ ፈቃድ ሰጠ፡፡ በዚህም ምክንያት ሕዝቡ በቀስጥንጥንያ የእስክንድርያ ፓትርያርክ እንደራሴ የነበረውን አናቶሊያስን መረጠ፤ እርሱም በሚሾምበት ጊዜ የሹመቱን ክብረ በዓል የመራው ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ ነበር፡፡ ይህም ሁኔታ ፖፕ ልዮንን እጅግ አስቆጥቶታል፡፡¹

የኤልቂዶን ጉባኤ

2ኛው የኤፌሶን ጉባኤ ከአለፈ ከአንድ ዓመት በኋላ በሐምሌ ወር 450 ዓ. ም. ዳግማዊ ቴዎዶስዮስ በድንገት ከፈረስ ወድቆ ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ፡፡ ቴዎዶስዮስ ወራሽ ስላልነበረው ለአልጋው ቅርብ የነበረች ታላቅ እገቱ ብርክልያ (Pulcheria) ነበረች፡፡ ብርክልያ ግን በድንግልና መንኲሳ ነበር፡፡ ሆኖም ብርክልያ ለሥልጣን ስለጓጓች ምንኲስናዋን አፍርሳ የሮም መንግሥት የጦር አዛዥ ጄኔራል የነበረውን መርቅያን (Marcianus) አግብታ በነሐሴ 450 ዓ. ም. እሱ ንጉሠ ነገሥት እሷ ንግሥት ሆነው የሮምን ንጉሠ ነገሥት መንግሥት ማስተዳደር ጀመሩ፡፡ ይህ የብርክልያ

¹ አባ ጎርጎርዮስ ሊቀ ጳጳስ ዘሸዋ፤ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ በዓለም መድረክ፤ ገጽ 150፡፡

¹ Iris Habib el Masri, The Story of the Copts, the true story of Christianity in Egypt, Book I, p. 236.

ምንኩስናን ማፍረስ በኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ በተለይም በግብጽ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ዘንድ ተቀባይነትን አላገኘም። የሮሙ ፖፕ ግን ከአዲሶቹ የሮም መንግሥት ንግሥትና ንጉሠ ነገሥት ዘንድ ተወዳጅነትን ለማግኘት ጋብቻቸውን በማወደስ አጸደቀላቸው ቡራኬውንም ላከላቸው። በዚህ ምክንያት ፖፕ ልዮን ከቅስጥንጥንያ ንጉሣዊ ቤተሰብ ጋር ወዳጅነትን መሠረተ። እንኳን ደስ አላችሁ ብሎ በጻፈው ደብዳቤ መጨረሻ ላይ እሱ የፈለገው ዓለም-አቀፉ ሲኖዶስ እንዲሰበሰብ አሳሰበ።¹ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ በንጉሠ ነገሥቱ በመርቅያንና በፖፕ ልዮን መካከል ብዙ የወዳጅነት ደብዳቤዎች ተጻጽፈዋል። በአንዱ ደብዳቤ ላይ ፖፕ ልዮን እንዲህ ይላል፡- «አውጣኪን መጠራጠር አስፈላጊያችን አይደለም፤... ዲዮስቆሮስ በፍላብያኖስ ላይ ያሳለፈውንም ፍርድ መጠራጠር አያስፈልገንም።»² ይህንን የተመለከተች የታሪክ ጸሐፊ ኢሪስ ሃቢብ ኤል ማዝሪ «እንግዲህ ፖፑ እንዲህ ካለ፣ አዲስ ዓለም-ቀፍ ሲኖዶስ ለምን አስፈለገ?» ስትል ሀሳቧን በትክክል አስቀምጣለች። ምናልባት ስለ ፍላብያኖስና ስለተወገዙት ጳጳሳት እንዳይሆን ንጉሡ መርቅያን በሥልጣኑ የፍላብያኖስ አስከሬን ፈልሶ በቅስጥንጥንያ በሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን በታላቅ ክብር እንዲቀበር አድርጓል። የተጋዙት ጳጳሳትም ከግዞት ወጥተው ወደየሥራቸው ተመልሰዋል። በመሠረቱ በሲኖዶስ የተወገዙት ወደ ቀድሞ ሥራቸው መመለስ የሚችሉት በንጉሥ ትእዛዝ ሳይሆን በጳጳሳት ሲኖዶስ መሆን ስላለበት ንጉሡ ያደረገው ሕገወጥ ነበር፤ ፖፑም የሱ ፍላጎት ስለነበረ ይህንን አልተቃወመም። በተቃራኒው ንጉሡ ጳጳሳቱ ወደየሀገረ ስብከታቸው እንዲመለሱ የፍላብያኖስም አስከሬን ወደ ቅስጥንጥንያ ፈልሶ በክብር እንዲቀበር በማድረጉ ፖፕ ልዮን ለንጉሠ ነገሥቱ ልባዊ ምስጋና አቅርቧል። ንጉሡ መርቅያንና ንግሥቲቱ ብርክልያ 2ኛው የኤፌሶን ሲኖዶስ ባቀረበው የሃይማኖት መግለጫ መሠረት ነፃ ያደረገውን አውጣኪንም ያለ ሲኖዶስ ውሳኔ ወደ ሰሜን ሶርያ እንዲጋዝ አደረጉ።

¹ Ibid., pp. 237-238.

² Ibid., pp. 238-239.

ፖፕ ልዮን በአሳሰበው መሠረት ንጉሥ መርቅያን ጥቅ. 8 ቀን 451 ዓ. ም. ዓለም-አቀፍ ሲኖዶስ እንዲደረግ ለጳጳሳት ሁሉ ጥሪ አስተላለፈ፤ ጉባኤውም እንዲደረግ የታሰበው ከቅስጥንጥንያ 96 ኪሎሜትር ያህል ርቃ በምትገኝ በኒቅያ ነበር። ነገር ግን በጸጥታ ምክንያት 3 ኪሎሜትር ብቻ ርቃ በምትገኘው በኤልቂዶን እንዲሆን ንጉሡ ስለ ወሰነ ጉባኤው በኤልቂዶን ሆነ። በጉባኤው ላይ ስለ ተሰበሰቡት ጳጳሳት ቊጥር ሊቃውንት ይለያያሉ። ሆኖም ከ600 እንደማያንሱ ይነገራል። ንጉሥ መርቅያንና ንግሥት ብርክልያ በጉባኤው መክፈቻ ላይ ተገኝተዋል። 18 ዳኞች ጉባኤው በስነ ሥርዓት መካሄዱን የሚቆጣጠሩ በንጉሡ ተሠይመው ነበር፤ እነዚህ ሁሉ ዳኞች መሠየማቸው መንግሥት ሲኖዶስን ምን ያህል እንደተቆጣጠረው ያመለክታል።¹ የጉባኤው አባላት አቀማመጥ እንደሚከተለው ነበር። ዳኞቹ በማኻል ከዳኞቹ በስተግራ የፖፑ መልእክተኞች፣ ቀጥሎ የቅስጥንጥንያው አናቶልያስ፣ የአንጾኪያው ማክሲሙስ፣ የቂሣርያውና የኤፌሶን ጳጳሳትና ሌሎች የምሥራቅና የመካከለኛው ምሥራቅ አህጉር ጳጳሳት፣ በቀኝ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ፣ የኢየሩሳሌም፣ የተሰሎንቂ፣ የቆሮንቶስ፣ የግብጽ፣ የኢሊሪኩም፣ የፍልስጥኤምና ሌሎች ጳጳሳት ተቀምጠዋል።² በኤፌሶን ጉባኤ የተወገዙትን ንስጥሮሳውያን መናፍቃንን የቂሮስ ኤጲስቆጶስ ቴዎዶሪጦስንና የኤዴሳን ኤጲስቆጶስ ኢባንን የዚህ ጉባኤ አባላት አድርገው ተቀበሏቸው። በዚህ ጊዜ ብዙ ብጥብጥ ተነሣ፤ የግብጽ ጳጳሳት በፓትርያርካቸው ላይ የቀረበውን የሐሰት ክስ አጥብቀው ተቃወሙ። እንዲሁም በኤፌሶን ጉባኤ የተወገዙትን ንስጥሮሳውያን ቴዎዶሪጦስንና ኢባንን ጉባኤው በአባልነት በመቀበሉ «አይሁዶችን፣ የክርስቶስን ጠላቶች ከዚህ አስወጡ!» እያሉ በመጮህ ተቃውሟቸውን አሰሙ። ጉባኤው ግን የእነሱን ጩኸት ከቁምነገር አልቁጠረውም።

ጉባኤውን በሊቀ መንበርነት በተራ የመሩት ከመንግሥት የተሠየሙት ዳኞችና የሮሙ ፖፕ መልእክተኞች ነበሩ። የሮሙ

¹ Ibid., p. 241; Samuel, V. C., The Council of Chalcedon Re-examined, The Christian Literature Society, Madras, India, 1977, p. 44.

² Acta Conciliorum Oecumenicorum (ACO), II, I, pp. 64-65:4.

ተወካዮች ጉባኤውን ሲመሩ ይህ የመጀመሪያ ጊዜ ነው፤ ካሁኑ በስተቀር ባለፉት ዓለም-አቀፍ ሲኖዶሶች ሁሉ የእስክንድርያው ፓትርያርክ ከሊቃነ መናብርቱ ዋናው ነበር። አሁን ግን የእስክንድርያውን ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስን ለመኩነን የተሰበሰበ ሲኖዶስ ስለሆነ ዲዮስቆሮስ ከሊቃነ መናብርቱ አንዱ አልሆነም።

የጉባኤው አባላት ቦታቸውን ይዘው እንደተቀመጡ የሮሙ ፖፕ ተወካይ ፓስካሲኑስ (Paschasinus) ተነሥቶ ለዳኞቹ ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ ከተቀመጠበት ቦታ ማለት ከጉባኤው እንዲነሣና ሌላ ቦታ እንዲቀመጥ አመለከተ። የመንግሥቱ ዳኞች ለምን ይነሣል ብለው በጠየቁ ጊዜ፤ ሌላው የፖፑ መልአክተኛ ሊሴንቲያስ (Licentius) የተባለው ዲዮስቆሮስ ከዚህ በፊት የሮሙ ፖፕ ሳይፈቅድ በሥልጣኑ ሲኖዶስ (የ449 ሲኖዶስ ማለቱ ነው) እንዲካሄድ አድርጓል በማለት ክስን አቀረበ። ይህ ግን መሠረት የሌለው ክስ ነበር። ምክንያቱም ከዚህ በፊት የተደረጉት ሲኖዶሶች ሁሉ የተጠሩትና የተካሄዱት በሮም ንጉሠ ነገሥት ፈቃድና ትእዛዝ እንጂ በሮሙ ፖፕ ፈቃድ አልነበረም፤ ያለፈውም የ2ኛው የኤፌሶን ሲኖዶስ የተጠራው በዳግማዊ ቴዎዶሶስ ትእዛዝ እንጂ በፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ ሥልጣን አልነበረም።¹ ስለዚህ የቀረበው ክስ ዳኞቹን አላረካቸውም። በዚህ ጉዳይ ብዙ ጭቅጭቅ ስለተፈጠረ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ በፈቃዱ ቦታውን ለቆ ተከላሾች በሚቀመጡበት ቦታ ሄዶ ተቀመጠ።²

የሮሙ ፖፕ ተወካዮች በ2ኛው የኤፌሶን ጉባኤ ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ የቤተ ክርስቲያንን ቀኖና አፍርሷል ሲሉ ከሰሱ። ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ሲመልስ እሱ በንጉሠ ነገሥቱ በቴዎዶሶስ ትእዛዝና ጥያቄ መሠረት ነው ጉባኤውን የመራው፤ እሱ ቀኖናን አፈረሰ? ወይስ በኤፌሶን ጉባኤ የተወገዙትን ንስጥሮሳውያን መናፍቃንን የቂርስ ኤጲስቆጶስ ቴዎዶሪጦስንና የኤዴሳን ኤጲስቆጶስ ኢባንን

የዚህ ጉባኤ አባላት አድርገው የተቀበሉት እነሱ ናቸው ቀኖና አፍራሾች? ብሎ ጥያቄ አቀረበ። ሆኖም ይህ የፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ ጥያቄ ምንም መልስ ሳይሰጠው ቀረ።

ቀጥሎ በ2ኛው የኤፌሶን ጉባኤ የተወገዘው የዶሪሌኦም ኤጲስቆጶስ አውሳብዮስ ተነሥቶ ዲዮስቆሮስ እሱንና የቀስጥንጥንያውን ፍላብያኖስን «ምንም የሃይማኖት ጉድለት ሳይገኝብን ያለ አግባብ አውግዞናል ጥቃትም አድርሰብናል፤ በተጨማሪም አውጣኪን ከግዝቱ በመፍታት የኦርቶዶክስ እምነትን አበላሽቷል፤» በማለት ክስ አቀረበ። ይህ ተመሳሳይ ክስ በሮሙ ፖፕ ተወካዮችም ቀርቧል። በመሠረቱ ይህ ክስ እውነት እንኳ ቢሆን የሚመለከተው ሲኖዶሱን እንጂ የሲኖዶሱን ሊቀ መንበር ዲዮስቆሮስን አልነበረም። እዚህ ላይ ልንገነዘበው የሚገባው የሮሙ ፖፕ ተወካዮችም ሆኑ ከሳሹ አውሳብዮስ በአጠቃላይ የኤልቂዶን ጉባኤም ቢሆን ዲዮስቆሮስን በእምነት ክሕደት አልከሰሱትም። ሆኖም መናፍቅ ነው ተብሎ የታሰበውን አውጣኪን የ449 ዓ. ም. ሲኖዶስ ነፃ አድርጎ ከውግዘቱ ስለፈታው ብቻ ዲዮስቆሮስን የአውጣኪን የኑፋቄ ትምህርት ተቀብሏል ብለው ደምድመዋል። አውጣኪ ግን በፊት ያስተምር የነበረውን የኑፋቄ ትምህርት ትቶ በቃልም በጽሑፍም ኦርቶዶክሳዊ ትምህርት በማቅረቡ በዚህ መሠረት ነው የ449 ሲኖዶስ ነፃ ያደረገው። ስለዚህ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ አውጣኪ ያቀረበው የእምነት መግለጫ የሚገኝበት የ449 ሲኖዶስ ቃለ ጉባኤ እንዲነበብ ጠየቀ።

የ449 ሲኖዶስ ቃለ ጉባኤ የመጀመሪያው ክፍል ከተነበበ በኋላ ጉባኤውን የጠራው ንጉሠ ዳግማዊ ቴዎዶሶስ መሆኑና አውጣኪንም ነፃ ያደረጉት በጉባኤው የነበሩት ጳጳሳት በሙሉ ተስማምተው በፊርማቸው ያጸደቁት መሆኑ ተነበበ።¹ በ449 በ2ኛው የኤፌሶን ሲኖዶስ ላይ የነበሩት ጳጳሳት ግን የ449 ሲኖዶስን ውሳኔ ፈጽሞ እንደማያውቁት የፈረሙትም በወታደሮች ተገደው በባዶ ወረቀት ላይ መሆኑን አጥብቀው ተናገሩ፤ የግብጽ ጳጳሳት ግን ይህን በሰሙ ጊዜ «የክርስቶስ ወታደር የዚህን ዓለም ባለሥልጣን

¹ Iris Habib el Masri, *The Story of the Copts, the true story of Christianity in Egypt*, Book I, p. 242; Samuel, V. C., *The Council of Chalcedon Re-examined*, The Christian Literature Society, Madras, India, 1977, p. 44.

² Iris Habib el Masri, op. cit., Book I, p. 242; ACO., II, i. p.66:14.

¹ ACO, p. 75:53.

ፈጽሞ አይፈራም። እሳት አንድዱ አንድ ሰማዕት እንዴት እንደሚሞት እናሳያችሁ።¹ ብለው በጉባኤው ፊት ተናገሩ።¹ ባዶ ወረቀት ላይ ነው የፈረምነው ካሉት አንዱ የኤፌሶኑ ኤጲስ ቆጶስ እስጢፋኖስ ነበር። ይህ ሰው አውጣኪ ነፃ እንዲደረግ ተነሥተው ከተናገሩት ሰዎች ሁለተኛው ነበር። አውሳብዮስና ፍላብያኖስን እንዲወገዙ ከተናገሩት 5ኛው ተናጋሪ እሱ ነበር።² የሲኖዶሱ ጸሐፊ በ449 ሲኖዶስ ቃለ-ጉባኤ ላይ የአውጣኪን የሃይማኖት መግለጫ ሲያነብ አንዳንድ አባቶች ይህን መግለጫ እንዳላዩትና ፊርማቸውን አስመስሎ የተፈረመ ነው በማለት ካዱ።³

ከዚህ በኋላ ጉባኤው ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ እምነቱን እንዲገልጽ ተጠይቆ ሁለቱ ባሕርያት (የመለኮትና የሥጋ) ያለመቀላቀልና ያለትድምርት፣ ያለመለወጥና ያለመለየት በአንድ አካል እንደተዋሐዱ በሚገባ አስረድቷል። እንዲሁም በቅዱሳን ቄርሎስ ትምህርት መሠረት «አኦምን በአሐዱ ባሕርይ (ህላዌ ዘቃለ እግዚአብሔር ሥግው)።» ብሎ አስረዳ። ጉባኤውም በዚህ በዲዮስቆሮስ እምነት ላይ ምንም እንኳን ምንም ስሕተት አላገኘም። ጉባኤው በሌላ መንገድ «አውጣኪ በጽሑፍ ካቀረበው የተለየ በቃል ቢናገር ምን ትፈርድ ነበር?» ብለው በጠየቁት ጊዜ፣ ዲዮስቆሮስ «አውጣኪ የጻፈውን ትቶ ሌላ የክሕደት ነገር ቢናገር፣ እሱ ማውገዝ ብቻ ሳይሆን በእሳትም እንዲቃጠል እፈርድበት ነበር።» ብሎ መለሰ።⁴ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ በእንደዚህ ያለ ነጉድጓዳዊ አነጋገር ሁሉን ግልጥልጥ አድርጎ በተናገረ ጊዜ፣ ኬልቄዶናውያን ጽጥ አሉ። ዲዮስቆሮስን በመቃወም የተናገሩ የምሥራቅ አህጉር ጳጳሳት ግን ንግግሩ ልባቸውን ነክቶት «በድለናል፤ ይቅርታ እንጠይቃለን!» በማለት ጮኹ። የመንግሥቱ ዳኞች በባዶ ወረቀት ላይ ነው የፈረምነው ስላሉት እንደገና ሲጠይቁቸው «በድለናል፤ ይቅርታ እንጠይቃለን።» ሲሉ መለሱ። እንደገና ፍላብያኖስን ዲዮስቆሮስ ነው ያስገደለው ስላሉት ቢጠየቁ አሁንም «በድለናል፤ ይቅርታ

እንጠይቃለን።» ሲሉ መለሱ።¹ በዚህ ሁኔታ እነዚህ ጳጳሳት 1ኛ/ በሐሰት በባዶ ወረቀት ላይ ፈርመናል በማለታቸውና፣ 2ኛ/ ፍላብያኖስንና አውሳብዮስን ያለ አግባብ በማውገዛቸው ይቅርታ ጠየቁ።

የመንግሥቱ ዳኞች ፍላብያኖስ ኦርቶዶክስ መሆኑን አጥብቀው በጠየቁ ጊዜ፣ የሮሙ ተወካዮችና አብዛኞቹ አባላት በ449 ሲኖዶስ ጊዜ የነበሩትም ጭምር ፍላብያኖስ ኦርቶዶክስ እንደነበረ ተናገሩ፤ «ታዲያ ለምን ተወገዝ?» ሲሉ ዳኞቹ ጠየቁ፤ በዚህ ጊዜ ዲዮስቆሮስ ፍላብያኖስ «ጌታ ከሥጋዊ በኋላ ሁለት ባሕርይ እንዳለው አጥብቆ ይናገር ነበር።» ብሎ ተናገረ፤ የዚህም እውነት እንዲወጣ ብሎ የ449 ሲኖዶስ ቃለ-ጉባኤ ቀርቦ እንዲነበብ አበክሮ ጠየቀ። ለዚህ ምንም መልስ አልተገኘም። ሁሉም ዳኞችም ጭምር ቃለ-ጉባኤው እንዳይነበብ ስለፈለጉ ጽጥ አሉ።² ሁሉም ዝም ቢሉም ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ንግግሩን በመቀጠል ፍላብያኖስ «ክርስቶስ ከሥጋዊ በኋላ ሁለት ባሕርያት አለው።» እያለ እንደሚናገር መልሶ መላልሶ አስረዳ። የቀድሞ አባቶች ግን ለምሳሌ አትናቴዎስ፣ ጎርጎርዮስና ቄርሎስ «አሐዱ ባሕርይ ዘእግዚአብሔር ቃል ሥግው» እንጂ ከተዋሕዶ በኋላ «ሁለት ባሕርይ» ፈጽሞ እንደማይሉ በመጻሕፍቶቻቸው ሁሉ ለማንበብ እንደሚቻል አስረዳ። የቀረቡትን ማስረጃዎች ሁሉ ከቁም ነገር ሳያስገቡ ጉባኤውም በሚገባ ሳይወያይበት ዳኞቹ በጭፍን ፍላብያኖስና አውሳብዮስ ያላግባብ ነው የተወገዙት በማለት ውሳኔ አሳለፉ። በተጨማሪም አውጣኪ ቀርቦ ሳይጠየቅ³ ለ449 ጉባኤ ያቀረበውንም የሃይማኖት መግለጫ ሳይመለከቱ፣ በጭፍን በ449 ሲኖዶስ ያለ አግባብ ነው ነፃ ሆኖ ከግዝቱ የተፈታው ብለው ዳኞቹ፣ የፖፑ ተወካዮችና ሌሎች

¹ Iris Habib el Masri, op. cit., Book I, p. 2461 Fr. Tadros Y. Malaty, Introduction to the Coptic Orthodox Church, p.771 ACO, II, I, pp. 94:181-183.

² ACO, II, I, pp. 113-114, 268-281; Samuel, V.C., op. cit., p. 54.

³ የኬልቄዶን ጉባኤ ከመሰብሰቡ በፊትና የአውጣኪም ጉዳይ በሲኖዶስ ሳይታይ ንጉሡ መርቅያንና ንግሥቲቱ ብልኬርያ አውጣኪ ወደ ግዞት ወደ ሰሜን ሶርያ ተወስዶ እዚያ በግዞት እንዲኖር አድርገው ነበር።

¹ Iris Habib el Masri, op. cit., Book I, p. 244.

² ACO, pp. 182, 192.

³ Iris Habib el Masri, op. cit., Book I, p. 245.

⁴ Ibid, p. 246; Samuel, V. C., op. cit., p. 51; ACO. II, I, p. 92:168.

የጉባኤው አባላት ወሰኑ። ይህ በግልጽ የሚያመለክተው የኬልቄዶን ጉባኤ የተጠራው ዲዮስቆሮስንና አውጣኪን ለማውገዝና ፍላገድና ስንትና አውሳብዮስን ነፃ ለማድረግ መሆኑን ነው።

ከላይ ለቀረቡት ጥብቅ ማስረጃዎች ምንም መልስ ሳይሰጡ የመንግሥቱ ዳኞችና የሮሙ ፖፕ እንደራሴዎች የፖፑን የዶግማ ደብዳቤ (Tomos) አስተያየቱን እንዲገልጽ ለፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ ሰጡት፤ ዲዮስቆሮስም ለጥቂት ጊዜ ከአነበበው በኋላ፤ ደብዳቤው ኦርቶዶክሳዊ ሳይሆን ንስጥሮሳ ዊ መሆኑን ገልጦ ደብዳቤውንና ደራሲውን ያለ አንዳች ማመንታት አወገዘ።¹ ከተሰበሰቡት ጳጳሳት ብዙዎቹ ስለ ልዩን ደብዳቤ (Tomos) የዲዮስቆሮስን አስተያየትና ስሜት ተጋርተዋል። ነገር ግን አስተያየታቸውን በይፋ ለመግለጽ ድፍረት አልነበራቸውም። ሌሎች ደግሞ ስለዚህ ደብዳቤ ታላቅ ጥርጣሬና መደናበር እንዳደረገባቸው በፊታቸው ላይ ይነበብ ነበር። ይህን የአባላቱን ሁኔታ የተመለከቱት ዳኞች በደብዳቤው ውስጥ የሚያውክና የሚያስቸግር ነገር እንዳለ ጥያቄ አቀረቡ። አንዳንድ ጳጳሳት ምንም ችግር አለመኖሩን ገልጠው፤ ሆኖም አንዳንድ የላቲን ቃላትንና አባባሎችን በደንብ ለመመርመር ጊዜ ለማግኘት ስብሰባው ለ5 ቀናት እንዲበተን ጠየቁ። ጥያቄአቸውም ወዲያውኑ ተቀባይነት አግኝቶ ስብሰባው ተበተነ።

ነገር ግን ከ3 ቀናት በኋላ ጳጳሳቱ የመንግሥቱ ዳኞች በሌሉበት ለነሱም ሳይነግሩ ይፋዊ ስብሰባቸውን በፖፑ እንደራሴ ፓስካሲኑስ (Pascasinus) ሊቀ መንበርነት ቀጠሉ። በዚህ ስብሰባ ላይ የግብጽ ጳጳሳትና ሌሎች ብዙ ጳጳሳት አልተገኙም። ስብሰባውን እንደጀመሩ የፖፑ እንደራሴና የስብሰባው ሊቀ መንበር «የፖፑ ደብዳቤ መክበር አለበት። ሁሉም ደብዳቤውን መቀበል አለባቸው። ይህን ደብዳቤ የሚቃወም ተከሶ በጉባኤው ፊት መቅረብ አለበት።» ሲል አወጀ። ወዲያውኑ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ወደ ስብሰባው እንዲመጣ ወደ ማረፊያ ቦታው 3 ጳጳሳትና አንድ ዲያቆን ተላኩ። በዚያን ጊዜ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ከቤት እንዳይወጣ ንግሥት ብርክልያ ባዘዘቻቸው ወታደሮች ይጠበቅ ነበር። መልእክተኞቹም ዲዮስቆሮስን ወደ

ጉባኤው እንዲመጣ በጠየቁት ጊዜ፤ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ «ጉባኤው የተበተነው ለ5 ቀናት ሲሆን አሁን ገና 3 ቀናት ነው ያለፉት፤ አሁን እንዴት ለመሰብሰብ እንችላለን? ለመሆኑ የመንግሥቱ ተወካዮች ዳኞች ተነግሯቸዋል?» ብሎ ጠየቀ። ለመጀመሪያው ጥያቄ መልስ አልተሰጠውም። ለሁለተኛው ጥያቄ ግን «ሰቤተ ክርስቲያን ጉዳይ ምእመናን አያስፈልጉም፤» ሲሉ መለሱለት። ቀጥሎ ከቤት ወጥቶ ወደ ስብሰባው ለመሄድ ይፈቅዱለት እንደሆነ ወታደሮቹን ማስፈቀዳቸውን መልእክተኞቹን ጠየቀ። እነርሱም በበኩላቸው «እኛ የተላክነው አንተን እንድንጠራ ነው እንጂ ወታደሮችን እንድንጠይቅ አይደለም፤» ሲሉ መለሱና ተመልሰው ሄዱ። ለ2ኛ ጊዜ ሌሎች መልእክተኞች ለዲዮስቆሮስ ሌላ ጥሪ አቀረቡ። እሱም የመንግሥት ተወካዮች ዳኞች ከሌሉ እንደማይመጣ ነግሯቸው ተመለሱ። ይህ ሁሉ የተደረገው በሲኖዶስ ሕግ መሠረት አንድ ሰው ሦስት ጊዜ ተጠርቶ ካልመጣ እንደሚወገዝ ስለሚያውቁ በዚህ መሠረት ዲዮስቆሮስን በሌለበት ለማውገዝና የፖፑ ልዩንን የዶግማ ደብዳቤ (Tome of Leo) ሁሉም እንዲቀበሉት ለማድረግ ነበር። ይህም የታቀደው በፖፑ ወኪሎች ነበር።¹ በዚህ መካከል ሌሎች ከላሾች ቀርበው በፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ ላይ የተለያዩ እምነትን የማይመለከቱ የሐሰት ክሶችን እንዲያቀርቡ ተደረገ። በመጨረሻም ዲዮስቆሮስ ወደ ጉባኤው እንዲመጣ ለሦስተኛ ጊዜ መልእክተኞች ላኩበት፤ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ የኬልቄዶን ጉባኤ ሄራ በደንብ ስለገባው የሃይማኖት መልእክቱን ቀደም አድርጎ ያስተላለፈ መሆኑን ገልጾ በሕመም ምክንያት ወደ ጉባኤው ለመሄድ አለመቻሉን ስለገለጠላቸው መልእክተኞቹ ተመልሰው ሄዱ። የፖፑ ተወካዮችና አንዳንድ የእነሱ ደጋፊዎች ዲዮስቆሮስን ለማውገዝ ይህንኑ ነበር የፈለጉት።

¹ Iris Habib el Masri, op. cit., Book I, p. 246.

¹ Samuel, V. C., op. cit., p. 59.

የቅዱስ ዲዮስቆሮስ በኬልቲዶናውያን መወገዝ

ይህ የሮሙ ፖፕ ልዩን፣ የሮም የምሥራቁ ክፍል ንጉሠ ነገሥት የመርቅያንና የንግሥቲቱ የብርክልያ ታላቅ ተጽእኖ የነበረበት የኬልቲዶን ጉባኤ መጀመሪያም የተሰበሰበው ዲዮስቆሮስን ለማውገዝና ከሥልጣኑ ለማውረድ ስለነበረ፣ እሱን ለማውገዝ ብዙ ምክንያቶች ይፈልጉ ነበር። በሃይማኖት በኩል ምንም ስሕተት ስላላገኘበት¹ የቤተ ክርስቲያንን ቀኖና አፍርሷል በማለት እሱን ወንጀለኛ ለማድረግ አስበው ሕጉን የሚያስከብሩት የመንግሥት ዳኞች ለ5 ቀናት ጉባኤውን በበተኩበት ጊዜ ከግማሽ ያነሱ አባላት ተሰብስበው² ቅዱስ ዲዮስቆሮስ በጉባኤው ላይ እንዲገኝ 3 ጊዜ ደጋግመው ጥሪ እንዲደርሰው አደረጉ። ዲዮስቆሮስም ከላይ እንደተገለጸው ሕግ አስከባሪዎቹ ዳኞችና ሌሎች ከእርሱ ጋር የተከሰሱት በሌሎች ለመገኘት ስላልፈለገ በጉባኤው ላይ አልተገኘም። ይህን ምክንያት አድርገው ሲያሻኝ ጭስ ወጋኝ እንደሚሉት ቀኖና አፍርሷል በማለት የተሰበሰቡት በአንድ ድምፅ አወገዙት። ሲያወገዙትም 3 ምክንያቶች ዘርዝረዋል፤ 1ኛ/ በመናፍቅነት የተከሰሰውንና የተወገዘውን አውጣኪን ነፃ አድርጎ ወደ ቤተ ክርስቲያን አንድነት መልሶታል። እዚህ ላይ አውጣኪ በጽሑፍ ያቀረበውንና በቃልም ያረጋገጠውን አርቶዶክሳዊ የሃይማኖት መግለጫ ሊመለከቱት አልፈለጉም። 2ኛ/ የሮሙ ፖፕ ልዩን የላከውን የሃይማኖት መግለጫ ደብዳቤ (the Tome of Leo) ባለመቀበል ደብዳቤውንም ፖፕ ልዩንንም አውግዟል የሚል ነው።

¹ ዲዮስቆሮስን ከአወገዙት አንዱ የቀስጥንጥንያ ፓትርያርክ አናቶሊዮስ ዲዮስቆሮስ በመናፍቅነት አለመወገዱን ገልጦአል፤ Samuel, V. C., op. cit., pp. 69-70; Mgr. Hefele, Cardinal, records the witness of patriarch Anatolius which reads: "Dioscorus was not deposed because of heresy, but because he had excommunicated Leo I (of Rome) and had not obeyed the Synod." Hefele, Mgr. Karl J. von, *Histoire des Conciles*, trans. By Charles Joseph Hefele, vol. III, T. & T. Clarke, Edinburgh, p. 59.

² Ibid, p. 67.

3ኛ/ በጉባኤው ላይ እንዲገኝ 3 ጊዜ ተጠርቶ አልተገኘም የሚል ነበር።¹

የኬልቲዶን ጉባኤ ቅዱስ ዲዮስቆሮስን ከሥልጣኑ ከአወረደ በኋላ ስለሌሎች ዓለማዊ ጉዳዮች ተወያዩ፤ ከነዚህም አንዱ የትኛው መንበር ከየትኛው መንበር ይበልጣል ማለት የትኛው ፓትርያርክ ከየትኛው ፓትርያርክ ቅድሚያ አለው የሚለውን ነው የተወያዩት፤ በዚህ ዓይነት የመጀመሪያውን ደረጃ የያዘው የሮሙ ፖፕ ሲሆን፣ ከሱ ቀጥሎ እንደ ጥንቱ የእስክንድርያው ፓትርያርክ መሆኑ ቀርቶ የቀስጥንጥንያው ፓትርያርክ የሁለተኛውን ደረጃ እንዲይዝ ተደርጓል።

ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ ከሥልጣን እንዲወርድ ከተወሰነበት በኋላ ንግሥት ብርክልያ በግል አስጠርታ ሐሳቡን ለውጦ በልዩን ጦማር (Tome of Leo) ላይ እንዲስማማና እንዲፈርም ትእዛዝ አዘል ምክር ሰጥታው ነበር ይባላል። እሱ ግን መንፈሱ-ጠንካራ ስለነበር የንግሥቲቱን ትእዛዝና ምክር አልተቀበለም። በዚህ ተናዳ ንግሥቲቱ ቅዱስ ዲዮስቆሮስን በወታደሮች በሚያስቅቅ ሁኔታ አስደበደበችው ይባላል። በዚህም ድብደባ ጥርሶቹ ወላልቀው ጽሕሙም ተነጫጭቶ ነበር። እሱም የተነጩ ጽሕሙንና የወላቁትን ጥርሶች በአንድ ላይ ቋጥሮ «ይህ የሃይማኖት ፍሬ ነው።» የሚል ጽፎበት ለግብጽ ምእመናን ልኮላቸዋል ይባላል።²

የቅዱስ ዲዮስቆሮስ ወደ ግዞት መላክ

እጅግ የሚገርመው የኬልቲዶን ጉባኤ ስብሰባውን ሳይፈጽም የጉባኤውም ዘገባ ገና ሳይደርሰው የቀስጥንጥንያ ንጉሠ ነገሥት መርቅያን የጉባኤውን ውሳኔዎች ሁሉ የሚያጽድቅ ጽሑፍ ለጉባኤው ላከ። እንዲሁም ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ጋግራ (ጋንግራ) ወደሚባል ደሴት እንዲጋዝ ትእዛዝ አስተላለፈ። ቅዱስ ዲዮስቆሮስ

¹ Ibid., p. 68; ACO, II, I, pp. 475-477:21.

² አባ ጎርጎርዮስ የሸዋ ሊቀ ጳጳስ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ በዓለም መድረክ¹ ገጽ 157-158።

ወደተጋዘበት ወደ ደሴተ ጋግራ በሄደ ጊዜ በፈቃዳቸው 2 ጳጳሳትና ሁለት ዲያቆናት ተከትለውት ሄደው ነበር። ሦስተኛው ጳጳስ የነበረ መቃርዮስ የተባለ የኤድኮ ጳጳስ አብሮት ለመሄድ በመንገድ ላይ ሳለ «ቅዱስ ማርቆስ ደሙን ባፈሰሰበት ከተማ የሰማዕትነት አክሊል ስለሚጠብቅህ ቶሎ ብለህ ሂድ እንዳያመልጥህ!» ብሎ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ስለነገረው ወዲያውኑ ወደ ግብጽ ሄደ። ንጉሠ ነገሥት መርቅያን ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስን ወደ ግዞት እንዲላክ ከአደረገ በኋላ የጉባኤው ውሳኔ በመንግሥት መጽደቁን በመግለጽ ለእስክንድርያና ለመላ የግብጽ ሕዝብና ለግብጽ ቤተ ክርስቲያን መልእክት ላከ። ወዲያውኑም በዲዮስቆሮስ ምትክ ፕሮቴሪዮስ የሚባል ኤጲስቆጶስ በቀስተጥንጥንያ ሾሞ ወደ እስክንድርያ በብዙ ወታደሮች ታጅቦ እንዲሄድ አደረገ። ወታደሮቹም ለአዲሱ ፓትርያርክ የማይታዘዙትንና የማይገዙትን ከባድ ቅጣት እንዲቀጡ በጠብቅ ታዘዘው ነበር። የግብጽ ክርስቲያኖች ግን ለዲዮስቆሮስ ታማኝነታቸውን በመግለጥ ንጉሡ ለላከው ፓትርያርክ አንገዛም አሉ። የግብጽ ጳጳሳትም አስቸኳይ ስብሰባ አድርገው ለፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ ታማኝነታቸውን በአንድ ድምፅ ገልጠው፤ ፖፕ ልዮንንና የልዮንን ጦማር (the Tome of Leo I) እንዲሁም የኬልቄዶንን ጉባኤንና ፓትርያርክ አንዲሆን የተላከባቸውን ፕሮቴሪዮስን አወገዙ።¹ ንጉሠ ነገሥቱ መርቅያንም ይህን እንደሰማ አጸፋውን ለመመለስ ጳጳሳቱ በሙሉ በኬልቄዶን ጉባኤ ውሳኔና በልዮን ጦማር ላይ እንዲፈርሙ በግብጽ ለነበሩት የጦር ሹማምንቱና መኩንኖቹ ትእዛዝ አስተላለፈ። መኩንኖቹም በትእዛዙ መሠረት ጽሑፎቹን ለማስፈረም ወደየጳጳሳቱ ሲሄዱ መጀመሪያ የተገኘው ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ወደ ግዞት ሊከተለው ሲል «ወደ እስክንድርያ ሂድ። በዚያ የሰማዕትነት አክሊል ይጠብቅሃል፤» ያለው የኤድኮ ጳጳስ አባ መቃርዮስ ነበር። ወታደሮቹ ጽሑፎቹን አልፈርምም በማለቱ እዚያው ደብድበው ገድለውታል። በኦርቶዶክስ ተዋሕዶ እምነታቸው በመጽናታቸውና የኬልቄዶንን ጉባኤ ባለመቀበላቸው ሠላሳ ሺህ

የሚሆኑ ካህናትና ምእመናን ተገድለዋል።¹ ከጥቂት የሰበካ አብያተ ክርስቲያናት በስተቀር አባዛኞቹ የአብያተ ክርስቲያናት ሕንጻዎች የኬልቄዶንን ጉባኤ ለሚደግፉ ጥቂት ክርስቲያኖች በንጉሠ ነገሥቱ ትእዛዝ እንዲሰጣቸው ተደረገ።

ፓትርያርክ ዲዮስቆሮስ 5 ዓመት በግዞት ግፍና ሥቃይ እየተቀበለ ከቆየ በኋላ በ456 ዓ. ም. ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ። መላው የግብጽ ካህናትና ምእመናን የአባታቸውን ማረፍ በሰሙ ጊዜ ታላቅ ኃዘን ተሰማቸው። ወዲያያውኑ ካህናቱና ሕዝቡ ክርስቲያኑ ተሰብስበው የዲዮስቆሮስ ዋና ጸሐፊ የነበረውን ጢሞቴዎስ የተባለውን አባት በአንድ ድምፅ መርጠው በዲዮስቆሮስ ፋንታ ዳግማዊ ጢሞቴዎስ ተብሎ የእስክንድርያ 26ኛው ፓትርያርክ ሆኖ እንዲሾም አደረጉ። ይህ ምርጫ በሚያካሄድበት ጊዜ የንጉሠ ነገሥቱ የመርቅያን ዋና እንደራሴ አገረ ገዥው በእስክንድርያ አልነበረም። ገዥው ሲመለስ የግብጽ ቤተ ክርስቲያን ካህናትና ምእመናን አዲስ ፓትርያርክ መርጠው መሾማቸውን በሰማ ጊዜ እጅግ ተናደደ። አገረገዥውም ግብጻውያን ፓትርያርክ የመምረጥ መብት እንዳልነበራቸው ነገራቸው። ለማናቸውም እርሱ እስኪመለስ ድረስ መጠበቅ ነበረባቸው በማለት ምርጫውን እንደማይቀበለው በግልጥ ነገራቸው። ለእነሱ የተሾመላቸውንና መንግሥትም የሚቀበለውን ፕሮቴሪዮስን የግድ መቀበልና ለእርሱ መታዘዝ እንዳለባቸው ነግሮአቸው ሌላ ፓትርያርክ መምረጥ በመንግሥት ላይ እንደማመጽ የሚያስቆጥርና ከባድ ቅጣት የሚያስከትል ነው በማለት አስጠነቀቃቸው።

ይህ በእንዲህ እንዳለ አዲሱ ፓትርያርክ ዳግማዊ ጢሞቴዎስ ጳጳሳቱን በሙሉ ጠርተው ሲኖዶስ አደረጉና የኬልቄዶንን ጉባኤና የጉባኤውን ደጋፊዎች እንደገና አወገዟቸው። በዚህ ጊዜ ዲዮኒስዮስ የሚባል አንደ የመንግሥት ወታደራዊ ከፍተኛ ባለሥልጣን ከቀስተጥንጥንያ ተልኮ መጣ፤ የመጣውም የግብጽ ክርስቲያኖች በሙሉ መንግሥት የሾመውን ፕሮቴሪዮስን እንዲቀበሉ ለማድረግ ነበር። ለእርሱም የማይታዘዙትን ከባድ ቅጣት እንዲቀጣቸው

¹ Iris Habib el Masri, op. cit., Book I, p. 253.

¹ Ibid.

ሥልጣን ተሰጥቶት ነው የመጣው። ይህ ባለሥልጣን በመጣ ጊዜ ፓትርያርክ ዳግማዊ ጢሞቴዎስ ከእስክንድርያ ወጥተው የተለያዩ ሀገረ ስብከቶችን በመጉብኘት ላይ ነበሩ። ፓትርያርኩ በተመለሱ ጊዜ መንበረ ሊቀ ጽጵስናቸው ውጭውም ውስጡም በመንግሥት ተቁልፎ አገኙት። ሕዝበ ክርስቲያኑ በዚህ እጅግ ተናደው መንግሥት ወደሾመው ፓትርያርክ ወደ ፕሮቴሪየስ መንበረ ፓትርያርክ ሄደው ፓትርያርኩን ከተደበቀበት አውጥተው ገደሉት። ይህ ዓመፅ መንግሥትን ስላላሰበ በሕዝብ ላይ አጸፋዊ እርምጃ ለመውሰድ አልተፈለገም። ሆኖም ንጉሥ መርቅያን ግብጻውያን የመረጡት ፓትርያርክ ጢሞቴዎስና ወንድሙ ተይዘው ዲዮስቆሮስ ታስሮበት በነበረበት በደሴተ ጋግራ እንዲጋዙ አደረገ።¹ ይህንም ያደረገው የሕዝቡን መንፈስ ለመስበርና ተስፋ ለማስቆረጥ ነበር። የሕዝቡ መንፈስ ግን ፈጽሞ አልተለወጠም። የቀስጥንጥንያ (ሮም) መንግሥት ደጋግሞ ፓትርያርክ ቢልክም ግብጻውያን ግን መንግሥት የሚልካቸውን ፈጽሞ አይቀበሉም ነበር።

እስከ ኬልቂዶን ጉባኤ ድረስ በግብጽ የነበሩ አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ በቅዳሴና በሌሎች የጸሎት አገልግሎት ጊዜ በግሪክኛ ቋንቋ ነበር የሚጠቀሙት። ከዚህ በኋላ ግን በቅብጥ ቋንቋ መጠቀም ጀመሩ።²

ከኬልቂዶን ጉባኤ በኋላ የቤተ ክርስቲያን ሁኔታ

ከላይ እንደተገለጸው የእስክንድርያና የመላዋ ግብጽ በጣም የበዙት ክርስቲያኖች የኬልቂዶንን ጉባኤ ውሳኔ በመቃወም ፈጽሞ አልተቀበሉትም። እንዲሁም የሶርያ፣ የፍልስጥኤም፣ የመካከለኛው ምሥራቅና የመስጴጦምያ አብዛኞቹ ክርስቲያኖች የኬልቂዶንን ጉባኤ አጥብቀው በመቃወማቸው አንዲት የነበረች ቤተ ክርስቲያን ለሁለት ተከፍላ በኬልቂዶናውያንና በኬልቂዶን ተቃዋሚዎች መካከል ታላቅ ውዝግብና ብጥብጥ ተነሣ። ብዙ ኬልቂዶናውያንም

ከዲዮስቆሮስ ዕረፍት በኋላ በኬልቂዶን ተቃዋሚዎች የግብጽ ክርስቲያኖች ወደ ተሾሙት ወደ ዳግማዊ ጢሞቴዎስ ገብተው ለእሳቸው መገዛት ጀመሩ። ዳግማዊ ጢሞቴዎስም ኬልቂዶናውያን ጳጳሳትን እየሻሩ በቦታቸው የኬልቂዶን ተቃዋሚዎችን ይሾሙ ጀመር። በሶርያም የኬልቂዶን ተቃዋሚዎች በጣም እየበረቱ ሄደው በ461 ዓ. ም. ላይ የአንጾኪያ መንበረ ሊቀ ጽጵስና በኬልቂዶን ተቃዋሚ ጴጥሮስ ፋላር (Peter the Fuller) በተባሉ ጳጳስ ተያዘ።

በቤተ ክርስቲያን ውዝግብ ጉዳይ የቢዛንታይን መንግሥት (የምሥራቅ ሮም ግዛት) በጽኑ ታወከ። ለሁለት መቶ ዓመታት የቢዛንታይን መንግሥት በመላው ንጉሠ ነገሥት መንግሥቱ ውስጥ ሰላምን ለማምጣት ብዙ ይሞክር ነበር። በየጊዜው የተነሡት ነገሥታትም በሃይማኖት ጉዳይ ውስጥ ጣልቃ እየገቡ ለፖሊቲካ ጥቅማቸው ሲሉ አንዱ ይህንን ሌላው ደግሞ ሌላውን በመደገፍ ብጥብጡን የባብሉት ነበር።

መርቅያን ወራሽ ሳይኖረው በ457 ዓ. ም. በሞተ ጊዜ፣ ልዩን ቀዳማዊ (457-474) የተባለ የጦር ጀኔራል በእግሩ ተተክቶ ንጉሠ ነገሥት ሆነ።¹ ልዩን የኬልቂዶን ጉባኤ ደጋፊ ስለነበረ የኬልቂዶን ጉባኤ ተቃዋሚዎችን (የተዋሕዶ ኦርቶዶክስ ሃይማኖት ተከታዮችን) በጥብቅ ያሳድድ ጀመር። እሱም በ474 ሲሞት ዜኖ (Zeno) ነግሦ መንበሩን ወረሰ። ከጥቂት ወራት በኋላ ባሲሊስኩስ (Basiliscus) (475-477) የተባለ የቤተ ምንግሥት ሰው ተቀናቅኖት ዜኖን ከሥልጣን በማውረድ አልጋውን ወረሰ። ባሲሊስኩስ (Basiliscus) የተዋሕዶ ክርስቲያኖች እምነት ደጋፊ ስለነበረ ኬልቂዶናውያንን ያሳድድ ጀመር። የግል ሐኪሙም አንድ የግብጽ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ እምነት ተከታይ የእስክንድርያ ሰው ስለነበረና ለሥልጣን የበቃውም በኬልቂዶን ጉባኤ ተቃዋሚዎች ድጋፍ ስለነበረ፣ የበለጠ የእነሱ ደጋፊዎች ሆነ።² ስለዚህ በ476 ዓ. ም. ለመላ አብያተ ክርስቲያናትና አውራጃዎች የተላከ ደብዳቤ ጽፎ፣ የኬልቂዶንን ጉባኤና የፖፕ ልዩንን ጦማር በማውገዝ የኬልቂዶን ተቃዋሚዎችን

¹ Ibid, p. 260.

² Vasiliev, A. A., History of the Byzantine Empire, vol. I, p. 105.

¹ Ibid, p. 66.

² Iris Habib el Masri, The Story of the Copts, Book I, p. 261.

እምነት የመንግሥቱ ሃይማኖት መሆኑን በአዋጅ ነገረ።¹ እንደዚሁም በዚያው በግብጻዊው የግል ሐኪሙ አማካይነት ንጉሡ ባሲሊስኩስ (Basiliscus) ፓትርያርክ ዳግማዊ ጢሞቴዎስ ከግዛት እንዲመለሱ አደረገ። በፓትርያርኩም ምልጃ ሌሎች የተጋዙ ጳጳሳት እንዲፈቱ ሆነ።² ዳግማዊ ጢሞቴዎስ ከግዛት ሲመለሱ ከመንግሥት አስፈቅደው የሚቹን ፓትርያርክ የቅዱስ ዲዮስቆሮስን አጽም ከደሴተ ጋግራ ይዘው ወደ ግብጽ መጡ። የግብጽ ሕዝብ ክርስቲያንም ዳግማዊ ጢሞቴዎስንና የተወዳጁን የቅዱስ ዲዮስቆሮስን አጽም በታላቅ ሰልፍና በጥንቃቄ ተቀብለው የቀድሞ ፓትርያርኮች መካነ መቃብር እንዲቀበር አደረጉ።³

ሆኖም ከሁለት ዓመት በኋላ ባሲሊስኩስ (Basiliscus) ከሥልጣን ወርዶ ዜኖ (Zeno) እንደገና ነገሠ። ዜኖ በሥልጣን ላይ እንደወጣ የቤተ ክርስቲያን ውዝግብና መለያየት እጅግ አሳሰበው። እንዲሁም የኬልቂዶን ጉባኤ ተቃዋሚዎች እንቅስቃሴ እጅግ ከባድ መሆኑንና በመንግሥቱም ላይ ታላቅ ተጽእኖ የሚያደርስ መሆኑን ተረዳ። ስለዚህ ለችግሩ መፍትሄ አግኝቶ ሰላም በመንግሥቱ እንዲሰፍን ማድረግ አጥብቆ ፈለገ። ስለዚህ ከኬልቂዶንያዊው ከቀስጥንያው ፓትርያርክ ከአካክያስ ጋር በመመካከር በ482 ዓ. ም. Henoticon የተባለ «የአንድነት አዋጅ» አወጀ። ይህም የአንድነት አዋጅ የታወጀው ሁሉንም አብያተ ክርስቲያናት ለማስታረቅና አንድ ለማድረግ ታስቦ ነበር። በታወጀው የአንድነት አዋጅ ላይ የኒቅያን፣ የቀስጥንያንና የኤፌሶንን ጉባኤዎች በመቀበል አርዮስን፣ ንስጥሮስንና አውጣኪን ያወግዛል። በውስጡ ግን ከባድ ውዝግብ ስለ ተነሣበት ጉዳይ ማለት ስለ አንድ ባሕርይና ስለ ሁለት ባሕርያት እምነት ፈጽሞ አልተነሣም። በዚህ በአንድነት አዋጅ ላይ የቀስጥንያን ፓትርያርክ አካክያስ፣ የእስክንድርያ ፓትርያርክ ሣልሳዊ ጢሞቴዎስ፣ የአንጾኪያ ፓትርያርክ ጴጥሮስና የኢየሩሳሌም

ፓትርያርክ ማርቲርዮስ ፈርመውበታል።¹ በብዙ ሀገሮች ኬልቂዶናውያንና የተዋሕዶ እምነት ተከታዮች ተራርቀው በአንድነት መኖር ጀምረው ነበር። የሮሙ ፖፕ ፊሊክስ ዳግማዊ ግን ሌሎቹ ፓትርያርኮች የተቀበሉትን የአንድነት ስምምነት (Henoticon) የኬልቂዶንን ጉባኤ የሚሽር ስለሆነ አልተቀበለውም። እንደውም ይህን ስምምነት የፈረመውን የቀስጥንያንያውን ፓትርያርክ አካክያስን አውግዞ ከእርሱ ጋር የነበረውን ግንኙነት አቋረጠ። አክራሪ የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ እምነት ተከታዮችም ስምምነቱን ባለመቀበል ከፓትርያርኮቻቸው ተለይተው ያለ አለቃ (Acephali) ተቀመጡ።² በዚህ አኳኒን የHenoticon (የአንድነት አዋጅ) የተጠበቀውን ያህል ግቡን ሳይመታ ቀረ።

የኬልቂዶን ጉባኤ በቢዛንታይን (ቀስጥንያንያ) መንግሥት የተደገፈና ውሳኔውም በሁሉም ዘንድ ተቀባይነት እንዲያገኝ ይኸው መንግሥት በጥብቅ ይጥር ስለነበር፣ የኬልቂዶን ጉባኤ ተከታዮች በኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ሃይማኖት ተከታዮችና በኬልቂዶን ጉባኤ ተቃዋሚዎች ዘንድ «መለካውያን» ተብለው ይጠሩ ነበር። «መለካውያን» ማለት ንጉሣውያን ወይም የንጉሡን ሃይማኖት የሚቀበሉ ማለት ነው። በግብጽና በመካከለኛው ምሥራቅ በተለይም በግብጽ የነበሩ የኬልቂዶን ጉባኤ ተቃዋሚዎችና የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ሃይማኖት ተከታዮች በቢዛንታይን (ቀስጥንያንያ) መንግሥት ከ2-4 ምእት ዓመታት ውስጥ በአረማውያን የሮም ነገሥታት ከተደረገው ሥቃይ፣ መከራና ስደት ያላነሰ ነው የደረሰባቸው ሥቃይና መከራ። እጅግ የሚያሳዝነው ይህ ሁሉ ችግርና ሥቃይ የደረሰባቸው በወንድሞቻቸው በክርስቲያኖች እጅ መሆኑ ነው። ይህ ሁኔታ እስከ እስላም ወረራ ድረስ ቀጥሏል።

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 765.

² Iris Habib el Masri, op. cit., Book I, pp. 260-261; Tadros Y. Malaty, op. cit., p. 87.

³ Iris Habib el Masri, op. cit., Book I, p. 261.

¹ Ibid, pp. 263-264; Schaff, P., op. cit., vol. III, p. 765.

² Schaff, P., op. cit., vol. III, p. 765.

የብሔትውናና የምንኩስና ሕይወት (ኑሮ)

ምንኩስና የሚለው ቃል monahos ከሚለው የግሪክኛ ቃል የወጣ ነው። ትርጉሙም «ብቸኛ» ማለት ነው። «ብሔትውና» የሚለው ቃል ደግሞ «ተባሕተው» ከሚለው የግእዝ ግሥ የወጣ ነው። ትርጉሙም «ብቸኛ ሆነ፣ ተለየ፣ ተነጠለ» ማለት ነው። ሁለቱም ከሰው ከኅብረተሰብ ተለይቶ መኖርን ነው የሚያመለክተው።¹

በጥንት ቤተ ክርስቲያን የምንኩስናና የብሔትውና ሕይወት የተጀመረው በሁለተኛው ምእት ዓመት አጋማሽ ላይ እንደሆነ የቤተ ክርስቲያን የውስጥ ታሪክ ያስረዳል። በስፋት በአራተኛው ምእት ዓመት መጀመሪያ ላይ የተመሠረተው የምንኩስናና የብሔትውና (የምነና) ሕይወት ከመጀመሪያ ጀምሮ በብዙ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ በተለይም በኦርቶዶክስና በካቶሊክ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ታላቅ ተቅዋም ሆኖ እስከ ዛሬ ድረስ ለክርስትና መስፋፋትና ለአብያተ ክርስቲያናት መዳበር ታላቅ አስተዋጽኦ አድርጓል። አሁንም እያደረገ ነው። ይህ የምንኩስና ሕይወት የጀመረው በክርስትና ሃይማኖት ብቻ ሳይሆን የክርስትና ሃይማኖት ከመጀመሩ በፊትና በኋላም በምሥራቅና በሩቅ ምሥራቅ አገሮች በነበሩት ልዩ ልዩ ሃይማኖቶች ጭምር ነው።

በጥንቱም ዘመን ሆነ በኋለኛው በክርስትናው ዓለም አንዳንድ አማኞች የዚህን ዓለም ከንቱነት፣ የሰውን ክፋት፣ የሰውንም ዕድሜ አጭርነት በመመልከት፣ ራሳቸውን ለፈጣሪ ለማስገዛትና ከፈጣሪ ጋር የቀረበ ግንኙነት ለማድረግ፣ ይህን ዓለም ንቀው፣ ቤት ንብረታቸውን ትተው ከዘመድ አዝማድ ተለይተው እግዚአብሔርን በዋሻ፣ በዱር፣ በበረሃ ጎጆ ቀልሰው ሳር ቅጠል ነስንሰው በመኖር

¹ አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ፣ መጽሐፈ ሰዋስው ወገስ ወመዝገበ ታላት ሐዲስ (የሳተመው ደስታ ተክለ ወልድ) አርትስቲክ ማተሚያ ቤት አዲስ አበባ፣ 1948 ዓ. ም. ገጽ 263-264።

ፈጣሪያቸውን በጸም በጸሎት ሲያገለግሉ ይኖሩ ነበር። ከክርስትና በፊት የነበሩትን ሃይማኖቶች ስንመለከት ወደ ሩቅ ምሥራቅ ያሉትን በሕንድና፣ በቻይና፣ በጃፓንና በሌሎች በእስያ አገሮች የሚመለከትን ሒንዱዝምን፣ ብራሕማኒዝምን፣ ቡድሂዝምንና ሲንዶይዝምን ብንመለከት በእነዚህ ሃይማኖቶች ሁሉ በጣም ጥብቅ የሆነ የብሔትውናና የምነና ኑሮ የሚኖሩ አያሌ የአየጸምነቱ ተከታዮች ነበሩ አሁንም አሉ። በ1600 ቅ.ል.ክ. ላይ በሕንዱዝምና በብራሕማኒዝም እምነቶች ከዓለም ተለይተው ፈጣሪያቸውን በመለመን፣ በጸምና በጸሎት ተወስነው በዱር፣ በገደል፣ በዋሻ ይኖሩ የነበሩ ባሕታውያን እንደነበሩ፣ እንዲሁም በገኛው ምእት ዓመት ቅ.ል.ክ. ላይ የቡድሂዝም መናንያን ከሰው ተለይተው በዱር፣ በገደልና በጫካ ውስጥ ይኖሩ እንደነበር ይታወቃል።¹ የሒንዱዝምና የብራሕማኒዝም መናንያን እያንዳንዳቸው ለብቻቸው በብሔትውና የሚኖሩ ሲሆን፣ የቡድሂዝም መነኩሳት ግን የተወሰኑ መነኩሳት ቊጥር በኅብረት ነው የሚኖሩት።

በአይሁድ እምነትም ቢሆን የምነናና የምንኩስና ሕይወት የተለመደ ነው። በአሪት ዘጉልቀ² የብቸኝነት ኑሮ የሚኖሩ «ናዝራውያን» ተብለው የሚታወቁ ግለሰቦች እንደነበሩ ይታወሳል። ከነዚህም ሌላ በአይሁድ እምነት ተከታዮች መካከል በየዘመኑ የተነሡ መናንያን (ባሕታውያን) ይገኛሉ። ከእነዚህ ውስጥ እነ ቴስብያዊው ነቢዩ ኤልያስ፣ ነቢዩ ኢሳይያስ፣ መጥምቁ ዮሐንስ ይገኙበታል። በጣም የታወቁት ግን በሁለተኛው ምእት ዓመት ቅ. ል.ክ. የነበሩት «ኤሴኔስ» የተባሉት በአንድነት ይኖሩ የነበሩት የአይሁድ ብሔረሰቦች ነበሩ። እነዚህ የአይሁድ መናንያን ከጨው (ሙት) ባሕር በስተሰሜን ምዕራብ ከኢየሩሳሌም በስተምሥራቅ በኩል ኩምራን (Kumran) በሚባል ሥፍራ ገዳም መሳይ ማኅበር መሥርተው ይኖሩ ነበር። እነዚህ ሰዎች በጊዜው የነበረውን የቤተ ክህነቱንም ሆነ የመንግሥቱን ሃይማኖታዊ አቅዋም በመንቀፍ የተሻለና ለፈጣሪ ታዛዥ የሆነ ማኅበር መሥርቶ ንጽሕና ቅድስና

¹ Schaff, Philip, History of the Christian Church, vol. III, p.149.

² ዘጉ. 6:1-21።

ጠብቆ እግዚአብሔር የሚፈቅደውን ኑሮ ለመኖር ነበር ከዓለማዊ ኑሮ ተለይተው ሰፋፊ ዋሻዎች ሠርተው በማጎበር ለመኖር የፈለጉት። ፈቃድ ለተሰጣቸው ለጥቂቶች በስተቀር ጋብቻን ፈጽሞ አይፈቅዱም ነበር። ሥጋም ሆነ ማናቸውም ከእንስሳት የተዘጋጀ ምግብን ፈጽሞ አይመገቡም። በዚህም ምክንያት ራሳቸውን እውነተኛች እስራኤላውያን ብለው ይቆጥሩ ነበር።¹ የአባላቱም ቍጥር በአንድ ወቅት ወደ 4,000 ተጠግቶ ነበር።² እነዚህ ኤሴንሶች እራሳቸውን ንጹሐንና ቅዱሳን አድርገው ስለሚቆጥሩ በየጊዜው ጠቅላላ ስብሰባ እያደረጉ በማጎበሩ መመሪያ መሠረት መኖራቸውን እንደሚቀጥሉ ቃል ኪዳናቸውን ያድሳሉ። እንደዚሁም በዚሁ ስብሰባቸው ከጎብስትና ከወይን የተዘጋጀ የአንድነት ምግብ በየጊዜው በማጎበር ይመገባሉ። የስነ ሥርዓት መጠበቂያ የተጻፈ ደንብ ስላላቸው ሕጋቸውንና ስነ ሥርዓታቸውን የሚተላለፈውን በጥብቅ ይቀጣሉ። መጥምቁ ዮሐንስና አንዳንዶቹ የጌችን የኢየሱስ ክርስቶስ ደቀ መዛሙርት ከእነዚህ የኤሴንሶች ማጎበር አባላት እንደነበሩ አንዳንድ ሊቃውንት ይናገራሉ።³ እንዲሁም አንዳንድ ምሁራን ይህ የኤሴንስ መናንያን ማጎበር የክርስትና ሃይማኖት የምነናና የምንኩስና ማጎበር መንገድ ጠራጊ ነው ይላሉ።⁴ በእርግጥም የክርስትና ሃይማኖት ብሕትውናና ምንኩስና ከኤሴንሶች ጋር በብዙ መንገድ ይመሳሰላሉ።

ምንኩስናና ብሕትውና በክርስትና ሃይማኖት በስፋት የተጀመረው ከአራተኛው ምእት ዓመት መጀመሪያ ጀምሮ ቢሆንም፣ ከሁለተኛው ምእት ዓመት ጀምሮ አንዳንድ የብሕትውና ኑሮ ይኖሩ የነበሩ አባቶችን እናገኛለን። ለምሳሌ ታላቁ የቤተ ክርስቲያን ሊቅ የነበረውና በኋላ ግን በጥቃቅን ኑፋቂ ምክንያት በቤተ ክርስቲያን የተወገዘው አርጌኒስ ከሊቅነቱ ባሻገር እጅግ መንፈሳዊ ስለነበረ ሕይወቱን ለእግዚአብሔር ለመስጠት ወስኖ በድንግልና ለመኖርና ጌታን ለማገልገል አስቦ ከፈተና ለመራቅ ራሱን በራሱ ሕጽው

(ስልብ) አድርጎ ነበር። ይህም በቤተ ክርስቲያን ሕግና ሥርዓት መሠረት ትክክል ባለመሆኑ ተፈርዶበታል። ይህ የሚያመለክተው በአርጌኒስ ዘመን የብሕትውና ተግባር መጀመሩን ነው። በዚያን ጊዜ ግን በቤተሰብና በንብረተሰቡ መካከል እየኖሩ ለእግዚአብሔር የተቀደሰ ሕይወት ለመኖርና በእግዚአብሔር ፊት ቅዱስ ሆኖ ለመገኘት ብዙ ክርስቲያኖች ይጥሩ ነበር።

በ250 ዓ. ም. ላይ በቂሣር ዳክዮስ ዘመነ መንግሥት በተነሣው ሰደት ጊዜ ለመመነን (ለብሕትውና) ብዙ ሰዎች ወደ ምድረ በዳ መሄድ ጀመሩ።¹ የክርስትናን የምንኩስና ሕይወት ዕድገት ሦስት ደረጃዎች አሉት፤ ሁለቱ በምሥራቅ በኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ሲታዩ፤ ሦስተኛው በምዕራብ በካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ዘንድ ነው የሚታየው።

የመጀመሪያው የምንኩስና ደረጃ በግል የሚደረግ የብሕትውና ወይም የምነና ኑሮ ነው። ይህ የብሕትውና (የምነና) ኑሮ የተጀመረው በግብጽ አገር ነው። በመንፈሳውያን ሰዎች አስተያየት የዚህ ዓለም ኑሮ የክፋት፣ የተንኮልና የኃጢአት ኑሮ ስለሆነ ከእግዚአብሔር የሚያርቅ እንጂ ወደ እግዚአብሔር የሚያቀርብ አይደለም። ስለዚህ መንፈሳውያን ሰዎች ወደ እግዚአብሔር ቀርቦ ለመገኘት ከዓለም መራቅ አስፈላጊ ሆኖ ስላገኙት ይህን ዓለም ንቀው፤ ቤት ንብረታቸውን ትተው፤ ከሰው፤ ከዘመድ አዝማድ ተለይተው መኖርን በመፈለግ ወደ ዱር፤ ወደ ዋሻ፤ ወደ ምድረ በዳ ይሰማሩ ጀመሩ። ይህንንም የሚያደርጉት በዚያ ጸጥ ባለ ሥፍራ እግዚአብሔርን በጾም በጸሎት ለማገልገል ነበር።

1. አባ ጳውሊ ዘጺብ

አባ ጳውሊ በታሕታይ ግብጽ ጺብ የምትባል ሀገር ተወላጅ ነበር። አባ ጳውሊ ዕድሜው 15 ዓመት ሲሆነው አባትና እናቱ በሞት ይለዩታል። ጳውሊ ከልጅነቱ ጀምሮ በጣም ጥብቅ ክርስቲያን

¹ Walker, Williston, A History of the Christian Church, pp. 15-16.
² Schaff, Philip, History of the Christian Church, vol. I, pp. 65-66.
³ Walker, Williston, op. cit., p. 16.
⁴ Schaff, Philip, History of the Christian Church, vol. I, p. 66.

¹ Ibid, vol. III, p. 154.

ነበር። በ250 ዓ. ም. ላይ ዳክዮስ ክርስቲያኖችን ያሳድድና ያሠቃይ በነበረበት ጊዜ እሱም ይፈለግ ስለነበረ፤ ወደ አንድ ዘመድ ቤት ተደብቆ ነበር። ነገር ግን አንድ ደካማ ክርስቲያን እሱን አሳልፎ ሊያሲዘው መሆኑን ስለ ተገነዘበ ወደ ምድረ በዳ ሄዶ በምነናና በብሕትውና መኖር ጀመር።¹ አባ ጳውሊ ይህን የብሕትውና ሕይወት የጀመረው ዕድሜው ገና 22 ዓመት ሲሆነው በላዕላይ ግብጽ ነበር። ይህ ቅዱስ ባሕታዊ ክርስቲያኖችን በግፍ ያሠቃይና ያሳድድ በነበረው በቄሣር ዳክዮስ ዘመነ መንግሥት በ250 ዓ. ም. ከዘመድ አዝማድ ተለይቶና ከወላጆቹ የወረሰውን ሀብትና ንብረት ሽጦና ለድሾች አከፋፍሎ በጣም ርቆ ወደሚገኝ ላዕላይ ግብጽ በአጠገቡ አንዲት ምንጭ ወደምትገኝበት ዋሻ ገብቶ ይቀመጥ ጀመር። በዚያም የብሕትውና ኑሮ 90 ዓመት እንደኖረ ገድሎ ይናገራል። በዚያች ዋሻ አጠገብ አንዲት የተምር ዛፍ ብቻ ነበረች። ይህ አባት ረሃብ ሲጸናበት ከዚያች ዛፍ ፍሬ ይቀምስ ነበር። ዕድሜው 43 ዓመት እስኪሆነው ድረስ በዚህ ዓይነት ሲኖር ኖሮ ከዚህ በኋላ ግን በጌታ ትእዛዝ ለኤልያስ ያደርግ እንደነበረ አንድ ንስር (ቁራ) ግማሽ ኅብስት (ዳቦ) በቀን አንድ ጊዜ እስከ ዕለተ ሞቱ ድረስ ያመጣለት ነበር።² ለበሽተኞችና ምክር ለሚፈልጉ ሰዎች በስተቀር ማንም ጉብኝ መጥቶ ቢያንኳኳ ፈጽሞ በሩን አይከፍትም ነበር።

ዋናው የምንኩስና ሕይወት መሥራች አባ እንጦንስ የብሕትውና ኑሮውን የጀመረው በዚሁ ዘመን ስለነበር፤ ከዕለታት ባንድ ቀን አባ እንጦንስ አባ ጳውሊን ለመጠየቅ ፈልጎ ከብዙ ፍለጋ በኋላ ወደ ዋሻው ይደርሳል፤ ወደ በኣቱ ደርሶ ለብዙ ጊዜ በሩን ከአንኳኳና ደጅ ከጠና በኋላ፤ ይህ አባት አባ እንጦንስ መሆኑ ተገልጦለት በሩን ይከፍትለታል። ብዙ ሲወያዩ ከቆዩ በኋላ የምግብ ሰዓት ደረሰ። ቁራውም የሚመጣበት ጊዜ በመድረሱ የዱሮው ቁራ ላይሆን አንድ በጣም መጠኑ ከፍ ያለ ቁራ ዱሮ ከሚያመጣው

የበለጠ ሙሉ ኅብስት (ዳቦ) ይዞ መጣ። ሁለቱም እግዚአብሔርን በማመስገን ምግባቸውን ተመግበው አደሩ ይባላል።¹

አባ እንጦንስ ወደነበረበት የብሕትውና ዋሻ ሄዶ አብረውት ለነበሩት መነኩሳት ሁላቸውም እሱም ጭምር መነኩሳት ተብለው ለመጠራት እንደማይችሉ ነገራቸው። እሱ በሄደበት ምድረበዳ ነቢዩ ኤልያስንና መጥምቁ ዮሐንስን እንደተመለከተ ነገራቸው። ይኸውም መናኙ አባ ጳውሊ መሆኑን ነገራቸው። ከጥቂት ቀናት በኋላ አባ ጳውሊ ጤነኛ እንዳልሆነ ለአባ እንጦንስ ተገልጦለት ሁለተኛ ጊዜ ሊጉበኘው ወደ ዋሻው ሲሄድ ሳለ የአባ ጳውሊ ነፍስ በቅዱሳን መላእክት፤ በቅዱሳን ነቢያትና ሐዋርያት ታጅባ ወደ ሰማይ ስትወጣ ተገልጦለት። ሲደርስም በእርግጥ አባ ጳውሊ እጆቹን ወደ ሰማይ ዘርግቶ ሞቶ አገኘው። በአባ ጳውሊ እግሮች ስር ከጫካ የመጡ ሁለት ትላልቅ አንበሶች በኃዘን መልክ ጭራቸውን እየቆሉ (እያወዛወዙ) ተቀምጠው ነበር። አባ እንጦንስም ጸሎት እየጸለየና እየዘመረ የአባ ጳውሊን አሰከሬን ከገነዘበ በኋላ፤ አባ ጳውሊን ለመቅበር የመቃብር ቦታ ሲፈልግ አንበሶቹ በዋሻው አጠገብ ለአስከሬኑ የሚበቃ መቃብር ቆፍረውለት አንበሶቹ ከአባ እንጦንስ ጋር በሚገባ ቀበሩት።² ይህ አባት የሞተው በ113 ዓመቱ በ342 ዓ. ም. ነው።

2. አባ እንጦንስ

አባ ጳውሊ በነበረበት ዘመን የነበረና ከአባ ጳውሊ ጥቂት ዘግየት ብሎ ይህን ዓለም በመናቅ ከሰው ከዘመድ አዝማድ ተለይቶ፤ ወደ ዱር፤ ወደ ግብጽ በረሃ ሄዶ የምንኩስናን ሕይወት የጀመረና በመላው የክርስትና ዓለም የተደነቀ ታላቅ አባት አባ እንጦንስ ነበር። አባ እንጦንስ እጅግ ከተከበሩና ከተመሰገኑ ክርስቲያኖች በላዕላይ ግብጽ ቆማ (Coma) በምትባል አውራጃ በ251 ዓ. ም. ተወለደ።

¹ Butler's Lives of Saints, vol. I, pp. 51-52.

² Ibid., p. 179; መጽሐፈ ፊልክስዮስ፤ መቅድም፤ ገጽ 3፤ Butler's Lives of Saints, vol. I, p. 52.

¹ Schaff, Philip, vol. III, p. 180; መጽሐፈ ፊልክስዮስ፤ መቅድም፤ ገጽ 7።

² Schaff, Philip, vol. III, p. 180; መጽሐፈ ፊልክስዮስ፤ መቅድም፤ ገጽ 7-8።
Butler's Lives of Saints, vol. I, pp. 53-54.

በሰባት ዓመቱ ቅዱሳት መጻሕፍትንና የቤተ ክርስቲያን መጻሕፍትን ጠንቅቆ እንደተማረ ይነገርለታል። በወጣትነት ማለት በ18 ዓመት ዕድሜው ወላጆቹ አንዲት ብላቴና እጎትና ብዙ ሀብትና ንብረት ትተው ሞቱ። ከዕለታት በአንድ ቀን ወደ ቤተ ክርስቲያን ሄዶ ሲያስቀድስ ጌታ ለአንድ ሀብታም ወጣት «ፍጹም ልትሆን ብትወድ ሂድና ያለህን ሁሉ ሽጠህ ለድሾች ስጥ። መዝገብም በሰማይ ታገኛለህ። መጥተህም ተከተለኝ፤»¹ ብሎ የተናገረው ሲነበብ ይሰማል። እንዲሁም በሌላ ቀን «ለነገ አታስቡ፤» የሚለውን በሰማ ጊዜ፣ ልቡ እጅግ ተነካ። ይህም ለእርሱ እንደተነገረ ተሰማው። ወዲያውኑ እጎቱን ወደ አንድ ደናግል ወደሚቀመጡበት ቤት አስገብቶ። ከወላጆቻቸው የወረሱትን ርስት (ሦስት መቶ ኤክርስ ማለት 18 ጋሻ) ጥቂቱን ብቻ እጎቱ እንደትረዳበት አስቀርቶ በአካባቢው ለሚኖሩ ሰዎች ሰጥቶና በቤት ውስጥ የሚገኘውን ሀብትና ንብረት በመሸጥ ገንዘቡን ለድሾች አከፋፍሎ ዓለም በቃኝ ብሎ ወደ ግብጽ በረሃ ገባ።² ይህም የሆነው ዕድሜው 20 ዓመት ሲሆነው በ270 ዓ. ም. አካባቢ ነው። በዚያም በረሃ ለመጀመሪያ ጊዜ በአንድ መቃብር ቤት ውስጥ ተቀምጦ ቀንና ሌሊቱን በጾም በጸሎት ተጠምዶ ይኖር ጀመር። በዚያም «ያለ ማቋረጥ ጸልይ» የሚለውን መመሪያ ተከትሎ አብዛኛውን ጊዜ በጸሎት ነበር የሚያሳልፈው። እንዲሁም «የማይሠራ አይብላ» የሚለውን ሌላውን መመሪያ በመከተል ከጸሎት የተረፈውን ሰዓት በተለያዩ የእጅ ሥራዎች ተጠምዶ ነው ያሳልፍ የነበረው።³

አባ እንጦንስ ከላይ እንደተጠቀሰው ለመጀመሪያ ጊዜ ይኖር የነበረው በበረሃ ውስጥ ባለው መቃብር ቤት ነበር። ከዚያ በኋላ ለ20 ዓመታት በአንድ የጥንት ሕንፃ ፍርስራሽ ውስጥ ይኖር ነበር። በዚያ ቦታ ብዙ ክርስቲያኖች የእንጦንስን ቅድስናና ያደርጋቸው የነበሩትን ተአምራት ሰምተውና ተመልክተው እሱን ለመጠየቅ ከየቦታው እየመጡ የብሕትውና ጊዜውን ያበላሹበት ስለነበር፣ ከዚያ

ርቆ የሦስት ቀን መንገድ የሚወስድ ጭልጥ ባለ በረሃ ውስጥ ከአባይ ወንዝ በስተምሥራቅ ወደሚገኝ ቆልዚም (Colzim) ወደሚባል ተራራማ ቦታ ሄዶ ተቀመጠ። በዚህ ስፍራ አሁንም

አባ እንጦንስ አበ መነኩሳት

በቅዱስ እንጦንስ ስም አንድ ገዳም ይገኛል።¹ በዚህ የሰው ቀርቶ የአራዊት ትንፋሽ እንኳ በማይሰማበት ቦታ የብሕትውና ኑሮውን ከአጋንንት ጋር በመዋጋት እጅግ በጠበቀ ሁኔታ ቀጠለ። እንደተለመደው አብዛኛውን ጊዜ ያሳልፍ የነበረው በጸሎት ሲሆን ጸሎቱን ሲያበቃ የቅርጫትና የሳጠራ ሥራ ነበር የሚሠራው። ምግቡ ተምርና የጫካ ፍራፍሬ ነበር። የሽውም በቀን አንድ ጊዜ ያውም ፀሐይ ሲጠልቅ ነው። አንዳንድ ጊዜ ከሁለት እስከ አምስት ቀን እህል ፈጽሞ አይቀምስም ነበር።² የእንጦንስ ቅድስናና ታላቅ አባትነት የሚያውቁና በዚያ መኖሩን የሚያውቁ አንዳንድ ወዳጅ

¹ ማ.ቴ. 19:21።

² ስንክሳር ጥር 22፤ *Butler's Lives of Saints*, vol. I, p. 104.

³ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, pp. 182-183.

¹ Ibid, p. 183.

² *Butler's Lives of Saints*, vol. I, p.105.

ክርስቲያኖችና ከቦታ ቦታ የሚዘዋወሩ መንገደኞች አንዳንድ ጊዜ ምግብ ያመጡለት ነበር። ይህንን ምግብ በፀሐይና በበረሃ ሙቀት አድርቆ ለብዙ ቀናት ይመገብዋል። ይኖርበት በነበረው አካባቢ አንድ ትንሽ ምንጭ ስለነበረ ጥቂት መሬት ቆፍሮ ጥቂት እህል በመዝራትና የተለያዩ አትክልቶችን በመትከል በሚያገኘው ሰብል በዚያ የሚመላለሱ መንገደኞችን ያስተናግድበት ነበር። ጥቂት እርሻ የማረሱም ዋና ዓላማ መንገደኞችን ለማስተናገድ ብቻ ነበር። አንዳንዴ የዱር አራዊት እየመጡ ሰብሉን ያበላሹበት ነበር። አንድ ቀን ግን አራዊቱ መጥተው ሳለ ሙክ ብሎ በመናገር «በእናንተ ላይ ምንም ጥፋት አድርጌ አላውቅም፤ ለምን ሰብሌን ታበላሹብኛላችሁ? ከእንግዲህ ወዲያ ወደዚህ አካባቢ እንዳትመጡ በእግዚአብሔር ስም ይዣችኋለሁ»¹ ብሎ ካዘዛቸው በኋላ አራዊቱ ወደዚያ ቦታ ድርሽ ብለው አያውቁም።

አባ እንጦንስ ይተኛ የነበረው ደረቅ ምድር ላይ ነበረ። አንዳንድ ጊዜ ሳር ጉዝጉዞ ይተኛል። ብዙ ጊዜ መላ ሌሊቱን በጸሎት ስለሚያሳልፍ የሚተኛበት ሰዓት እጅግ ጥቂት ነበር። ልብሱም ከጸጉር የተሠራ ባና እና የበግ ቆዳ ነበር። እግሩንም ሆነ ሰውነቱን ፈጽሞ አይታጠብም ነበር። ይህም የምነና ሥርዓት አንዱ መሆኑን ያምን ነበር።

በዚህ በብሕትውና ሕይወት ቅዱስ እንጦንስን አብዛኛውን ጊዜ ብዙ ከባድ ችግርና ፈተና ይደርስበት ነበር። ይህም ፈተና ይደርስበት የነበረው ከጸላኤ ሠናዶት (የመልካምና የመንፈሳዊ ሥራ ጠላት ከሆነው) ከዲያብሎስና ከሠራዊቱ ከአጋንንት የሚመጡ ፈተናዎች ነበሩ። አጋንንት እንጦንስን ከበዓቱ ለማስወጣትና በብሕትውናውን ለማስተው የማያደርጉት ሙከራ አልነበረም። ብዙ ጊዜ አጋንንት በተለያዩ የዱር አራዊት፣ በአንበሳች፣ በነብሮች፣ በጅቦች አድረው በእርሱ ላይ ጥቃት ለመፈጸም ይሞክሩ ነበር። አንዳንድ ጊዜ አጋንንት በገሀድ በቀንም ሆነ በሌሊት በሚያስፈራ መልክ እየተገለጠ ከበዓቱ ለቅቆ እንዲሄድ ያስፈራሩት ነበር። እንደውም አንድ ጊዜ አጋንንት ተሰብስበው በመምጣት ታላቅ አደጋ

ጥለውበት የሞተ መስጲቸው በሞትና በሕይወት መካከል ጥለውት ሄዱ። አንዳንድ ጊዜ ምግብ የሚያመጣለት ደግ ሰው መጥቶ በምድር ላይ ወድቆ ሲያጣጥር ያገኛል። ሰውየውም ወደ በዓቱ አስገብቶትና እንክብካቤ አድርጎለት ሄደ። ሌላ ጊዜ ደግሞ አጋንንት በተዋቡ ሌቶች አምሳል እየመጡ በልዩ ልዩ መንገድ አባ እንጦንስን ለማሳሳት ይሞክሩ ነበር። በሌላ ጊዜም እነዚህ አጋንንት በአንድ ታላቅ መንፈሳዊ የቤተ ክርስቲያን አባትና በብርሃናዊ የእግዚአብሔር መልአክ ተመስለው በመምጣት እስካሁን ድረስ ያቀረባቸው ጾምና ጸሎት በእግዚአብሔር ዘንድ ቀርቦ ተቀባይነትን ስላገኘ፣ ይህ የምነና ተግባር እንደሚበቃውና ወደ ከተማ ገብቶ እንቱን እንዲከባከብና ምእመናንን በማስተማር እንዲኖር ጌታ ማዘዙን ይነግረዋል። ይህን ሁሉ ከሰማ በኋላ ጾድቁ አባ እንጦንስ በትእምርተ መስቀል ሲያማትብባቸው ልክ እንደ ጢስ በንነው ጠፍተዋል።¹

የብሕትውና ሕይወት የተጀመረው በአባ ጳውሊና በአባ እንጦንስ ቢሆንም የብሕትውና ዝና ግን የገነነውና የተስፋፋው በአባ እንጦንስ ነው። የአባ እንጦንስ የምንክሱና ሕይወት ዝና በመላው በግብጽ ሀገር በሚኖሩ ክርስቲያኖች ዘንድ እየተሰማ በሄደ ጊዜ ብዙ ክርስቲያኖች አባ እንጦንስ በነበረበት በኣት እየሄዱ ከጉቦችት በኋላ በዚያው አካባቢ ዋሻና በኣት እየፈለጉ የብሕትውና ኑሮ መኖር ጀመሩ። ችግርና ፈተናም ሲደርስባቸው ወደ አባ እንጦንስ ዘንድ እየሄዱ ምክርና መመሪያ ይቀበሉ ነበር። ስለዚህ በዚያን ጊዜ ምንም እንኳ ብዙ መነኩሳት በአንድነት የሚኖሩበት ገዳም ባይኖርም፣ በእንጦንስ በኣት አካባቢ የነበሩት ባሕታውያን ሁሉ የአባ እንጦንስ ተከታዮች ተብለው ይጠሩ ነበር። የሚተዳደሩትም በአባ እንጦንስ መመሪያ ነበር። አልፎ አልፎ አባ እንጦንስ እንዚህን ባሕታውያን (ማናንያን) እየሰበሰበ ስለ ብሕትውና ኑሮና ችግር ምክርና መመሪያ ይሰጣቸው ነበር።²

ቅዱስ አባ እንጦንስ ከሁለት ጊዜ በስተቀር ከበኣቱ ወጥቶ ሕዝብ ወደተሰበሰበበት ከተማ ሄዶ አያውቁም። በ311 ዓ. ም.

¹ Ibid.

¹ ስንክሳር ዘጥር 22፤ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 184.

² Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 184.

በንጉሡ በመክስምያኖስ ዘመን በክርስቲያኖች ላይ ከባድ ስደትና መከራ ታውጆ ብዙ ክርስቲያኖች ያለ አንዳች ርህራሄ በጭካኔ በሚፈጁበት ጊዜ፤ አባ እንጦንስም የሰማዕትነት ጽዋ ለመቅመስና የሰማዕትነት አክሊልን ለመቀበል ጓጉቶ ወደ ከተማ ወጥቶ ክርስቲያኖች ወደታሰሩበትና ወደሚፈጁበት ሥፍራ በቀጥታ ሄደ። ከዚያም በቀጥታ ክርስቲያኖች እምነታቸውን አንክድም በማለታቸው እንዲገደሉ በተሰበሰቡበት ቦታ ሄዶ በእምነታቸው እንዲጸኑና በእግዚአብሔር ዘንድ ታላቅ ዋጋ እንደሚያገኙ ታላቅ ምክር በመስጠት ካጽናናቸው በኋላ፤ የሞት ፍርድ በሚፈርደው አገረ ገዥው ዘንድ የክርስትና ምልክት የሆነውን መስቀል ተሸክሞ በመቆም ክርስቲያን መሆኑን በድፍረት ተናገረ። አገረ ገዥው ግን በአባ እንጦንስ ላይ ምንም ዓይነት ቅጣት እንዲደርስበት ትእዛዝ አልሰጠም።¹ አባ እንጦንስ በዚያ ቦታ ብዙ ቀናት ቢቆይም የመገደል ዕድል ባለማግኘቱ ወደ በኣቱ ተመልሶ ሄደ።

ሁለተኛ ጊዜ በ351 ዓ. ም. ላይ በአርዮስ ክሕደት ጊዜ አርዮሳውያንና መንፈቀ-አርዮሳውያን በኒቅያው ጉባኤ ታጋይ በቅዱስ አትናቴዎስ ላይ በተነሡ ጊዜ ቅዱስ አትናቴዎስንና የኦርቶዶክስ ሃይማኖትን ለመደገፍ ወደ እስክንድርያ ሄዶ ነበር። እዚያም በነበረበት ጊዜ የአርዮስን ትምህርት በማውገዝና የኦርቶዶክስ እምነትን በመደገፍ በእስክንድርያ ከተማ በአስተማረው ትምህርት አያሌ የአርዮስን ተከታዮች ብቻ ሳይሆኑ ብዙ አረማውያንንም ወደ ኦርቶዶክስ እምነት መልሷል። ስለ አርዮስ ክሕደት አባ እንጦንስ ሲናገር፤ የአርዮስ የክርስቶስን አምላክነት መካድ በፈጣሪ ፈንታ ፍጥረትን ከሚያመልክ ከአረመኔ እምነት አይሻልም ብሎ አስተምሯል። ከዚህ በኋላ አባ እንጦንስ ወደ በኣቱ ተመለሰ። አባ እንጦንስ መነኩሳት በኣትን ለቅቀው መሄድ አደገኛ መሆኑን አጥብቆ ሲናገር፤ ዓሣ ባሕሩን ትቶ ከወጣ ሕይወት እንደማይኖረው፤ መንኲሴም ገዳሙን ትቶ ከወጣ ሕይወት አይኖረውም።² አባ እንጦንስ ምንም እንኳ መነኩሳት ከማግበረሰብ

ተለይተው እንዲኖሩ አጥብቆ ቢደግፍም፤ ብዙ ጊዜ እርሱን ለልዩ ልዩ ጉዳይ ማለት ለምክር፤ ለፈውስ ወዘተ. ለመጠየቅ ብዙ መናንያን፤ ሕመምተኞችና ምክር ጠያቂዎች በተለያዩ ጊዜ ወደ እርሱ ዘንድ ይመጡ ነበር። እርሱም ልብ የሚነካና ለሕይወት የሚረዳ መልስ ይሰጣቸው ነበር።

አንድ ጊዜ ታላቁ ንጉሠ ነገሥት ቄስጠንጢኖስ ስለ እንጦንስ ሰምቶ ደብዳቤ ጽፎ ምክር ይጠይቀዋል። ለመጀመሪያ ጊዜ አባ እንጦንስ ለደብዳቤው ሲመልስለት አልፈለገም። በኋላ ግን ንጉሡ ጥሩ ክርስቲያን መሆኑን ሰምቶና ሰዎችም ለደብዳቤው እንዲመልስለት ስለ ለመኑት ቀጥሎ ያለውን ጠቃሚ ምክር ሰጠው።

«ክርስቶስን የምታመልክ ሰው ስለሆንክ የታደልክ ነህ። ታላቅ ምድራዊ ባለሥልጣን ስለሆንክ ትልቅነት አይሰማህ። ስለሚመጣው ፍርድ ሁልጊዜ አስብ። ክርስቶስ ብቻ ነው ዕውነተኛና ዘላለማዊ ንጉሥ። ሁልጊዜ ፍትሕን አድርግ፤ ሰውን ሁሉ አፍቅር፤ ለድሾችም ራራ።»

በምነና ሕይወት የእርሱ ደቀመዛሙርት ለሆኑት እንዲህ አላቸው፡- «ንጉሡ ደብዳቤ ስለጻፈልኝ አትደነቁ። እሱ ሰው ነው፤ ይልቁንስ ልዑል እግዚአብሔር ሕጉን ጽፎ ስለሰጠን እንዲሁም በአንድ ልጁ ስለተናገረን እጅግ መደነቅ ይገባችኋል።»¹

በሕይወቱ መጨረሻ ላይ ቅዱስ እንጦንስ ሊጉበኙት የሚመጡትን ሁሉ መቀበል አቆመ። በጣም ስለሸመገለ ሁለት ወጣት መናንያን ብቻ በአቅራቢያው እንዲቀመጡ ፈቀዱላቸው። የመሞቻው ጊዜ መቃረቡን በተረዳ ጊዜ እንደ ግብጻውያን ልማድ አስከሬኑን ሰውነት እንዳይፈርስ የሚያደርግ መድኃኒት እንዳያደርጉለት አጥብቆ አስጠነቀቃቸው። በመሬት ውስጥ እንዲቀብሩትና የቀብሩንም ስነ ሥርዓት በምሥጢር እንዲያደርጉት አዘዛቸው። በዚህ ሁኔታ ቅዱስ እንጦንስ በ105 ዓመቱ በ356 ዓ. ም. በሰላም አረፈ።² ቅዱስ አባ እንጦስ በ105 ዕድሜው ሲሞት

¹ Butler's Lives of Saints, vol. I, p. 106.
² Schaff, Philip, vol. III, p. 185.

¹ Ibid, pp. 186-187.
² Butler's Lives of Saints, vol. I, p. 108.

ከጥርሶቹ አንዱ እንኳ አልወለቀም።¹ አባ እንጦንስ የተቀበረበት ቦታ ለብዙ ጊዜ አልታወቀም ነበር። በ561 ዓ. ም. ላይ ግን አጽሙ በተአምር ተገኝቶ ወደ እስክንድርያ ተወስዶ ነበር። በኋላ ግን ወደ ቊስጥንጥንያ ከተወለደ በኋላ ባልታወቀ አኳኋን ወደ ደቡብ ፈረንሳይ ቪኬኔ (Vienne) በሚባል ሥፍራ እንደተቀመጠ ይነገራል። በዚያም ሳለ በ11ኛው ምዕተ ዓመት ላይ ከባድ ተላላፊ በሽታ ጊዜ የጻድቁ አጽም ብዙ ተአምራትን እንደሠራ ይነገራል።²

አባ እንጦንስ በሕይወቱ ሳለና ከአረፈም በኋላ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ ግብጻውያን ክርስቲያኖች ይህ ዓለም በቃን እያሉ መንነው ወደ ገዳም ገብተዋል። የሮም ነገሥታት ክርስቲያኖችን በሚያሳድዱበትና በጭካኔ በሚገድሉበት ጊዜ ብዙ ክርስቲያኖች ሰማዕትነት ለመቀበል ክርስቲያኖች ወደሚገደሉበት ቦታ እንደሚጉርፉ፣ አሁንም ደግሞ በአባ እንጦንስ ጊዜ ከዚያም በኋላ መንነው ወደ ገዳምና ወደ ዱር ገደልና ወደ በረሃ የሚጉርፉ መናንያን ቊጥር እጅግ እየበዛ ሄደ። ወዲያውኑ ብቻቸውን በብሕትውና ከሚኖሩት ሌላ ብዙ መነኩሳት በአንድነት በመኖር በአንድ አንድ አበምኔት ስር የሚተዳደሩ ብዙ የአንድነት ገዳማት በየቦታው መመሥረት ጀመሩ። ይህ በአባ እንጦንስ የተጀመረው የብሕትውና ሕይወትና በኋላም በግብጽ እየተስፋፋ የሄደው የገዳም ኑሮ በመላው መካከለኛው ምሥራቅና በአውሮፓ አህጉር እየተስፋፋ ሄደ።

በ4ኛው ምዕተ ዓመት ውስጥ አባ እንጦንስ በነበረበት ዘመን የነበረ መቃርስ ወይም መቃርዮስ አረጋጂ የሚባሉ አንድ ታላቅ ባሕታዊ ነበሩ። መቃርስ በቤተሰቦቻቸው ግፊት ተድረው ነበር። ነገር ግን በጫጉላ ቤት እንዳሉ ባለቤታቸውን በብሕትውና (በምንነትስና) በአንድ አካባቢ እንዲኖሩ አግባብተው ተሰውረው አስቂጥስ ወደሚባል ጭልጥ ወዳለው በረሃ አብረው ይሄዳሉ። እዚያም እሳቸው ወንዶች መናንያን ወደሚኖሩበት አካባቢ ሲሄዱ፣ ሚስትዮዋ ሴቶች ወደሚኖሩበት አካባቢ ሄደው ሁለቱም የምነና

ኑሮአቸውን ቀጠሉ። እነሱ በነበሩበት አካባቢ 5 ሺህ የሚያህሉ መነኩሳት በተለያዩ ገደማት ይኖሩ ነበር። አንዱ ወደሌላው ጎጆ በመሄድ መጠያየቅና መነጋገር ፈጽሞ ክልክል ነበር። በሳምንት ቅዳሜና እሁድ ብቻ በማገበራዊ ጸሎትና ቅዳሴ ጊዜ ብቻ ነበር መገናኘትና መነጋገር የሚችሉት።¹

3. የአንድነት ገደም ምሥረታ - አባ ጳጉሚስ

እስካሁን ድረስ የተመለከትናቸው የምነናን (የብሕትውናን) ኑሮ ነበር። ይህ በኢትዮጵያ «የቂሪት ገዳም» ሲባል፣ ሌላው ብዙ መነኩሳት በማገበር በአንድነት የሚኖሩበት ገዳም «የአንድነት ገዳም» ይባላል። ይህም ዓይነት ገዳም የተመሠረተው በግብጽ ሲሆን መሥራቹም አባ ጳጉሚስ ይባላሉ። አባ ጳጉሚስም የኖሩት ጻድቁ አባ እንጦንስ በነበሩበት ዘመን ነው። አባ ጳጉሚስ በሳዕላይ ግብጽ ቴባይድ (Thebaid) በሚባል ቦታ አረማውያን ከነበሩ ቤተሰቦች በ292 ዓ. ም. ተወልደው አካለ መጠን ካደረሱ በኋላ በጨካኝ መክስምያኖስ ጦር ሠራዊት ውስጥ በወታደርነት ተመልምለው ያገለግሉ ነበር። በወታደርነት በሚያገለግሉበት ሳለ ክርስቲያኖች በስደት ጊዜ ያሳዩት በነበረው ጀግንነትና ለሌሎችም ያሳዩት በነበረው ደግነትና እንግዳ ተቀባይነት ልባቸው እጅግ ተነክቶ ነበር። የውትድርና አገልግሎታቸውን ከጨረሱና ወደ ሲቪልነት ከዞሩ በኋላ በ313 ዓ. ም. ላይ ጳላሞን (Palemon) ከሚባል መናኝ ዘንድ ሄደው ስለ ክርስትና እምነትና ስለ ብሕትውና ኑሮ ሲማሩ ብዙ ጊዜ ቆይተው በ320 ዓ. ም. የክርስትናን ሃይማኖት ተቀብለው ተጠመቁ።

በ325 ዓ. ም. አንድ መልአክ በራኦይ ለአባ ጳጉሚስ ተገልጦላቸው ባመለከታቸው መሠረት በሳዕላይ ግብጽ በአባይ ባሕር አጠገብ ታቤኔ በሚባል ሥፍራ አንድ የመነኩሳት ማገበር መሠረቱ ይባላል። መናንያት ሴቶችም ለሰነበሩ ለእነሱም የተለየ የሴቶች

¹ Ibid.
² Schaff, P., p. 187.

¹ Stefanidis, B. K., Ecclesiastical History, p. 154; Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 190.

ማኅበር ተቋቋመ። እነዚህ ማኅበሮች ተስፋፍተው በጥቂት ጊዜ ውስጥ ዘጠኝ የወንዶችና ሁለት የሴቶች ገዳማትና ተመሠረቱ። በ348 ዓ. ም. አባ ጳጉሚስ በሞቱበት ጊዜ በእነዚህ ገዳማት ውስጥ ወደ 7 ሺህ የሚያህሉ መነኩሳትና መነኩሳይያት ነበሩ።¹ ከመቶ ዓመት በኋላ እነዚህ የአንድነት ገዳማት ተስፋፍተው እስከ 50 ሺህ የሚደርሱ መነኩሳትና መነኩሳይያት ነበሩ።

አባ ጳጉሚስ ከመሞታቸው አስቀድሞ የቤተ ክርስቲያን አበው እንደሚናገሩት፤ መልአክ ተገልጦላቸው መነኩሳቱ የሚተዳደሩበትን ደንብ እንደ ገለጸላቸው ይነገራል።² ያም ሆነ ይህ አባ ጳጉሚስ መነኩሳት በማኅበር በሥነ ሥርዓት እንዲኖሩ የሚመራቸውና የሚረዳቸው ረዘም ያለ ሕግ አወጡ። በሕጉ መሠረት አንድ ሰው ለምንኩስና ወደ አንድ ገዳም ሲመጣ የምንኩስና ማዕርግ ከማግኘቱ በፊት 3 ዓመት በአመክሮ ይቆያል፤ በዚህም የአመክሮ ጊዜ ውስጥ የሚቆይ ሰው «ወጣኒ» ይባል ነበር። ይህ ወጣኒ በሦስት ዓመቱ ውስጥ ልዩ ልዩ ፈተናዎች ስለሚደርሱበት ይህን በሚገባ ካለፈ በኋላ ነው የምንኩስና ማዕርግ የሚሰጠው። የምንኩስና ሕግ መሠረት የምንኩስና ሕይወት በሦስት ይከፈላል። ይኸውም 1ኛው በጸሎት ሥነ ሥርዓት መጠመድ፤ 2ኛው ደግሞ የተግባረ እድ (የእጅ ሥራ) አገልግሎት ነው፤ 3ኛው ጥብቅ ዝምታ (ፈጽሞ አለመናገር) ነው።

የተግባረ እዱ አገልግሎት ከጸሎቱ ተግባር ጋር እኩል ነው የሚታየው። አብዛኛውን ጊዜ የተግባረ እዱ ሥራዎች የሚከተሉት ናቸው፡- የተለያዩ የእርሻ ተግባራት፤ የቅርጫት፤ የሳጠራና የሰሌን ሥራ፤ ጀልባ ማበጀት፤ የስጋጃና የምንጣፍ ጥልፍ ሥራ፤ የሽመና ሥራና የመሳሰሉትን መሥራት ነው። ይህ ሁሉ የሚሠራው የመነኩሳቱን ምግብና አልባሳት እንዲሁም የተለያዩ የገዳሙን ወጭ ለመሸፈን ሲሆን፤ በተለያዩ ቦታዎች የሚገኙ ድኸችንም ለመርዳት ነው።

በአባ ጳጉሚስ በተዘጋጀው የምንኩስና ሕግ መሠረት ማናቸውም መነኩሴ ዓለም በቃኝ ብሎ ዘመድ አዝማድ ትቶ ወደ ገዳም ከገባ በየሰዓቱ በሚካሄደው የማኅበር የጸሎት ሥነ ሥርዓት ላይ በጽኑ እምነትና ስሜት ከመካፈሉም በላይ፤ የግልም የጸሎት ጊዜ ሊኖረው ያስፈልገዋል። ከዚህም በላይ መነኩሳት የዕለት ጉርሳቸውንና የዓመት ልብሳቸውን ለማግኘት ራሳቸው ጠንክረው መሥራት ያስፈልጋቸዋል። ከዚህም ሌላ መነኩሳት ዕውቀታቸውን ለማዳበር በትምህርት አእምሮአቸውን ማስፋፋት አለባቸው። ስለዚህ ቅዱሳት መጻሕፍትን (ብሉያትንና ሐዲሳትን) በሚገባ ማጥናት ግዴታቸው ነበር። የቁም ጽሕፈትም በሚገባ ተምረው መጻሕፍትን በብራናና በፓፒሩስ እየጻፉ መጻሕፍትን ያሰራጩ ነበር። ባሁኑም ጊዜ በአንዳንድ ገዳማት ዘመናዊ ማተሚያ ቤት አቋቁመው መጻሕፍትን በማተም ብዙ ገቢ ያገኛሉ።

በአባ ጳጉሚስ ሥርዓተ ገዳም የተቋቋሙ ገዳሞች በዓመት ሁለት ጊዜ ያህል አጠቃላይ ስብሰባ አድርገው 1ኛ በምንኩስና ሕይወት ውስጥ ስለ ገጠማቸው ችግር ይወያዩና መፍትሔ ይፈልጉ ነበር፤ 2ኛ በየገዳማቸው ስለተከናወኑት ተግባሮች የሚገልጹ ዘገባዎች አዳምጠው ውሳኔዎች ያስተላልፉ ነበር፤ 3ኛ መነኩሳት ምድራውያን በመሆናቸው እርስበርሳቸው ግጭት ተፈጥሮ የተቀያየሙ መነኩሳት ካሉ እያንዳንዱ መነኩሴ በግልጥ ውይይትና ኑዛዜ አድርጎ ይቅር ተባብለውና አጥፊውም ራሱን በራሱ እንዲቀጣ ተደርጎ ይለያያሉ። በዚህ ዓይነት በየገዳሙ ሰላም ሰፍኖ ይኖር ነበር።

በግብጽ በዚህ ሁኔታ የተጀመረው የምንኩስና ሕይወት በመላው የመካከለኛው ምሥራቅም ተስፋፍቶ እጅግ የበዙ ገዳማት ተመሥርተዋል። በመካከለኛው ምሥራቅ የነበሩት አብዛኞቹ ጳጳሳት ከእነዚህ ገዳማት የተገኙ ነበሩ። ቅዱስ ኤዎስጣኒዎስ የተባለው ጳጳስ ምንኩስናን በአርመን አገር ያስፋፋ ሲሆን፤ ታላቁ የቂሃርያ ሊቀ ጳጳስ ቅዱስ ባስልዮስ (330-379) በግብጽ ገዳማት በብሕትውና ብዙ ጊዜ ከቆየ በኋላ ወደ አገሩ ወደ ቀጳይቅያ ተመልሶ የነበሩትን ገዳማት በማጠናከርና ሌሎችንም አዳዲስ ገዳማት በጳንጦስና በቀጳይቅያ በመመሥረት በአባ ጳጉሚስ የምንኩስና ሕግ መሠረት

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 196.
² Ibid.

የተሻሻለ ሕግ ሠርቶ የአካባቢው ገዳማት ሁሉ እንዲተዳደሩበት አድርጓል።¹ ኤፍሬም ሶርያዊው በበኩሉ በሶርያና በመስጴጦምያ አያሌ ገዳማት እንዲመሠረቱ አድርጓል። ታላቁ አባት ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ (347-407) የቀስጥንጥንያ ፓትርያርክ ከመሆኑ በፊት ወደ ግብጽ ሄዶ አባ ጳውሎስ በቲቢያድ በመሠረተው ገዳም ከ373-381 ዓ. ም. ድረስ ለ8 ዓመት በምንኩስናና በብሕትውና ኖሯል። ከዚያም ወደ አገሩ አንጸኪያ ከተመለሰ በኋላ የምንኩስናን ሕይወት በማሞገሥና በማክበር ሦስት ግሩም መጻሕፍት ስለጻፈ በመካከለኛው ምሥራቅ ብቻ ሳይሆን በመላው የክርስትና ዓለም ውስጥ የምንኩስና ሕይወት እንዲወደድ አድርጓል።

4. የምንኩስና ኑሮ በምዕራብ አገሮች

የብሕትውናና የምንኩስና ኑሮ በግብጽና በመካከለኛው ምሥራቅ በሚስፋፋበት ጊዜ ብዙ የቤተ ክርስቲያን ሰዎች በምዕራብ በኩልም ከሮም ቤተ ክርስቲያን ብዙ የቤተ ክርስቲያን ሰዎች ወደ ግብጽ መጥተው በገዳማቱ እየኖሩ የምንኩስናን ኑሮ የተለማመዱና የተማሩ ነበሩ። የአባ እንጦንስ ተማሪና አድናቂው የነበረ በኋላም የእንጦንስን የሕይወት ታሪክ በሚገባ የጻፈ የእስክንድርያው ፓትርያርክ ቅዱስ አትናቴዎስ ነው። የብሕትውናንና የምንኩስናን ኑሮ ለምዕራብ አገሮች ያስተዋወቀው ይኸው ታላቅ አባት ቅዱስ አትናቴዎስ ነበር። ይህም ሊሆን የቻለው የአርዮስ ክሕደት ተነሥቶ በኒቅያ ጉባኤ ጊዜና ከዚያም በኋላ ከአርዮስና ከተከታዮቹ ጋር በአደረገው ከባድ ክርክር አርዮስና የክሕደት ትምህርቱ በኒቅያ ጉባኤ እንዲወገዝ ከአደረገ በኋላ አርዮስና ተከታዮቹ ቆይተው የንጉሠ ነገሥቱን የቆስጣንዲያስን ድጋፍ በማግኘታቸው አትናቴዎስ አምስት ጊዜ ያህል እንዲጋዝ አድርገውት ነበር። ቅዱስ አትናቴዎስ ሁለት ጊዜ ያህል የተጋዘው ወደ ሮምና ወደ አካባቢዋ አገሮች ነበር። ታዲያ አትናቴዎስ በሄደበት ሁሉ ማስተማሩን አላቋረጠም ነበር። ስለዚህ በግዞት ወደ ምዕራብ በሄደበት ጊዜ በበለጠ ያስተማረው ስለ

ምንኩስናና ብሕትውና ኑሮ ነበር። ይህንም በተግባር ያሳያቸው ነበር፤ እሱና አብረውት የሄዱት ሁለት መነኩሳት እዚያ በነበሩበት ጊዜ ሁሉ የብሕትውና ኑሮ ነበር የሚኖሩት። አትናቴዎስ የጻፈውም የአባ እንጦንስ የሕይወት ታሪክ በዚያኑ ጊዜ በምዕራብም ተሰራጭቶ ስለነበር፤ ይህን ያነበቡና የአትናቴዎስንም ትምህርት የሰሙ ብዙዎች ወደ ግብጽና ወደ ፍልስጥኤም እየሄዱ ለብዙ ጊዜ የምንኩስና ኑሮን ኖረዋል።

ከዚህም በተጨማሪ በመካከለኛው ምሥራቅ ለብዙ ጊዜ የኖረው የሮሙ ተወላጅ የሮኒሞስ (Jerome) አባ ጳውሎስ ለመነኩሳት መተዳደሪያ እንዲሆን የጻፈውን ሕግና ሥርዓት ወደ ላቲን ተርጉሞት ነበር።¹ እንዲሁም ታላቁ አባት የቂሣርያው ሊቀ ጳጳስ ቅዱስ ባስልዮስ የአባ ጳውሎስን የገዳማት መተዳደሪያ ሕግ አሻሽሎ ያወጣውንና በጳንዶስና በቀጳዶቅያ አካባቢ እንዲሁም በመላው መካከለኛው ምሥራቅ ይሠራበት የነበረውን የገዳማት ሕግ ሮማዊው ሊቅ ሩፊኖስ (Rufinus) ወደ ላቲን ተርጉሞት ነበር።² ወዲያውኑ በሮምና በአካባቢዋ ብዙ ገዳሞች ተቋቋሙ። ከሮም ደግሞ ወደ መላዋ ጣልያን አገርና ሌሎችም አውሮፓ ገዳማት ተመሠረቱ። አምብሮስ (Ambrose) የተባለው የሚላኖ ጳጳስ የመጀመሪያውን ገዳም በሚላኖ በ374 ዓ. ም. ላይ አቋቋመ። እንዲሁም የሮም ግዛት በነበረው በሰሜን አፍሪካ ብፁዕ አውግስጢኖስ በመንበረ ጽጽስናው አካባቢ የሚኖሩ ካህናት ሁሉ በአንድነት እንዲኖሩ በማድረግ ገዳማዊ ኑሮን አስተዋውቋል።³ በ4ኛው ምእት ዓመት ሁለተኛው አጋማሽ ላይ በዛሬይቱ ፈረንሳይ (ዱሮ Gaul) Martin of Tours በሚባል የተቀደሰ ጳጳስ አንድ ገዳም ተቋቁሞ ብዙ መነኩሳትን አፍርቷል።

በ6ኛው ምእት ዓመት መጀመሪያ ላይ ለምዕራብ ቤተ ክርስቲያን ታላቅ የገዳም ሕይወት ተጀመረ። ይህም የተመሠረተው ለብዙ ዓመታት በብሕትውና የግብጽ መናንያን ይኖሩ በነበረው

¹ Ibid., p. 198; ሉሊ መልአኩ፣ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ፣ ገጽ 93።

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, pp. 197, 201.
² Ibid., p. 198.
³ Ibid., p. 202.

ዓይነት በጾም በጸሎት ተወስኖ በቀን እንድ ጊዜ ጥቂት ደረቅ ዳቦ ብቻ በመቅመስ የኖረ ቤኔዲክት (Benedict of Nursia) ነው። ይህ መነኩሴ በብሕትውና ብዙ ዓመታት ከቆየና በሰይጣን ብዙ ከተፈተነ በኋላ መሰሎቹን ሰብስቦ እንድ ገዳም ለመመሥረት ወሰነ። በ526 ዓ. ም. ላይ Monasterium Cassinense የሚባል ገዳም መሠረተ። በገዳሙ ይሠሩት የነበረው ተግባር ብዙ ነበር፤ ከነዚህ ውስጥ፡- እርሻ በማረስና እህል መዝራት፣ የተለያዩ አትክልቶችን መትከል፣ ከዚህ በሚገኘው ድኾችን መመገብ፣ የታረዙትን ማልበስ፣ ሕሙማንን መንከባከብ ነበር። ከዚህም ሌላ እየተዘዋወሩ የእግዚአብሔር ቃልን በመስበክ ሐዋርያዊ አገልግሎትን ይፈጽሙ ነበር። ለመጀመሪያ ጊዜ ቤኔዲክት 12 ገደማት አቋቋመ፤ በአያንዳንዱ ገዳም በአንድ አበምኔት የሚመራ 12 መነኩሳት ብቻ ነበሩ፤ የመነኩሳቱ ቁጥር እያደር በጣም እየበዛ ስለሄደ በአያንዳንዱ ገዳም የነበሩት መነኩሳት ቁጥር ከሺህ በላይ መድረስ ጀመረ።

የቤኔዲክት ገዳማት የሚተዳደሩበት 73 ምእራፎች የያዘ ታላቅ የገዳማት መመሪያ ሕግ ቤኔዲክት በሕይወቱ ሳለ ተዘጋጅቶ ነበር። ወደ ገዳም ለመግባት የሚመጣ ሁሉ ለአንድ ዓመት በአመክሮ ይቆያል፤ ከዚያ በኋላ እሱም ከተስማማው የገዳሙም አባቶች ለምንኩስና ተገቢ ሆኖ ካገኙት ጸሎት ተደርጎለት የገዳሙ አባል ይሆናል። ይህ የአመክሮ ጊዜ በኋላ ለ3 ዓመት ተራዝሟል። ይህ ሕግ በኋላ ለተነሡ ለተለያዩ የካቶሊክ ገዳማት ሁሉ መሠረት ሆኖ እስካሁን ያገለግላል።

ምዕራፍ 24

በ4ኛውና በ5ኛው ምእት ዓመታት የተነሡ የቤተ ክርስቲያን አባቶች

በአራተኛውና በአምስተኛው ምእት ዓመታት ውስጥ ቤተ ክርስቲያን በዕውቀታቸው፣ በችሎታቸውና በቅድስናቸው እጅግ የታወቁና የተመሰገኑ አባቶችን አስገኝታለች። እነዚህ አባቶች በዚህ

ዘመን የተነሡትንና ቤተ ክርስቲያንን እጅግ ያስቸገሩትን ከባድ የክሕደትና የኑፋቂ ሰዎችን በመቋቋምና በታላቅ ችሎታ በመቃወም ለቤተ ክርስቲያን ታላቅ አስተዋጽኦ አድርገዋል። በነበራቸውም ታላቅ ዕውቀትና ችሎታ የቤተ ክርስቲያንን የሃይማኖት ትምህርትና ደግማ በሚገባ ቀርጾውና አሳምረው ለኋለኛው ትውልድ በማስቀረታቸው ከዚያን ዘመን በኋላ ለተነሡት ሁሉ ለእኛም ጭምር ባለውለታዎች ናቸው። ለዚህም ነው «የቤተ ክርስቲያን አባቶች» የሚባል ቅጽል የተሰጣቸው። እነዚህ አባቶች በመንፈሳዊ ትምህርት ብቻ ሳይሆን በዘመኑ ተስፋፍቶ በነበረው በግሪክ ጥበብ፣ ፍልስፍናና ስነ ጽሑፍ ታላቅ ችሎታ ስለነበራቸው በሁሉ ዘንድ ተደማጭነት ነበራቸው።

በእዚህ ምእራፍ የምንመለከታቸው አባቶች አንዲት ቤተ ክርስቲያን ከመከፋፈሏ ከ451 ዓ. ም. በፊት የነበሩትን ብቻ ስለሆነ የምሥራቅ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት አባቶችንና አንዳንድ የላቲን (የሮምን) ቤተ ክርስቲያን አባቶችንም ጭምር እንመለከታለን።

I. የምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን አባቶች

1. ቅዱስ አትናቴዎስ

አትናቴዎስ በወጣትነት ዕድሜው በኒቅያ ዓለም-አቀፍ ጉባኤ ጊዜ ከአርዮስ ጋር ለአርቶዶክስ ሃይማኖት ተከራክሮ በመርታቱ ለቤተ ክርስቲያን ታላቅ አስተዋጽኦ ያደረገ አባት ነው። አትናቴዎስ አርዮስንና መናፍቃን ተከታዮቹን ብቻ ተከራክሮ የረታ አይደለም። የአርዮስ ደጋፊዎች የነበሩትን ነገሥታት ጭምር እስከ ዕለተ ሞቱ ድረስ ተቋቋሟል።¹

አትናቴዎስ በእስክንድርያ ከተማ በ295 ዓ. ም. ከመልካም ክርስቲያን ቤተሰብ ተወለደ። በወጣትነቱ ዘመን ከቤተ ክርስቲያን

¹ Schaff, Philip, History of the Christian Church, vol. III, pp. 885-886.

የማይለይ ልጅ ከመሆኑም በላይ ከወጣት ጓደኞቹ ጋር ሲጫወት ሁልጊዜ ሃይማኖታዊ ነክ ጨዋታ ነበር የሚጫወተው። ታዲያ ከዕለታት አንድ ቀን ወጣት አትናቴዎስ ጳጳስ ሆኖ ሌሎች ልጆች

ቅዱስ አትናቴዎስ ዘእስክንድርያ

አዲስ አማኞች ሆነው ሲያጠምቃቸው ፓትርያክ እስክንድርያ በመንገድ ሲያልፍ ያያቸዋል። እስክንድርያም ልጆቹ ያደርጉት የነበረው አስደንቆት ወጣት አትናቴዎስ ወደፊት ትልቅ የቤተ ክርስቲያን መሪ እንደሚሆን ተገንዝቦ ወደ መንበረ ፓትርያክ ወስዶ ከእርሱ ጋር እንዲኖር አደረገው። አትናቴዎስም በመንበረ ፓትርያክ በነበረው ት/ቤት የሃይማኖት ተምህርት በሚገባ እንዲማር ተደረገ። እንዲሁም በጥቂት ጊዜ ውስጥ ብዙ የጥንት ግሪክ ትምህርቶችንና ቅዱሳት መጻሕፍትን በሚገባ እንደ አጠና ይነግርለታል።¹ ከፓትርያክ እስክንድርያ ጋር በሚኖርበት ጊዜ አባ እንጦንስ ወደሚኖርበት ገዳም ሄዶ ለጥቂት ጊዜ ከአባ እንጦንስ

ጋር በብሕትውና ከኖረ በኋላ ማዕረገ ምንኩስና ተቀብሎ በዚያው ይኖር ጀመር። ፓትርያክ እስክንድርያ አትናቴዎስ ለቤተ ክርስቲያን አገልግሎት እጅግ ጠቃሚ መሆኑን ተገንዝቦ እንጦንስ ከሚኖርበት ገዳም ወደ እስክንድርያ እንዲመለስ አደረገው። ዲያቆንና የእርሱ ጸሐፊም አድርጎ ሾመው።¹ ከዚያም በኋላ ጥቂት ቆይቶ አትናቴዎስ በቅድስናው፣ በዕውቀቱና በግብረገብነቱ ተወዳዳሪ ስላልነበረው ፓትርያክ በ23 ዓመቱ በ318 ዓ. ም. አትናቴዎስን በዚያን ጊዜ እንደ ታላቅ ሹመት የሚቆጠረውን ሊቀ ዲቄና ሾመው።

በ325 ዓ. ም. በአርዮስ ክሕደት ምክንያት በኒቅያ የመላው የክርስቲያን ዓለም ጳጳሳት ጉባኤ በተደረገ ጊዜ፣ በዚያን ጊዜ ሊቀ ዲያቆን የፓትርያክ ወይም የጳጳስ አፈ ጉባኤ ወይም እንደራሴ ስለነበረ፣ አትናቴዎስ ከፓትርያክ እስክንድርያ ጋር በኒቅያ ጉባኤ ላይ በሙሉ ኃይል ተካፍሏል። አትናቴዎስ በሊቅነቱና በብልህነቱ የታወቀ ስለነበረ፣ በጉባኤው ላይ የእስክንድርያን ቤተ ክርስቲያን ብቻ ሳይሆን አርዮስን የሚቃወሙትን አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ ወክሎ ነበር ከአርዮስና ከተከታዮቹ ጋር የተከራከረው። ሌሎችም የተከራከሩ ቢኖሩም አርዮስ የተረታው በአትናቴዎስ ኃይለኛ ክርክር ነበር። ጉባኤውም በአትናቴዎስ አማካይነት አርዮስን ከረታ በኋላ ዛሬ አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ የሚቀበሉትን የሃይማኖት መግለጫ «ጸሎተ ሃይማኖትን» ያረቀቀ አትናቴዎስ ነበር። ስለዚህ የኒቅያ ጉባኤ በተነሣ ቁጥር አብሮ አትናቴዎስም ይታወሳል።

ከኒቅያ ጉባኤ በኋላ በ328 ዓ. ም. ላይ የእስክንድርያው ፓትርያክ አቡነ እስክንድርያ ከዚህ ዓለም በሞት ስለተለዩ እሳቸው ከመሞታቸው በፊት በሰጡት የኑዛዜ ቃል መሠረት ምንም እንኳን የአትናቴዎስ ዕድሜ ለጽጽስና ሹመት ያልደረሰ ቢሆንም (ዕድሜው 33 ነበር)፣ ሁላቸው ጳጳሳትና የማኅበረ ምእመናን ተወካዮች በአንድ ድምፅ አትናቴዎስን ሃያኛ ፓትርያክ እንዲሆን መረጡት። አትናቴዎስም በነበረው ትሕትና መሠረት ከሹመቱ

¹ Butler's Lives of Saints, vol. II, p. 212.

¹ Ibid; Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 886.

ሸሸቶ ተደብቆ ነበር።¹ ነገር ግን ካህናትና ምእመናን አገብረው ሹመቱን እንዲቀበል አድርገውታል። ፓትርያርክ አትናቴዎስ በመላ የፓትርያክነት ዘመኑ ሁሉ በካህናትና በምእመናን ዘንድ እጅግ የተወደደ ነበር። አትናቴዎስ በሃይማኖት መምሕርነቱ ብቻ ሳይሆን በትሕትናውም በሁሉ ዘንድ የታወቀ ነበር። በፓትርያርክነት ዘመኑ ጳጳሳትም ሆኑ ካህናት እንዲሁም ተራ ምእመናን በእንግድነት ወደ መንበረ ሊቀ ጳጳስናው ሲመጡ በምንኩስና ሥርዓት መሠረት ውሀ በሳፋ አቅርቦ እግራቸውን ያጥብ ነበር።

አትናቴዎስ ስለ ምሥጢረ ሥላሴ፣ ምሥጢረ ሥጋዊ፣ ስለ እግዚአብሔር አንድነት፣ ስለ ዓለምና ስለ ስነ ፍጥረት፣ ስለ ሦስቱ ሥላሴ በተለይም ስለ ክርስቶስ እንዲሁም ስለ ምንኩስና ሕይወት ግልጥና ጥርት ያለ ትምህርት ያስተምር ስለነበረ ሕዝቡ ሁሉ ወደሱ ይጎርፍ ነበር። አትናቴዎስ ስለ እነዚህ ሁሉ አርአስት ብዙ መጻሕፍት በግሪክኛ ቋንቋ ጽፏል። እነዚህን መጻሕፍት ሚን ነገረ አበው (Minge's Patrologia Graeca) በሚባለው መድበለ መጻሕፍት ውስጥ መመልከት ይቻላል።

አትናቴዎስ ፓትርያርክ ሆኖ እንደተሾመ አርዮስና አርዮሳውያን እንዲሁም መንፈቀ -አርዮሳውያን በአትናቴ ዎስ ላይ ትልቅ ዘመቻ ማካሄድ ጀመሩ። አርዮስ በክሕደቱ በኒቅያ ጉባኤ እንደተወገዘ የኒቅያ ጉባኤ ደጋፊ የነበረው ንጉሠ ነገሥቱ ትልቁ ቁስጠንጢኖስ የኒቅያን ውሳኔ በማክበር አርዮስን ወደ ግዞት ልከት ነበር። ከሁለት ዓመት በኋላ ግን ነገሩ ሁሉ ተለወጠ። ቊስጥንጥንያ ከመመሥረቷ በፊት ኒቆምዲያ የምሥራቁ የሮም ግዛት መዲና ነበረች። ስለዚህ የአርዮስ ዋና ደጋፊ የነበረው የኒቆምዲያው ሌጲስቆጶስ አውሳብዮስ ከቁስጠንጢኖስና ከንጉሣውያን ቤተሰቡ ጋር የጠበቀ ግንኙነትና ወዳጅነት ነበረው። በተለይም ቆስጠንዲያ የተባለችው የቁስጠንጢኖስ እጎት የኒቆምዲያውን ሌጲስቆጶስ አውሳብዮስን እጅግ ታከብረውና ትወደው ነበር። አውሳብዮስም ይህን ሁኔታ ተጠቅሞ በቁስጠንጢኖስ እጎት በቆስጠንዲያ አማካይነት አርዮስና የአርዮስ ተከታዮች ከግዞት

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III p. 887; Butler's Lives of Saints, vol. II, p. 213.

እንዲመለሱ አደረጉ።¹ ቁስጠንጢኖስ አርዮስን ከግዞት እንዲመለስ ከማድረጉም በላይ፣ ሲኖዶስ ያወገዘውን ከውግዘት እንዲፈታ ወደ እስክንድርያም ተመልሶ ወደቀድሞው የክህነት ሥልጣኑ እንዲመለስ ትእዛዝ ለፓትርያርክ አትናቴዎስ አስተላለፈ። ይህንን ለማድረግ ለቁስጠንጢኖስ ምክንያት የሆነው በአርዮስ ወዳጅ በኒቆምዲያው ሌጲስቆጶስ የተመራው የኒቆምዲያ የወረዳ ሲኖዶስ አርዮስ ንጹሕ ነው ብሎ የወሰነውን ውሳኔና ግልጽ ያልሆነ የአርዮስን የእምነት መግለጫ ተመልክቶ ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ የአርዮስ ወዳጆች 'አርዮስ ከክሕደቱ ተመልሷል' እያሉ ያስወሩትን ወሬ ሰምቶ ነው።

የቅዱስ አትናቴዎስ ወደ ግዞት መላክ

ፓትርያርክ አትናቴዎስ የንጉሡ በዐቢዩ በኒቅያ ሲኖዶስ በተወገዘው በአርዮስ ጉዳይ ጣልቃ መግባቱን አልወደደውም። ምክንያቱም በቤተ ክርስቲያን ሥነ ሥርዓት በዐቢይ ሲኖዶስ የተወገዘውን የሚፈታው ያው ዐቢይ ሲኖዶስ መሆን አለበት። ስለዚህ ይህንን የቤተ ክርስቲያን ሥርዓት በመግለጽ የንጉሡን ትእዛዝ መቀበል እንደሚያስቸግረው ለንጉሡ ገለጠለት። አርዮስ ከጆሌዎቹ ጋር ከውግዘት መፈታቱን በእስክንድርያ ሲያወራ ሰንብቶ እንደፈለገው በአትናቴዎስ ዘንድ ተቀባይነትን ባለማግኘቱ ወደ ቊስጥንጥንያው ተመልሶ ሄደ። ንጉሠ ነገሥቱ ቁስጠንጢኖስም ፓትርያርክ አትናቴዎስ ትእዛዙን ባለመቀበሉ በጣም ተቁጥቶ ነበር ይባላል። ይህንን በታላቁ ቁስጠንጢኖስና በፓትርያርክ አትናቴዎስ መካከል የተፈጠረውን መቃቃር እንደ ትልቅ አጋጣሚ ቆጥረው አርዮሳውያን በአትናቴዎስ ላይ የሄራ ነገር ይጉነጉኑ ጀመር። አርዮሳውያን ቅዱስ አትናቴዎስን በልዩ ልዩ የሐሰት ክሶች ይከሱት ጀመር። የሐሰት ክሶቹም 1ኛ/ ስንዴ ከግብጽ ወደ ንጉሡ ወደ ቊስጥንጥንያ እንዳይላክ አድርጓል። 2ኛ/ በንጉሡ ላይ ለሸፈቱ ሽፍቶች ስንቅና የጦር መሣሪያ ያቀብላል። 3ኛ/ በዝሙት ተግባር ተገኝቷል የሚሉ ነበር። ንጉሠ ነገሥቱ ቁስጠንጢኖስ እነዚህን ሁሉ

¹ Butler's Lives of Saints, vol. II, p. 213

ክሶች ተቀብሎ አትናቴዎስን ለመበቀል አስቦ በአትናቴዎስ ላይ የቀረቡት ክሶች በሲኖዶስ እንዲታዩ ትእዛዝ እስተላለፈ። የሲኖዶሱ ሰብሰባ በ335 ዓ. ም. በቂሣርያ እንዲሆን ተወስኖ ነበር። ነገር ግን ቂሣርያ የአርዮስ ደጋፊ የአውሳብዮስ ሀገረ ስብከት ስለነበር፤ አትናቴዎስ ይህን ቦታ በመቃወሙ ስብሰባው ወደ ጢሮስ ከተማ ተዛወረ። በዚህ ጊዜ ግን ምንም እንኳን በእርሱ ላይ ብዙ ሄራ እንደተወጣጠነ በያውቅም ቅዱስ አትናቴዎስ በሰብሰባው ላይ ተገኘ። ከመጀመሪያ ጀምሮ ጉባኤው የተነጋገረው በአትናቴዎስ ላይ በቀረቡት የሐሰት ክሶች ላይ ነበር። አንዱ ክስ አርሳንዮስ የሚባለውን የኢፕሲሊስ ኤጲስቆጶስ በግፍ አስገድሎታል የሚል ነበር። አርሳንዮስ ግን ለስብሰባው አብሯቸው መጥቶ ስለነበረ በጉባኤው ፊት ቀርቦ ስለታየ ከሳሾች ሁሉ ዕፍረት ለበሱ።¹ ለቀረቡት ክሶች ሁሉ አጥጋቢ ማስረጃዎች ባለመቅረባቸው አትናቴዎስ በተከሰሰባቸው ክሶች ሁሉ ነጻ ነበር። በጣም የሚያሳዝነው በዚህ ታላቅና ቅዱስ አባት ላይ የቀረበው ሌላው ክስ ከአንዲት ሴት ጋር ተመሳጥረው የዝሙት ሥራን የሚመለከት ነበረ። ሴትዮዋ ተጠርታ በጉባኤው ፊት ቆመች። ይች ሴት አትናቴዎስን ስሙን እንጂ መልኩን ፈጽሞ አታውቀውም ነበር። ይህን የሚያውቅ አንድ አባት ኤጲስቆጶስ² ተነሥቶ « አንቺ ሆይ! እስቲ እውነቱን ተናገረ! እኔ ነኝ ደፍሬ ከክብር ያሳነሰሁሽ?» ብሎ ቢጠይቃት «አዎን አንተ ነህ!» አለችው። በዚህ ጊዜ ሰው ሁሉ ሆ! ብሎ ሳቀ። ከሳሾቹም አጅግ ስላፈሩ ሴትዮዋን ገፋፍተው ከአዳራሹ አስወጧት። ሆኖም በዚህ ጉባኤ ላይ አብዛኞቹ አርዮሳውያን ስለነበሩና የንጉሠ ነገሥቱም ድጋፍ የእነርሱ ስለነበረ፤ አትናቴዎስን አውግዘው ንጉሡ በግፍ ወደ ግዞት እንዲሄድ ፈርዶበት ትሬቬስ (Treves)³ ወደሚባል ቦታ ተጋዘ። ቅዱስ አትናቴዎስ በግዞት በፈረንሳይ አገር በነበረበት ወቅት ስለ ምሥጢረ ሥላሴና ስለ ምሥጢረ ሥጋዊ አስፋፍቶ እየተዘዋወረ ያስተምር ነበር።

¹ Stefanidis, B. A., Ecclesiastical History, P. 185.
² ይህ አባት ጢሞቴዎስ ዘአልቦ ጥሪት የሚባለው ነው፤ አቡነ ጎርጎርዮስ የሸዋ ሊቀ ጳጳስ፤ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ በዓለም መድረክ፤ ገጽ 120።
³ «ትሬቬስ» በደቡብ ፈረንሳይ የሚገኝ ቦታ ነው።

በተጨማሪም በግብጽ አገር ስለ ተስፋፋው ስለ ምንኩስና ሕይወት በቃልም በተግባርም ለምዕራባውያን በስፋት አስተምሯል።

ቅዱስ አትናቴዎስ በተጋዘ በሁለት ዓመቱ ንጉሠ ነገሥቱ ትልቁ ቄስጢንጢኖስ ግንቦት 21 ቀን 337 ዓ. ም. ከዚህ ዓለም በሞት በመለየቱ መንግሥቱ በሦስቱ ልጆቹ መካከል ተከፈለ።¹ የምዕራቡን ክፍል ሰሜን አፍሪካን ጨምሮ የሚገዙት ዳግማዊ ቄስጢንጢኖስና ቁንስጣ አርቶዶክሳውያን ሲሆኑ፤ የምሥራቁ ክፍል ገዥ የነበረው ቆንስጣንዲያስ አርዮሳዊ ነበር። የግብጽ ግዛት ግን በዚሁ በአርዮሳዊው በቆንስጣንዲያስ ስር ነበረች። አትናቴዎስ ተግዞበት የነበረው ክፍለ ሀገር ንጉሥ የነበረው ዳግማዊ ቄስጢንጢኖስ በአርዮሳዊው ቆንስጣንዲያስ ላይ ተጽእኖ በማድረግ ኅዳር 23 338 ዓ. ም. ላይ ፓትርያርክ አትናቴዎስን ከግዞት እንዲመለስ አደረገው። ቅዱስ አትናቴዎስም ከግዞት ሲመለስ የእስክንድርያ ሕዝብ እጅግ ተደስቶ በዕልልታና በሆታ ተቀበሉት። አቀባበሉም ለአንድ ተወዳጅ ንጉሥ የሚደረግ አቀባበል ዓይነት ነበር።²

በምሥራቁ ግዛት ግን በአርዮሳዊው ንጉሥ በቆንስጣንዲያስና በቅርቡ የቀሥጥንጥንያ ፓትርያርክ አድርጎ በሾመው በአውሳብዮስ አማካይነት የአርዮስ ክሕደት እየተስፋፋ ሄዶ ነበር። አሁንም አርዮሳውያንና መንፈቀ-አርዮሳውያን በአትናቴዎስ ላይ ዘመቻቸውን ቀጠሉ። ከዚህ በፊት በ335 ዓ. ም. ላይ የተጀመረው የጢሮስ ሲኖዶስ ያልፈጸመውን ሥራ እንዲፈጽም በአንጾኪያ ጉባኤ እንዲደረግ ንጉሠ ነገሥቱ ትእዛዝ አስተላለፈ። የተለመዱት የአትናቴዎስ ጠላቶች ተሰብስበው አትናቴዎስን ያወገዘውን የ335 ጉባኤን ውሳኔ እንደገና በማጽደቅ አትናቴዎስን አወገዙ። ስለዚህ በ339 ዓ. ም. በአርዮሳዊው ንጉሥ ትእዛዝ አትናቴዎስ በካቴድራሉ በአገልግሎት ላይ እንዳለ በወታደሮች ተገዶ ለሁለተኛ ጊዜ በግዞት ወደ ሮም እንዲሄድ ተደረገ። ወዲያውኑ አርዮሳዊው የቀጶቶቻቸው ኤጲስቆጶስ ጊዮርጊስ በአትናቴዎስ መንበር ላይ እንዲቀመጥ ተደረገ።

¹ Vasiliev, A. A., History of the Byzantine Empire, vol. I. p. 65.
² Butler' Lives of Saints, vol. II, pp. 214-215.

ሕዝቡ ግን «አትናቴዎስ! አትናቴዎስ!» እያለ በመጮህ «ጊዮርጊስን አንቀበልም!» ቢልም በጦር ኃይል ተገድደው ምንም ለማድረግ አልቻሉም። በዚህ ጊዜ የሮሙ ፕፕ ዩልዮስ የአትናቴዎስን ከመንበሩ መነሣትና ወደ ግዞት መላክ በጥብቅ ተቃወመ። ስለዚህ በ341 ዓ. ም. 50 የሚያህሉ ጳጳሳት ያሉበት ሲኖዶስ ጦርቶ ይህን በአትናቴዎስ ላይ የተወሰደውን እርምጃ አጥብቆ ተቃወመ። በዚህ ጊዜ መላው የምዕራብ አብያተ ክርስቲያናት የአትናቴዎስና የኒቅያ ጉባኤ ደጋፊዎች መሆናቸውን በይፋ ለዓለም አስታወቁ።¹

የምዕራቡ ንጉሥ ቁንስጣና የምሥራቁ ንጉሥ ቆንስጣንዲያስ ተመካክረው በመላው መንግሥት ሰላም ይሰፍን ዘንድ በ343 ዓ. ም. የአብያተ ክርስቲያናት ጉባኤ በሳርዲቃ (Sardica)² እንዲደረግ ወሰኑ። በዚህ ጉባኤ ላይ 170 ጳጳሳት የተገኙ ሲሆን አብዛኞቹ ኦርቶዶክሳውያን ነበሩ። ብዙኃኑ ጳጳሳት አትናቴዎስ በጉባኤው ላይ መገኘት አለበት ብለው በወሰኑ ጊዜ፣ አርዮሳውያንና መንፈቀ-አርዮሳውያን ይህን በመቃወም ከጉባኤው ወጥተው በፊልጵስዩስ ከተማ ስብሰባ አድርገው በ341 ዓ. ም. አትናቴዎስን ያወገዘውን የአንጾኪያን ጉባኤ አጽድቀው ተለያዩ። ከመቶ በላይ አባላት የነበሩት በሳርዲቃ የተሰበሰበው ጉባኤ ግን የእስክንድርያ ሕጋዊ ሊቀ ጳጳስ አትናቴዎስ መሆኑን አረጋግጦ ወሰነ።³ አትናቴዎስን ወደ ግዞት የላከው የምሥራቁ ንጉሥ አርዮሳዊው ቆንስጣንዲያስ በወንድሙ በቁንስጣ ተገዶ በ346 ዓ. ም. ላይ አትናቴዎስን ከግዞት እንዲመለስ አደረገ። ሆኖም ከአራት ዓመት በኋላ ቁንስጣ በ350 ዓ. ም. ከዚህ ዓለም በሞት በተለየ ጊዜ ቆንስጣንዲያስ የመላው የሮም ንጉሠ ነገሥት መንግሥት ብቸኛ ገዥ ሆነ። ቆንስጣንዲያስ ወዲያውኑ የእስክንድርያውን ሊቀ ጳጳስ አትናቴዎስን እንደገና እንዲገዝ አደረገ። ቅዱስ አትናቴዎስ ከብዙ ምእመናን ጋር በቤተ ክርስቲያን

ውስጥ አንድ ታላቅ በዓል በሚያከብርበት ጊዜ 5 ሺህ የሚያህሉ የታጠቁ ወታደሮች ከቤተ ክርስቲያን አስወጥተው አባረሩት። አትናቴዎስም ከዚያ ወጥቶ በበረሃ ውስጥ በብሕትውና ከሚኖሩ መነኩሳት ጋር ተቀላቅሎ ይኖር ጀመር። ይህ የቅዱስ አትናቴዎስ ሦስተኛው ግዞት ነው።

በኅዳር 3 ቀን 361 ዓ. ም. አርዮሳዊው ቆንስጣንዲያስ ሞተ። እሱ በሞተ በዓመቱ በእስክንድርያ መንበር ላይ በግዴታ የተሾመው አርዮሳዊው ጊዮርጊስ በአክራሪዎች ተገደለ።¹ ንጉሡ በመሞቱ ያሳደገው የአጎቱ ልጅ ጁሊያስ (ዩልዮስ) አልጋውን ወረሰ። ጁሊያስ ግን አረማዊ ስለነበር የክርስትናን እምነት ለማጥፋት ቆርጦ ተነሥቶ ነበረ። መጀመሪያ ለክርስቲያኖች ሁሉ ነፃነትን በመስጠት በግዞት የነበሩትን ሁሉ ወደየቦታቸው እንዲመለሱ በማወጃ አትናቴዎስም ለ6 ዓመታት ከተሰደደበት የበረሃ ውስጥ ገዳም ወደ መንበሩ ተመለሰ።² አረማዊው ንጉሥ ፓትርያርክ አትናቴዎስ ለዓላማው እጅግ አደገኛ መሆኑን በመረዳቱና እሱም በእስክንድርያ ከተቀመጠ አንድም ጣዖታትን የሚያመልክ ሰው እንደማይገኝ ስለተነገረው፣ በ362 ዓ. ም. ከመንበሩ ተነሥቶ እንዲሰደድ አደረገው።³ በዚህ ጊዜ አትናቴዎስ ተሰዶ በታሕታይ ግብጽ ወደሚገኘው ቲሻይዳ ገደም ገባ። ይህ የአትናቴዎስ 4ኛው ስደት ነው። አትናቴዎስ ጁሊያስ እስከሞተበት እስከ 363 ዓ. ም. እና ኦርቶዶክሳዊው ኢዮቢያኖስ (Jovian) እስከ ነገሠበት ድረስ በዚያ ቆየ።⁴ ኢዮቢያኖስ (Jovian) እንደነገሠ በ363 ዓ. ም. ከስደት ተመልሶ መንበረ ጽጵስናውን ያዘ። ነገር ግን በ364 ዓ. ም. ኢዮቢያኖስ (Jovian) በድንገት ከዚህ ዓለም በሞት በመለየቱ Valentinian (ዋሌንቲኒያን) እና Valens (ዋሌንስ) የሚባሉ ሁለት ወንድማማቾች ግዛቱን ተከፋፍለው ይገዙ ጀመር። ዋሌንቲኒያን ኦርቶዶክሳዊ ሲሆን ዋሌንስ አርዮሳዊ ነበር። ስለዚህ በ367 ዓ. ም. ዋሌንስ አትናቴዎስን ለ5ኛ ጊዜ ወደ ግዞት እንዲሄድ አደረገው።

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 634; Stefanidis, B. A., Ecclesiastical History, P. 189.

² በግእዝ «ስርድቅያ» ነው የሚባለው፣ ሳርዲቃ ዛሬ የቡልጋርያ ዋና ከተማ ሶፍያ ናት።

³ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, pp. 634-635; Stefanidis, B. A., Ecclesiastical History, Pp. 190-191.

¹ Butler's Lives of Saints, vol. II, p. 451.

² Butler's Lives of Saints, vol. II, p. 215.

³ Ibid, p. 451.

⁴ Vasiliev, A. A., op. cit., vol. I, p. 67.

ቅዱስ አትናቴዎስ እንደገና ወደ ስደት ሲሄድ ያዩት የእስክንድርያ ሕዝብ ልቅሶ በልቅሶ ሆነ። አትናቴዎስ ይህን የስደት ጊዜ ያሳለፈው በአባቱ የመቃብር ቤት ነበር። ሆኖም ንጉሡ ዋሌንስ በእስክንድርያና በመላው ግብጽ የነበሩት ክርስቲያኖች ለአትናቴዎስ የነበራቸውን ፍቅርና ክብር አይቶ አትናቴዎስ ከግዞት ወደ መንበሩ እንዲመለስ አደረገ።¹

ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ፓትርያርክ ቅዱስ አትናቴዎስ በቅርብ ምእመናንን እያገለገለና እያስተማረ እንዲሁም ከአርዮሳውያን ጋር እየተዋጋ ኖሮ በ75 ዓመቱ ግንቦት 7 ቀን 373 ዓ. ም. በመንበረ ጽጵስናው ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ። ቅዱስ አትናቴዎስ በፓትርያርክነት የቆየው ለ46 ዓመት ቢሆንም 15ቱን ዓመታት ያሳለፈው በግዞትና በስደት ነበር። ቅዱስ አትናቴዎስ በብሕትውናና በምነና በገዳም በሚኖርበት ጊዜ ሰውነቱን በረሃብና በውኃ ጥም፣ በጾምና በጸሎት በጣም ጎድቶት ነበር። ሆኖም ከብሕትውና ወጥቶ ለአገልግሎትና ለሹመት በዓለም ውስጥ ቢኖርም ኑሮው የዚያኑ የገዳሙ ኑሮ ዓይነት ነበር። በተጨማሪም ለጤንነቱ እምብዛም ያስብ ስላልነበረ፣ እንዲሁም በስደትና በግዞት በኖረበት ጊዜ ችግሩና ሥቃዩ ስለጉዳው ሰውነቱ በጣም የከሰና የመነመነ ነበር። ስለዚህም በዕደሜ ሊገፋ አልቻለም።

ቅዱስ አትናቴዎስ ቤተ ክርስቲያንን በጸሎቱ፣ በሐዋርያነቱና በአባትነቱ እጅግ ጠቃሚ ሥራ ሠርቶአል። ቅዱስ አትናቴዎስ የሚወዳቸውን ምእመናንና ያለ አንዳች ዕረፍት ያገለገላትን ቤተ ክርስቲያን በሞት ቢለይም፣ በሕይወት ዘመኑ ለአርቶዶክስ ሃይማኖት ጽናት የጣለው ጽኑ የእምነት መሠረት እስከ ዛሬ ድረስ ሲያገለግል ቆይቷል። ወደፊትም ሲያገለግል ይኖራል። በጣም የሚደንቀው ቅዱስ አትናቴዎስ ስለ ሃይማኖት፣ ስለ አርዮስ ክህደትና ስለ አርዮሳውያን፣ እንዲሁም ስለ መናፍቃን፣ ስለ ምግባረ ሠናይና ስለ ምንኩስና ሕይወት ያስተማረውንና የሰበከውን

ሁሉ በመጽሐፍ ጽፎ ማቆየቱ ነው። በእነዚህ መጽሐፍት የዓለም አብያተ ክርስቲያናት እስከ ዛሬ ድረስ ይጠቀሙባቸዋል። ቅዱስ አትናቴዎስ የጻፋቸው የሚከተሉት ናቸው፡-

1. ስለ ክርስትና ሃይማኖት የመከላከያ (Apologetic works) ጽሑፎች ሁለት መጽሐፎች ናቸው። 1ኛው 0ዋቂዎች ነን በሚሉ በግሪኮች ላይ የጻፈው መጽሐፍ፣ 2ኛው ስለ ቃል ሥጋ መዋሐድ (በእንተ ሥጋዊ ቃል አምላካዊ) ነው።
2. በኒቅያ ጉባኤ ስለ ተወሰነው እምነት (ዶግማ)፣ በአርዮስ ክሕደት ምክንያት ስለተነሣው ውዝግብ የሚገልጹ ጽሑፎች፡ 1ኛ/ በ341 ዓ. ም. ለጳጳሳት ሁሉ የጻፈው መልእክት (ደብዳቤ)፣ 2ኛ/ በ352 ዓ. ም. የጻፈው «ስለ ኒቅያ ጉባኤ ቀኖናት»፣ 3ኛ/ በ356 ዓ. ም. «ለግብጽና ለሊብያ ጳጳሳት የጻፈው መልእክት»፣ 4ኛ/ በ358 ዓ. ም. «አርዮስን በመቃወም ለታላቅ ስብሰባ ያደረገው ንግግር»፣ 5ኛ/ በ358 ዓ. ም. የደረሰው ስለ «የአርዮሳውያን ታሪክ ለግብጽ መነኩሳት»፣ 6ኛ/ «ስለ መንፈስ ቅዱስ አምላክነት ለሰራጽዮን የጻፋቸው 4 መልእክታት»፣ 7ኛ/ «ስለ ክርስቶስ ፍጹም ሰው መሆን» አቡሊናርዮስን በመቃወም የጻፈቸው 2 መጽሐፍት።
3. ራሱን በመከላከል የጻፋቸው፡ 1ኛ/ በ350 ዓ. ም. የጻፈው «በአርዮሳውያን ላይ የተጻፈ መከላከያ»፣ 2ኛ/ የንጉሡን ወታደሮች ሸሽቶ ስለመሄዱ፣
4. ስለ ትርጓሜ መጽሐፍት፡- 1ኛ/ የመዝሙረ ዳዊት አድምታ፣ 2ኛ/ የመጽሐፍ ቅዱስ አጫጭር ማብራሪያ.
5. ስለ ብሕትውናና ምንኩስና ሕይወትና ምግባረ ሠናይ፡- 1ኛ/ በ365 ዓ. ም. የጻፈው «ስለ ቅዱስ እንጦንዮስ ሕይወት ታሪክ»፣ 2ኛ/ ለምእመናን በክብረ በዓላት ጊዜ

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 888; Vasiliev, A. A., History of the Byzantine Empire, vol. I, p. 78.

የጻፋቸውና በእየአብያተ ክርስቲያናት የተነበቡ «የደስታ መግለጫ ደብዳቤዎች»፡፡¹

ከላይ የተገለጹት መጻሕፍትና ደብዳቤዎች የምዕራባውያን ሊቃውንት በተለያዩ የግብጽ ገዳማት ውስጥ በሚገኙ ቤተ መጻሕፍቶች አግኝተው የመዘገቡአቸው ናቸው፡፡ አብዛኛዎቹ በMinge's Patrologia Graeca በሚባለው መድበለ መጽሐፍ ውስጥ የሚገኙ ሲሆን ሁሉንም ደራሲው የጻፋቸው በግሪክና ቋንቋ ነው፡፡ እነዚህ መጻሕፍት አብዛኞቹ ወደ ሱሪስትና ላቲን ወዲያውኑ የተተረጉሙ ሲሆን፤ አንዳንዶቹ ደግሞ ወደ እንግሊዝኛ ተተርጉመው *The Nicene and Post-Nicene Fathers* በሚባሉ መድበለ መጻሕፍት ላይ ታትመዋል፡፡

2. ትልቁ ባስልዮስ ዘቂሣርያ

ቅዱስ ባስልዮስ የትውልድ አገሩ በመካከለኛው ምሥራቅ ቀጳሪቅያ የምትባል አገር ናት፡፡ በአራተኛው ምእት ዓመት ላይ ቀጳሪቅያ ሦስት ታላላቅ ቅዱሳን አባቶችን አስገኝታለች፡፡ እነዚህም ቅዱስ ባስልዮስ ዘቂሣርያ፣ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙና ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ ናቸው፡፡

ቅዱስ ባስልዮስ በ329² ዓ. ም. የቀጳሪቅያ ዋና ከተማ በነበረችው በቂሣርያ ከደጋግና ከተባረኩ ክርስቲያኖች ተወለደ፡፡ ወላጆቹ እጅግ ሀብታም ነበሩ፡፡ ቅድመ አያቶቹ የተወደዱና ጥብቅ ክርስቲያኖች በመሆናቸው በዚያ በአረመኔው በሮሙ ንጉሠ ነገሥት በዲዮቅልጥያኖስ ዘመን በተነሣው ስደት በ311 ዓ. ም. ሰማዕትነትን ተቀብለዋል፡፡ የባስልዮስ ሴት አያቱ ቅድስት ማክሪናና እናቱ ቅድስት ኢሜሊያ እጅግ የተቀደሱ ሴቶች ስለነበሩ መንኲሳው አብዛኛውን ሕይወታቸውን በገዳም ነበር ያሳለፉት፡፡

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, pp. 892-893.

² አንዳንድ ታሪክ ጸሐፊዎች ባስልዮስ የተወለደው በ316 ዓ. ም. ነው ይላሉ፤ ይህ ግን ትክክል አይደለም፡፡ *Butler's Lives of the Saints*, vol. II, p. 539.

ቅዱስ ባስልዮስ ዘቂሣርያ

ቅዱስ ባስልዮስ እነዚህ የተቀደሱ ሴቶች (አያቱና እናቱ) በቅድስናና በፈሪሃ እግዚአብሔር ኮትኩተው ስለ አሳደጉት ከልጅነቱ ጀምሮ የእግዚአብሔርና የቤተ ክርስቲያን ፍቅር አድርገው ነበር ያደገው፡፡ እንደሱ የተቀደሱ 4 ወንድሞችና 5 እናቶች ነበሩት፡፡ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ (የኑሲስ ኤጲስቆጶስ) እና ጴጥሮስ ዘሰባስቴ (የሰባስቴ ኤጲስቆጶስ) እንዲሁም እናቱ ቅድስት ማክሪና የምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን ቅዱሳን ናቸው፡፡

ቅዱስ ባስልዮስ የመጀመሪያና የስነ ጽሑፍ ትምህርቱን የንግግር ዘዴ ትምህርት ሊቅ ከነበረው አባቱ ነው የተማረው፡፡ በኋላ ደግሞ በ347 ላይ ቊስጥንጥንያ ሄዶ ከታወቀው የስነ ልሳን ሊቅ ከሊባንያስ (Libanius) ዘንድ የንግግር ዘዴ ተምሯል፡፡ ከዚያም ወደ

አቴንስ ሄዶ ለስድስት ዓመታት (351-355) የንግግር ዘዴ፣ የሂሳብ ትምህርትና ፍልስፍና ከውድ ወዳጁ ከጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ ጋር ተምሯል። በዚያን ጊዜ አረማዊው ልዑል ዩልዮስ (Julian) ከእነሱ ጋር አብሮ ይማር ነበር።¹ በዚያን ጊዜ አቴንስ በነበሯት እንክንዮላሽ የፍልስፍና፣ የሳይንስ ጥበብ፣ የሂሳብና የንግግር ዘይቤ መምህራን ምክንያት ብዙ ተማሪዎች ከመላው ዓለም ይጉርፉ ነበር። አቴና በዚያን ጊዜ ለወጣት ተማሪዎች ብዙ ፈተናዎች የነበሩባት ከተማ ስለ ነበረች፣ አንድ ተማሪ በቀላሉ ወደ እነዚህ ፈተናዎች በተለይም ወደ አረማዊነት ሊመራ ይችል ነበር። ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ እንዳለው አቴና ብዙ ጉዳዮች ቢኖሯትም እሱና ባስልዮስ ግን የሚያውቁት ሁለት መንገዶችን ብቻ ነበር። አንዱ በጣም ያማረው መንገድ ወደ ቤተ ክርስቲያንና ወደ ካህናቱ የሚወስደው መንገድ ነበር። ሌላው መንገድ ደግሞ ወደ ከፍተኛው የሕዝብ ትምህርት ቤትና ወደ መምህራን የሚወስደው መንገድ ነው። ዋናው ሕዝብ የሚገርፍበት መንገድ ግን ወደ ትያትር ቤትና ወደ ፌስታና ጨዋታ ቤት የሚወስደው መንገድ ሲሆን እነሱ ይህንን ለሌሎች ወጣቶች ትተውታል። ሁለቱ በትምህርታቸው በጣም ጎበዝ ተማሪዎች ይባሉ ነበር። እነርሱ ግን ጥሩ ክርስቲያኖች መባልን ነበር የሚመርጡት።² ባስልዮስ ስለ ጥንታዊው የግሪክ ትምህርቶች መልካም ነገሮች እንዳሉባቸው ይናገርና፣ ግን በእነዚህ ውስጥ ብዙ መጥፎ ነገሮች ስላሉባቸው እንደ ሰው በጣም መጠንቀቅ አለበት። አንድ ሰው ጽጌረዳ በሚለቅምበት ጊዜ እሾክ እንዳለበት ማወቅ አለበት ይላል።³

ቅዱስ ባስልዮስ በአቴና ከፍተኛ የፍልስፍናና የስነ ጥበብ ትምህርት ቤት ትምህርቱን ከጨረሰ በኋላ በ355 ዓ. ም. ወደ ትውልድ ከተማው ወደ ቂሣርያ ተመልሶ የስነ ንግግር መምህር ሆኖ ያስተምር ጀመር። በዓለማዊው ትምህርቱና ታላቅ ዕውቀቱ

ሕዝብ ሁሉ ያደንቀው ነበር። እርሱን ግን ይህ ሁሉ አያስደስተውም ነበር። ስሜቱ ሁሉ ወደ መንፈሳዊ ሕይወት አዘንብሎ ስለነበር፣ ዓለምንና የዓለምን ክብር ንቆ ወደ ምንኩስና ሕይወት ያመራ ጀመር። ስለዚህ ከጥቂት ዓመታት በኋላ ማለት በ360 ዓ. ም. የምንኩስናን ሕይወት ለማጥናት ወደ ሶርያ፣ ፍልስጥኤምና ግብጽ አገር ሄዶ በእነዚህ ሀገሮች የነበሩትን ታላላቅ ገዳማትና መናንያን የሚኖሩበትን በአቶች ጉበኝ። በምንኩስናና በምነና ሕይወትም እጅግ ተማረከ። ወደ አገሩም ተመልሶ የነበረውን ሀብትና ንብረት ሁሉ ሽቦ ለድሾች ካከፋፈለ በኋላ ወደ ጳንጦስ ወረዳ ሄዶ እናቴና እጎቱ መንኩስው በሚኖሩበት ገዳም አካባቢ ብቸኛና በጫካዎች የተከበበ ቦታ አግኝቶ በዚያ በምነና ይኖር ጀመር። ለወዳጁ ለጎርጎርዮስ ሲጽፍ «ሕይወቴ የሚስማማ እግዚአብሔር ያመለከተኝ ቦታ ነው፤» ሲል ስለ ቦታው ይናገራል።¹

ከጥቂት ጊዜ በኋላ ወዳጁ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ ወደእርሱ መጥቶ ከእርሱ ጋር በገዳም ይኖር ጀመር። ሁለቱ ጓደኞች አብረው እየጸለዩና አብረው ቅዱሳት መጻሕፍትን እያጠኑ የምንኩስና ኑሮአቸውን ተያያዙት። አብረው ሆነው የቅዱስ ጳውሎስን የገዳም ሕይወትን ሕግጋት አሻሽለው ገዳማውያን የሚተዳደሩበትን ሌላ ሕግ አዘጋጁ። ቅዱስ ባስልዮስ በጳንጦስና በአካባቢዋ ብዙ የወንዶችና የሴቶች ገዳማት መሥርቷል። በአቴና የፍልስፍና ትምህርት ቤት አብሮት ይማር የነበረው አረማዊው ልዑል ዩልዮስ (Julian) በቀስጥንጥንያ የሮም መንግሥት ንጉሠ ነገሥት በሆነ ጊዜ የባስልዮስን ከፍተኛ ዕውቀትና ችሎታ ያውቅ ስለነበረ ባስልዮስ ወደ ቤተ መንግሥቱ ሄዶ በነበረው ታላቅ ችሎታ አብሮት እንዲሠራና ታላቅ ሹመትም እንደሚሰጠው በማግባባት ደብዳቤ ይጽፍለት ነበር። ቅዱስ ባስልዮስ ግን የዓለማዊውን ሥልጣንና ክብር ፈጽሞ የማይፈልግ በመሆኑ ጥያቄውን ለመቀበል እንደማይችል ከገለጠለት በኋላ፣ ንጉሡ ዩልዮስ ግን ወደ እግዚአብሔር እምነት እንዲመለስ ይጽፍለታል። ዩልዮስ ግን በዚህ ተናዶ ለጦርነት ወደ ፋርስ ባቢሎን ሄዶ ሲመለስ እሱንና ቂሣርያን

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, pp. 894; Butler's Lives of the Saints, vol. II p. 539.

² Opera in Minge's Patrologia Graeca, vol. ii, p. 523; Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 895.

³ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 895.

¹ Ibid., p. 899; Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 539.

እንደሚያጠፋ የዛቻ ደብዳቤ ይጽፍለታል። አረማዊው ዩልዮስ ግን እዚያው በጦርነቱ ላይ እንዳለ በሰኔ ወር 363 ዓ. ም. ሞተ።¹

በ364 ዓ. ም. ባስልዮስ ሳይፈቅድ በግድ ቀሲስ እንዲሆን ሥልጣን ክህነት ተሰጠው። ከ6 ዓመት በኋላ ማለት በ370 ዓ. ም. በባልንጀራው በጎርጎርዮስና በአባቱ ግፊት የቂሣርያ ጳጳስና የመላው የቀጳዶቅያ ሊቀ ጳጳስ ሆኖ ተሾመ። በዚህ ሥልጣኑ ሥር 50 ጳጳሳት ይገኙ ነበር። ይህም በመሆኑ አብዛኛውን ጊዜ የሚያጠፋው በቤተ ክርስቲያን የእስተዳደር ሥራና በዚያን ጊዜ በምሥራቁ ንጉሠ ነገሥት በዋሌንስ (Valens) ድጋፍ አንሰራርቶ የነበረውን የአርዮስን ክሕደት በመዋጋት ላይ ነበር። በዚያን ጊዜ ደግሞ «መንፈስ ቅዱስ ፍጡር ነው» የሚለው የመቅዶንዮስ ክሕደት መሰራጨት ጀምሮ ስለነበር፤ ምንም እንኳ ይህ ጉዳይ በጉባኤ ያልተወሰነ ቢሆንም ቅዱስ ባስልዮስ ክሕደቱን መዋጋት ጀምሮ ነበር።

አርዮሳዊው ንጉሠ ነገሥት ዋሌንስ (Valens) ባስልዮስ የአርዮሳውያን ተቃዋሚ በመሆኑ ወደ ግዛት ለመላክ ወይም ለመግደል በገዢዎቹ አማካይነት ማስፈራራት ጀምሮ ነበር። ባስልዮስ ግን ሞትን እንደማይፈራና እንደውም ወደሚወደው ፈጣሪው ዘንድ ቶሎ ለመድረስ የሚያስችለው በመሆኑ ሞትን እንደሚፈልገው በግልጥ ይናገር ነበር። ንጉሡ ሊገለው ፈልጎ ሳለ የንጉሡ ልጅ በድንገት ታሞ ሊሞት ይደርሳል። ልጁን ወደ ቅዱስ ባስልዮስ ቢያመጡት ስለ ጸለየለት ወዲያውኑ ከበሽታው ተፈወሰ። ቅዱስ ባስልዮስም ልጁ ባለመጠመቁ በአርቶዶክስ ስነ ሥርዓት መሠረት እንዲያጠምቁት መክሯቸው ይሄዳል። እንዲሁም ባስልዮስን እንዲገድል የታዘዘው የወረዳው አስተዳዳሪ በድንገት ታሞ እርሱም ወደ ቅዱስ ባስልዮስ ተወስዶ ባስልዮስ ቢጸልይለት ወዲያውኑ ዳነ። አርዮሳዊው ንጉሥ ዋሌንስ ግን ከሞት የዳነውን ልጁን አንድ አርዮሳዊ ጳጳስ እንዲያጠምቀው ከአደረገ በኋላ ልጁ ወዲያውኑ ሞተ። ንጉሡ አሁንም በቅዱስ ባስልዮስ ላይ የነበረው ጣላቻ ስለበረታ ባስልዮስ ወደ ግዛት እንዲላክ ትእዛዝ ያስተላልፋል። ትእዛዙንም ሲፈርም የመቃ ብዕሩን ሲያነሣ ብዕሩ ይሰበራል፤ ሌላ

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 639።

ብዕር ቢመጣለትም ይህም ተሰበረ፤ ይህም ለሦስተኛ ጊዜ ሆነ። ለአራተኛ ጊዜ ብዕር ሲቀርብለት እጁ እየተንቀጠቀጠ ለመፈረም ስላልቻለ ሁኔታው ስላስደነቀው ቅዱስ ባስልዮስ ወደ ግዛት እንዳይሄድ አደረገ። በዚህ አኳኋን በእግዚአብሔር ረድኤትና ኃይል ቅዱስ ባስልዮስ በሰው እጅ ከመገደልና ወደ ግዛት ከመሄድ ዳነ።¹ በሕይወቱ ሌሎችም የተለያዩ ችግሮች ደርሰውበት ሳለ፤ ጥር 1 ቀን 379 ዓ. ም. በሕመም ምክንያት ከዚህ ዓለም በሞተ ተለየ። ቢሆንም ቅዱስ ባስልዮስ በሕይወቱ ሁሉ በተዋጋው በአርዮሳውያን ላይ በ381 ዓ. ም. 2ኛ ዓለም-አቀፍ ጉባኤ ላይ የተገኘውን ድል ሳያይ መሞቱ ጥቂት ያሳዝናል።

ቅዱስ ባስልዮስን ያሳድደው የነበረው የሮም ንጉሠ ነገሥት ዋሌንስ (Valens) አድርያኖፕል በሚባል ቦታ ጦርነት ሲዋጋ ቆስሎ ጦር ሜዳ ላይ አረፈ። ይህም ዜና ለቅዱስ ባስልዮስ ለሞት በሚያጣጥርበት ጊዜ ስለ ደረሰው፤ አንድ ጸረ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን በመወገዱ የመንፈስ ደስታ እንደተሰማው ይነገራል።² ቅዱስ ባስልዮስ ያረፈው በ51 ዓመቱ ጥር 1 ቀን 379 ዓ. ም. ነው። ቅዱስ ባስልዮስ ለመሞት በሚያጣጥርበት ጊዜ «ጌታ ሆይ! ነፍሴን በእጅህ እሰጣለሁ። የእውነት አምላክ አንተ ተቤዥተኸኛልና አመሰግንሃለሁ!» ካለ በኋላ አረፈ።³ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ ክርስቲያኖች አይሁድ ጭምር እያለቀሱና ዋይ! ዋይ! እያሉ ነው አስከሬኑን ወደ መቃብር የሸኙት።

ቅዱስ ባስልዮስ የታወቀ የመድረክ ሰውና ታላቅ ተናጋሪ ነበር። በመጽሐፍ ቅዱስና በነገረ መለኮት ጥልቅ ዕውቀት ነበረው። ምእመናንንም በፍቅርና በቸርነት ሲጠብቅ ለችግረኞችና ለሕመምተኞች የተለየ እንክብካቤ ያደርግ ነበር። ለድሾች ሕመምተኞች በተለይም ለሥጋ ደዌ ሕመምተኞች የሚታከሙበት ታላቅ ሆስፒታል በመንበረ ጽጵስናው አካባቢ አሠርቶ ብዙዎችን

¹ Ibid. p. 643.

² Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 541.

³ መዝ. 31፡5.

ይረዳ ነበር። የሥጋ ደዌ በሽተኞችን በሚገቡበት ጊዜ እነሱም ሲሰሙት እሱም ሳይሰቀቅ ይስማቸው ነበር።¹

ቅዱስ ባስልዮስ በግሪክ ጥንታዊ ባህላዊ ዕውቀት፣ ፍልስፍናና ስነ ንግግር (oration or oratory) የጠለቀ ዕውቀት ነበረው። ቅዱስ ባስልዮስ በ361 ዓ. ም. ስለ ክርስቶስ አምላክነት የጻፋቸው 5 መጻሕፍትና በ375 ዓ. ም. ስለ መንፈስ ቅዱስ የጻፈው መጽሐፍ ለነገረ መለኮት ትምህርት እጅግ ጠቃሚዎች ናቸው። ቅዱስ ባስልዮስ በጥንታዊው ግሪክ ቋንቋ ጥልቅ ችሎታ ስለነበረው እሱ የጻፋቸው መጻሕፍት ሁሉ ቋንቋቸው ከጥንት ግሪኮች ፈላስፎች ቋንቋ ጋር ስለሚመሳሰል እጅግ ከባዶች ናቸው። በኢትዮጵያም ሆነ በምሥራቅ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ በጥቅም ላይ ያለው በባስልዮስ ስም የሚጠራው ቅዱስ ባስልዮስ የተደረሰ መሆኑ ያጠራጥራል ምክንያቱም በልዩ ልዩ አብያተ ክርስቲያናት የሚገኙት የባስልዮስ ቅዳሴዎች እጅግ የተለያዩ ናቸው። ቅዱስ ባስልዮስ 1ኛ ስለ ሥነ ፍጥረት ታሪክ የደረሳቸው ንግግሮች (ድርሰቶች)፣ 2ኛ ስለ መዝሙረ ዳዊት የተናገራቸው ንግግሮች፣ 3ኛ ስለ ምንኩስና ሕይወትና 4ኛ ስለልዩ ልዩ ምግባረ ሠናይ የደረሳቸው ድርሰቶች በመላ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ እስከ ዛሬ ድረስ ተወዳጆች ናቸው። 5ኛ ቅዱስ ባስልዮስ ለጳጳሳትና ለካህናት እንዲሁም ለምእመናን ያስተላለፋቸው 92 ትእዛዛትና ቀኖናዎች በጥንት ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን እንደ ሕግና ደንብ ሆነው ተወስደዋል።

3. ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ ወይም ቴኦሎጎስ (ማእምረ ነገረ መለኮት ማለት ነው)፣ በግእዝ «ነባቤ መለኮት» ይባላል። ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ ከሦስቱ የቀጳደቅያ ምሁራን አባቶች አንዱ ነው። ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ ባስልዮስ ከመወለዱ አንድ ዓመት በፊት በ330

ዓ. ም. የቀጳደቅያ ደቡብ ምዕራብ በምትሆንና የነጋዴዎች ከተማ በነበረች እንዚናዙ በምትባል ከተማ ተወለደ። የቅጽል ስሙንም ያገኘው በዚችው በትውልድ አገሩ ነው። ወላጅ አባቱ አሪያንዙስ (Arianzus) የሚባል ከተማ ጳጳስ ነበር።¹ ኖና የምትባለው እናቱ እጅግ መንፈሳዊትና የተቀደሰች ክርስቲያን ስለ ነበረች፣ የጎርጎርዮስን ሕይወት ወደ እግዚአብሔር የመራችው እሷ ነበረች። ይህች የተቀደሰች ሴት በጸሎቷና በመንፈሳዊ ሕይወቷ ባሏንም ከአረመኔነት ወደ ክርስትና እምነት ያስገባችው እሷ ነበረች።² እንደ ሳሙኤል እናት እንደ ሐና ጎርጎርዮስን ገና በሕፃንነቱ ለእግዚአብሔር አገልግሎት እንዲውል በተሳለችው መሠረት፣ ጎርጎርዮስ ወደ መንፈሳዊ ሕይወት ያዘነበለው በዚች ቅድስት እናቱ አማካይነት ነበር።

ጎርጎርዮስ በልጅነት ዕድሜው ስለ ቅዱሳት መጻሕፍትና መሠረታውያን የሳይንስ ትምህርት በሚገባ ተምሯል። በዘመኑ ይሰጥ የነበረው የስነ ንግግር ፍቅር አድርጎት ይህንኑ ማጥናት ጀምሮ ነበር። በእናቱ አማካይነትና እንዲሁም በሕልም ተገልጦለት ሕይወቱን ሙሉ ለእግዚአብሔር አገልግሎት ለማዋል ገና በወጣትነት ዕድሜው በድንግልና ለመኖር ወሰነ። ምንም እንኳን የእርሱ አባትና ወዳጁ ጎርጎርዮስ ዘኩሲስ በጋብቻ የሚኖሩ ጳጳሳት ቢሆኑም እሱን የጋብቻ ኑሮ አልማረከውም።³ ከትውልድ አገሩ ወደ ቂሣርያ ዘቀጳደቅያ ሄደ። ለመጀመሪያ ጊዜ ከቅዱስ ባስልዮስ ጋር የተዋወቀው በእዚያ ነው። ከዚያም የልሳነ-ርቱዕነት (Eloquence) ትምህርት ቤት ወዳለበት ወደ ቂሣርያ ዘፍልስጥኤም ሄዶ ይህንኑ ትምህርት ተምሯል። ከዚያም ወደ እስክንድርያ ሄዶ ከቅዱስ አትናቴዎስ ጋር ተዋውቋል። ከግብጽ አገርም ወደ አቴና ሄዶ በዚያ የታወቀውን ፍልስፍና፣ ስነ ጥበብና ስነ ንግግር በሚገባ ተምሯል።⁴

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 902; Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 541.

¹ በዚያን ጊዜ ጳጳስ ያላገባ ይሁን የሚለው ሕግ ገና በተግባር አልዋለም ነበር።

² Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 484.

³ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 911.

⁴ Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 256.

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ

ወደ አቴናም በመርከብ በሚጓዝበት ጊዜ ኃይለኛ ማዕበል ተነሥቶ ሕይወቱን ሊያጠፋ ትንሽ ቀርቶት ነበር። በአቴናም ሳለ በቂሣርያ የተጀመረው የባስልዮስ ወዳጅነት እየተጠናከረ ሄዷል። አቴናም ትምህርቱን ከጨረሰ በኋላ ብዙ ሰዎች እዚያው ቀርቶ ሊቅ የሆነበትን የንግግር ጥበብን (Rhetorics) እንዲያስተምር መክረውት ነበር። እሱ ግን በቀጥታ ወደ ትውልድ አገሩ ተመለሰ።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ ጥምቀትን ያልተቀበለ ስለነበረ፣ ወደ አገሩ እንደ ተመለሰ አባቱ አጠመቀው። ወዲያውኑ መንፈሱ ወደ ብሕትውና ኑሮ መርቶት በአንዲት ጎጆ ውስጥ በጸም በጸሎት ብቻውን ይኖር ጀመር። ከጥቂት ጊዜ በኋላ በ358 ዓ. ም. ላይ ወደ ጳንጦስ ሄዶ ከወዳጁ ከቅዱስ ባስልዮስ ጋር አብረው በአንድ ገዳም ይኖሩ ጀመር። በ361 ዓ. ም. ወላጆቹን ለመጉብኘት በሄደ ጊዜ ጎርጎርዮስ ግሩም ሰባኪ ስለነበረ፣ በሕዝብ ግፊት ያለ እሱ ፈቃድ አርጅቶ የነበረው አባቱ በክህነት ሥራው እንዲረዳው የሥልጣን ክህነት ማዕረግ ሰጠው።¹ ወዲያውኑ ጠፍቶ ወደ ገዳሙ ወደ ጳንጦስ ተመለሰ። ከጥቂት ጊዜ በኋላ ግን የማኅበረ ምእመናን፣ የአባቱና በአጠቃላይ የቤተ ክርስቲያን ጥሪ ስለበዛበት ተመልሶ በተሰጠው ሥልጣን ክህነት ለማገልገል ሄዶ አባቱን ይረዳ ጀመር። ቀደም ብሎ የቀጸዶቅያ ሊቀ ጳጳሳት ሆኖ ተሾሞ የነበረው ታላቁ ቅዱስ ባስልዮስ በሳሲማ (Sasima) ለአቋቋመው አዲስ መንበረ ጳጳስና ኤጲስቆጶስ አድርጎ ሾመው። ከ372 ዓ. ም. በኋላ ግን ቅዱስ ጎርጎርዮስ ወደ እንዚናዙ ሀገረ ስብከት ተዛውሮ 100 ዓመት የሆነውን አጅግ የተከበረና የተወደደ ሽማግሌ አባቱን ይረዳ ጀመር። አባቱም በ374 ዓ. ም. ከአረፈ በኋላ የእንዚናዙ ሀገረ ስብከት ጳጳስ ሆኖ ያገለግል ጀመር። በ379 ዓ. ም. ከልጅነት ጀምሮ ጓደኛው የነበረውና አሁን ደግሞ ሊቀ ጳጳሱ የነበረው ቅዱስ ባስልዮስ ወደ እግዚአብሔር በሞት በመጠራቱ እጅግ አዝኖ ለቅዱስ ባስልዮስ ወንድም ለጎርጎርዮስ ዘኑሲስ የጻፈው ረጅም ደብዳቤ በጣም ልብ የሚነካና ብዙ ትምህርት የሚሰጥ ነው።

የእግዚአብሔር ጸጋ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ በ379 ዓ. ም. ለአንድ ታላቅ አገልግሎት ጠራው። በቀስጥንጥንያና በአካባቢዋ ማኅበረ ምእመናንና ጳጳሳት ለዚህ ታላቅ አገልግሎት ወደ ቀስጥንጥንያ እንዲመጣ ይጠሩታል። ቀስጥንጥንያ በዚያን ጊዜ «አዲስቷ ሮም» ተብላ የሮም ንጉሠ ነገሥት መንግሥት የምሥራቁ ክፍል መናገሻ ከተማ በመሆኗ መንበረ ሊቀ ጳጳስናውም ከሮም ቀጥሎ፣ ከእስክንድርያ ግን ቀድሞ ሁለተኛ ደረጃ ላይ ደርሶ ነበር።

¹Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 256..

ስለዚህ የቀስጥንትን ሊቀ ጳጳሳት (ፓትርያርክ) ታላቅ ክብር ነበረው። ጎርጎርዮስ አሁን የተጠራው የቀስጥንጥንያ ፓትርያርክ እንዲሆን ነበር። ብዙ እጅግ የተከበሩ ጳጳሳትና አረጋውያን ክህናት ጥሪውን እንዲቀበል በእግዚአብሔር ስም አደፋፈሩት።¹ ጎርጎርዮስም የአበውን ምክር ሰምቶ በመንፈስ ቅዱስም ተመርቶ ዘወትር የሚለብሰውን ተራ ልብስ ለብሶ በድንገት ቀስጥንጥንያ ይደርሳል። የክብር አልባሳትን የሚለብሱ ሹማምንትን ማየት የለመዱ የቀስጥንጥንያ ሕዝቦች ጎርጎርዮስን በተራ ልብስ ባዩት ጊዜ አልተደሰቱም። ሆኖም በሹመት ክብረ በዓሉ ላይ ቅዱስ ጎርጎርዮስ የተናገረው ከፍተኛ ንግግርና የቅድስና መልክ ሕዝቡን ሁሉ እጅግ አስደነቀ። ለኒቅያ ጉባኤም የሰጠው ታላቅ ድጋፍ ሁሉንም አስደስቷል።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ስለ ክርስቶስ አምላክነትና ስለ ምስጢረ ሥላሴ ንግግሮች በሚያሰማቸው ስብሰባዎች ላይ ከሁሉም መደብ ስፍር ቁጥር የሌለው ሕዝብ ይሰበሰብ ስለነበር የሱ ንግግር የሃይማኖቱን እውነተኛነት ያመለክት ነበር። በብሕትውና ኢየሩሳሌም ይኖር የነበረው የታወቀው ሮማዊው ሊቅና መነኩሴ አባ ዮርጌሞስ (Jerome) ቅዱስ ጎርጎርዮስ ስለ ቅዱሳት መጻሕፍት ትርጓሜና ሐተታ እንዲሁም ስለ ነገረ መለኮት የሚያሰማቸውን ንግግሮች ለመስማት ከኢየሩሳሌም ወደ ቀስጥንጥንያ አዘውትሮ ይመጣ ነበር። እንዲሁም ስለ ተለያዩ አርእስቶች ከፓትርያርኩ የግል ትምህርት ይወስድ ነበር።² በዚያን ጊዜ የቀስጥንጥንያ ታላቁ ካቴድራል በአርዮሳዊው ኤጲስቆጶስ ዲሞፊሎስ ስር ነበር። ታኅሣሥ 24 ቀን 380 ዓ. ም. ነጉሠ ነገሥቱ ታላቁ ቴዎዶስዮስ ወደዚያች ቤተ ክርስቲያን ገብቶ አርዮሳዊውን ኤጲስቆጶስ ዲሞፊሎስን አስወጥቶ ቤተ ክርስቲያኑን ለጎርጎርዮስ እንዲህ ብሎ ሰጠው፦ «ልዑል እግዚአብሔር ይህን ቤተ መቅደስ ስለደረሰብህ ችግር ሁሉ በእኛ እጅ አደራ ሰጥቶሃል።»³

¹ Ibid, p. 257.
² Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 918.
³ Ibid.

ግንቦት 381 ዓ. ም. ነጉሠ ነገሥቱ 2ኛውን ዓለም-አቀፍ ሲኖዶስ በቀስጥንጥንያ በጠራ ጊዜ ቅዱስ ጎርጎርዮስ በይፋና በታላቅ ክብር የቀስጥንጥንያ ፓትርያርክና የሲኖዶሱ ፕሬዚዳንት እንዲሆን ተመረጠ። የመክፈቻውን ስነ ሥርዓትና ጥቂት ስብሰባዎችንም በፕሬዚደንትነት ከመራ በኋላ፣ የግብጽና የመቄዶንያ ጳጳሳት ዘግይተው እንደደረሱ፣ የጎርጎርዮስን ለቀስጥንጥንያ ፓትርያርክነት መመረጥ ተቃወሙ። ይህንንም የተቃወሙት በኒቅያ ጉባኤ በ15ኛው ቀኖና መሠረት ነው። በዚህም ቀኖና መሠረት አንድ ኤጲስቆጶስ ከአንድ ሀገረ ስብከት ወደሌላ ሀገረ ስብከት መዛወር ክልክል በመሆኑ ነው። ነባቤ መለኮት ቅዱስ ጎርጎርዮስም የቅዋሜውን ትክክለኛነት ተመልክቶ የፓትርያርክነቱን ሥልጣን በፈቃዱ ለቀቀ። ሥልጣኑንም ሲለቅ ታላቅ ንግግር አድርጎ ነው። በንግግሩም የጉባኤው አባላት ሥራቸው ሁሉ የተቃና እንዲሆን በፍቅር፣ በሰላምና በአንድነት እንዲተሳሰሩ አደራ አላቸው። ራሱን ከዮናስ ጋር በማነጻጸር ለመርከቧ (ቤተ ክርስቲያን) ሲል ወደ ባሕር እንዲጣል ፈቃደኛ መሆኑን በመግለጥ በባሕሩ ውስጥ መልካም ዓሣአንበሪ እንደሚቀበለው ተስፋውን ከገለጠ በኋላ ልዑል እግዚአብሔር ሰላምን፣ ፍቅርንና ስምምነትን እንዲሰጣቸው ጸልዮ ንግግሩን ፈጸመ።¹ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ከቀስጥንጥንያ ወደ ቀድሞ በብሕትውና ይኖርበት ወደነበረበት በዓት ገብቶ በጾምና በጸሎት ተወስኖ የቀረ ሕይወቱን ይኖር ጀመር።

ምንም እንኳ በምነና ቢኖርም ለአብያተ ክርስቲያናትና ለምእመናን ስለልዩ ልዩ ጉዳዮች አያሌ መልእክታት (ደብዳቤዎች) ጻፏል። በመጨረሻም በ390 ዓ. ም. ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ። አጽሙ ግን ቆይቶ ወደ ቀስጥንጥንያ ተወስዶ በዚያ እንዲኖር ተደረገ። በኋላ ግን አጽሙ ወደ ሮም እንደተወሰደ ይነገራል። ቅዱስ ጎርጎርዮስ ብዙ መጻሕፍትን ጽፏል። ከእነዚሁ ውስጥ 5ቱ በጣም የታወቁ ናቸው። እነዚህም ስለ ኒቅያ ጉባኤ፣ ስለ ምስጢረ ሥላሴ፣ ስለ መቅዶንያኖስና ስለ ትምህርቱ እንዲሁም ስለ ክርስቶስ መለኮታዊ

¹ Ibid., p. 919; Stefanidis, B. K., op. cit., p. 221; Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 258.

ባሕርይ ናቸው። ስለዚህም ነው ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት (የነገረ መለኮት ሊቅ) የተባለው። እንደዚሁም ስለልዩ ልዩ አባቶች፣ ሰማዕታት፣ ስለልዩ ልዩ የቤተ ክርስቲያን በዓላትና ስለራሱም 45 የሚያህሉ የተጻፉ ንግግሮች ይገኛሉ። አረማዊውን ንጉሠ ነገሥት ዩልዮስንም በማውገዝ 2 መጻሕፍት ጽፏል።

4. ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ ከሦስቱ የቀጳይቅያ ቅዱሳን አበው አንዱ ነው። ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ የቅዱስ ባስልዮስ ታናሽ ወንድም ነው። ስለ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ የልጅነት ዘመኑ ታሪክ ብዙም የሚታወቅ የለም። ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ እጅግ የተማረ አባት መሆኑንን ይታወቃል። ሆኖም የተማረባቸው ቦታዎች አይታወቁም። ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ የእስክንድርያውን ሊቅ ያሕርጌኒስን መጻሕፍት ያጠናና የእሱንም የአስተሳሰብ መንገድና ዘይቤ እንደ አባቱ የሚቆጥረውንም የታላቅ ወንድሙን የቅዱስ ባስልዮስን መመሪያ የሚከተል መሆኑ በጽሑፎቹ ይታወቃል። በወጣትነት ዘመኑ የስነ ንግግር ጥበብ መምህር ሆኖ ለጥቂት ጊዜ ከሠራ በኋላ፣¹ የወዳጁን የጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙስ ስለ ምንኩስና ሕይወት የጻፋቸውን ጽሑፎች አንብቦና ተመርቶ ይህን ዓለም በቃኝ ብሎ ወደ ጳንጦስ በመሄድ የብሕትውና ኑሮ ይኖር ጀመር። ገዳምም ገብቶ መነኩሰ፣ ስለ ድንግልናና ምንኩስና ሕይወት አስፋፍቶ ጽፏል። ታላቅ ወንድሙ ባስልዮስ የቀጳይቅያ ሊቀ ጳጳሳት በሆነ በሁለት ዓመቱ በ372 ዓ. ም. አስገድዶ የኑሲስ አውራጃ ኤጲስቆጶስ አድርጎ ሾመው። ጎርጎርዮስ የኑሲስ ጳጳስ ሆኖ የአርዮስን ትምህርትና አርዮሳውያንን አጥብቆ ይቃወምና ይዋጋ ነበር፤ አርዮሳዊው ንጉሠ ነገሥት ዋሌንስ (Valens) በነገሠ ጊዜ በአርዮሳውያን ሢራ በ376 ዓ. ም. ከሥልጣን ወርዶ ወደ ግዞት ተላከ።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ

Valens ግን ከሁለት ዓመት በኋላ ስለሞተ የእርሱ ፍርድ ተሽሮ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ ከግዞት ወደ ሀገረ ስብከቱ ተመለሰ።

ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ በ381 ዓ. ም. በተደረገው በ2ኛው ዓለም-አቀፍ የቀስጥንጥንያ ሲኖዶስ ላይ በሙሉ ልብ ተካፍሏል። እንደውም ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ እንደ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ ነባቤ መለኮት (የትምህርተ መለኮት ሊቅ) ይባል ስለነበረ በጉባኤው ላይ ታላቅ አስተዋጽኦ እንዳደረገ ይታመናል። በኒቅያ ጉባኤ ጊዜ በተዘጋጀው የሃይማኖት መግለጫ (ጸሎተ ሃይማኖት) ላይ የተጨመሩትን አንቀጾች ያረቀቀው ጎርጎርዮስ መሆኑም ይነገራል።¹ በዚያን ጊዜ በኢየሩሳሌምና በአረብ አገር ባሉ ክርስቲያኖች መካከል

¹ Konidaris, J. I., op. cit., p. 335; Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 904.

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 906.

መለያየት ተፈጥሮ ስለነበር፤ የቀስጥንጥንያ ሲኖዶስ ጥቂት አባቶች ሄደው እንዲገቡና ሰላም እንዲፈጥሩ በአደረጉ ጊዜ ከተላኩት አባቶች አንዱ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ ነበር። ሆኖም ጎርጎርዮስና ጓዶቹ የሄዱበት ተልእኮ ተሳክቶ ሰላምን መፍጠር አልቻሉም።¹ ወደ መጨረሻው ግድም ስላለው ዕድሜው እምብዛም አይታወቅም። ጎርጎርዮስ ለቤተ ክርስቲያን ጉዳይ ሦስት ጊዜያት ማለት በ383፣ 385 እና በ394 ዓ. ም. ላይ ቀስጥንጥንያን ገብቷል። ጎርጎርዮስ በ395 ዓ. ም. ላይ ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቷል።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ አያሌ መጽሐፎችን ጽፏል። እነዚህም 12 መጻሕፍት ሲሆኑ፤ አብዛኞቹ ስለ ነገረ መለኮት ማለትም ሀ/ ስለ ስቡሊናርዮስና ትምህርቱ፤ ስለ መቅዶንዮስና ትምህርቱ፤ ስለ ምስጢረ ሥላሴና ስለ ወልድና መንፈስ ቅዱስ አምላክነት ናቸው። በተጨማሪ 30 የሚሆኑ መልእክታት ስለ ተለያዩ መንፈሳዊ ጉዳዮች ጽፏል። እንዲሁም ስለ ስነ ፍጥረት፤ ስለ ሙሴ ሕይወት፤ ስለ መዝሙረ ዳዊት፤ ስለ መጽሐፈ መክብብ፤ ስለ መኃልየ መኃልይ ዘሰሎሞን፤ ስለ አቡነ ዘበሰማያት፤ ስለ በእንተ ብፁዓን እና ስለልዩ ልዩ ሰማዕታትና ቅዱሳን ድርሳኖች ጽፏል። አብዛኞቹ በሚን መድበል መጻሕፍት (Migne Patrologia Graeca) ውስጥ ይገኛሉ።²

5. ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ

ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ ቤተ ክርስቲያን ከአፈራቻቸው ቅዱሳን አበው እንደ አርሱ ያለ ታላቅ ተናጋሪና ሰባኪ አይገኝም። አብዛኛውን ጊዜ ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ ስብከት ሲሰብክ ምእመናኑ ስሜታቸው እየተነካ እያጨበጨቡና እየጮሁ ንግግሩን ያቋርጡት ነበር። በዚሁ በጥሩ ተናጋሪነቱና በንግግር አሳማሪነቱ ነው «አፈወርቅ» የሚል ስም የተሰጠው። አንዳንድ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት በአንድምታ ትርጉም ላይ

«አፈወርቅ» የተባለበትን ምክንያት የሚያትቱት ሐተታና በማኅሌተ ጽጌ «ሶበ ሰዐመ ንፍረተ ትክት ቅድመ መዋዕለ ንጽሕ ሱባዔ ... ወደሰቶ ወእኩተቶ ቅድመ ገጸ ኩሉ ጉባኤ፤ አፈወርቅ እንዘ ትብል ጊዜያት ክልኤ።» ተብሎ የተጻፈው ፈጽሞ ትክክል አይደለም። ይህ በማናቸውም ቤተ ክርስቲያን ስለሌለና ዮሐንስ ደግሞ «አፈወርቅ» የተባለው ጥሩና ማራኪ ንግግር ማድረግ በመቻሉ ስለሆነ ይህ ሐተታ መቅረት አለበት። ማኅሌተ ጽጌውም መታረም አለበት ብዬ በታላቅ ትሕትና አሳሳባለሁ። እስከ ዛሬ ድረስ በምስራቅም ሆነ በምዕራብ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ እንደ ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ ያለ እጅግ የሚደነቅና የሚከበር መጻሕፍቱም በስፋት የሚጠቀሱ አባት ማንም የለም።

ዮሐንስ አፈወርቅ በ347¹ ዓ. ም. በአንጾኪያ² ከደጋግ ክርስቲያን ቤተሰቦች ተወለደ። እሱ ለቤተሰቡ ብቸኛ ወንድ ልጅ ሲሆን አንዲት ታላቅ እግት ነበረችው። አባቱ የታወቀና የተወደደ የጦር መኩንን ነበር። እናቱም አንፁሳ³ (አበባ ማለት ነው) የምትባል አጅግ የተቀደሰች እናት ነበረች። አንፁሳ በክርስቲያኖች ብቻ ሳይሆን በአረማውያንም ዘንድ እጅግ የተደነቀች እመቤት ነበረች። ወላጆቹ በመልካም አስተዳደግ አሳደጉት። በመንፈሳዊና በቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርት ኮትኩተው ስላሳደጉት ከአካባቢው መጥፎ አረማዊ ምግባር ተጠብቆ ነው የኖረው። ከፍተኛ ትምህርቱን የተማረው በአንጾኪያ ከታወቀው የስነ ልባንና የስነ ንግግር ሊቅ ከነበረው ከሊባኒያስ (Libanius) ነበር። ሊባኒያስም ምንም እንኳ አረማዊ ፕሮፌሶር ቢሆን ዮሐንስ አፈወርቅን ትልቅ ሊቅ ነው ብሎ ይጠራው ነበር። አንድ ቀን መምህሩ ሊባኒያስ (Libanius) ታሞ በአልጋው ላይ ሳለ «አንተን የሚተካህ መምህር

¹ Ibid, pp. 906-907.
² Minge Patrologia Graeca, tom. 44-46.

¹ አንዳንድ ሰዎች ዮሐንስ አፈወርቅ በ345 ሌሎች ደግሞ በ354 ዓ. ም. ተወለደ ይላሉ፤ ይህ ስሕተት ነው።
² የኢትዮጵያ ስንክሳር የዮሐንስ አፈወርቅ ትውልድ አገር «እስክንድርያ» ነው ያለው በስሕተት ነው።
³ የኢትዮጵያ ስንክሳር የእናቱን ስም «አትናስያ» ነው ይላል፤ ይህም ትክክል አይመስልም።

ማን ይሆናል?» ብለው ወዳጆቹ በጠየቁት ጊዜ «እነዚህ ክርስቲያኖች ካልወለዱት የሐንስ ነው!» ብሎ መለሰ።¹

ቅዱስ የሐንስ አፈወርቅ

አንዳንድ ሰዎች የሐንስ አፈወርቅ አቴናም ሄዶ እንደተማረ ይናገራሉ።

የሐንስ አፈወርቅ ከፍተኛ ትምህርቱን እንደጨረሰ ስነ ልባንና ስነ ንግግር (rhetoric) አስተማሪ ሆኖ በዚያው በአንጾኪያ ሠርቷል። እንዲሁም በጥበቅና ሥራ ለጥቂት ጊዜ እንደሠራ

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 934; Konidaris, J. I., op. cit., p. 342; Butler's Lives of the Saints, vol. I, p. 93.

ይነገራል።¹ በኋላ ግን የክርስትና ሃይማኖትን በበለጠ ለማወቅ ፍላጎት አድርጎት የአንጾኪያ ጳጳስ ወደነበረው ወደ መላትዮስ ዘንድ ሄዶ መማር ጀመረ። መላትዮስም ለሦስት ዓመት ያህል ቅዱሳት መጻሕፍትንና የክርስትናን ሃይማኖት በሚገባ ካስተማረው በኋላ ከዚያ በፊት ስላልተጠመቀ ጳጳሱ መላትዮስ አጠመቀው። ከዚህ ቀጥሎ በታወቀው በአንጾኪያ ከፍተኛ የመንፈሳዊ ትምህርት ቤት ገብቶ ከታወቀው መምህር ከዲኦዶሮስ ዘጠርሴስና ከሌሎች ታዋቂ መምህራን ዘንድ ለ6 ዓመታት ተምሯል። ስመጥር የነበረው በኋላ ግን መናፍቅ የሆነው ቴዎድሮስ ሞፕሉኤስቲያስ የትምህርት ቤት ንደኛው ነበር። የመንፈሳዊ ትምህርቱን በአንጾኪያ ከጨረሰ በኋላ በምንኩስና ሕይወት ስለተማረከ በሞት የተለዩት ወላጆቹ የተወለዱትን ሀብትና ንብረት ለድሾች አከፋፍሎ በ374 ዓ. ም. ወደ ገዳም ገባ። በዚሁ በምንኩስና ሕይወት ሳለ ከጸሎትና ከትግርምት ጋር ብዙ መጻሕፍቶችን ጽፏል። ቅዱስ የሐንስ አፈወርቅ ለስድስት ዓመታት ያህል በምነናና በብሕትውና ካሳለፈ በኋላ፣ ጾም፣ ጸሎትና ስግደት በማብዛቱ ሰውነቱ በጣም ተጉድቶ ስለ ነበርና ጤንነቱም በመታወኩ በአባቶች ምክር በ380 ዓ. ም. ላይ ወደ አንጾኪያ እንዲመለስ ተደረገ። እዚያ ሳለ ባመቱ የአንጾኪያው ሊቀ ጳጳስ መላትዮስ ድቁና ሾመው። ቀጥሎ በ386 ዓ. ም. አዲሱ የአንጾኪያ ሊቀ ጳጳስ ፍላብያኖስ የቅስና ሥልጣን ሰጠው። በአንጾኪያም የገዳም ሕይወቱን በመቀጠል ለ16 ዓመታት ያህል አንድ በኣት ውስጥ ዘግቶ በጥናትና በምነና ሆኖ ብዙ መጻሕፍትን ጽፏል። በገዳም ሳለ የአንጾኪያ አካባቢ በነበሩት አብያተ ክርስቲያናት እየዞረ ይሰብክና ያስተምር ስለነበረ፣ በስብከቱና በትምህርቱ እጅግ ስመጥርና ተወዳጅ ሆኖ ነበር። በሳምንቱ ብዙ ቀናት አንዳንድ ጊዜም በቀን ብዙ ጊዜ እየዞረ ይሰብክ ነበር።²

የሐንስ አፈወርቅ በ አንጾኪያ እንዳለ ዝናው በመናገሻው ከተማ በቀስጥንጥንያ በስፋት ተሰምቶ ስለ ነበር፣ የቀስጥንጥንያ ፓትርያርክ ኔክታርዮስ በ397 ዓ.ም. በሞተ ጊዜ በንጉሠ ነገሥቱ

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. I, p. 93.

² Butler's Lives of the Saints, vol. I, p. 96.

በአርቃድዮስ፣ በመላው ሕዝብና ጳጳሳት ተመርጦ የቀስጥንጥንያ ፓትርያርክ ሆኖ ተሾመ። ሢመተ ጽጽስናውም የካቲት 18 ቀን 398 ዓ. ም. በእስክንድርያው ፓትርያርክ በብፁዕ ቴዎፍሎስ ተፈጸመ።¹ ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ በስብከቱና በትምህርቱ አጥብቆ ያስተምር የነበረው ስለ ክርስቲያን ሥነ ምግባርና ስለ ንጹሕ ክርስቲያናዊ ሕይወት ነበር። ክርስቲያናዊ ሕይወትና ሥነ ምግባር የማይታይበትን እንዲሁም የእግዚአብሔርን ሕግ የሚተላለፈውን ሰው አጥብቆ ይገሥጽና ያወግዝ ነበር። መኳንንቱንም ሆነ ንጉሣውንን ቤተሰቦች የክርስቲያናዊ ሕይወት ጉድለት ከአየባቸው ወይም ከሰማባቸው በሕዝብ ፊት ይገሥጻቸው ነበር። እንዲሁም ድኻ ሲበደል ፍርድ ሲጉድል አይቶ ዝም አይልም ነበር። ሰውን ሲበድሉ በግልጥ የሚመለከታቸውን ሁሉ በገሃድ ይሥጻቸው ነበር። አለመጠን የሚያጌጡትንና የሚያሸበርቁትን የመኳንንቱና የመሳፍንቱ ወገን የሆኑትን ሴቶች አጥብቆ ይገሥጻቸው ነበር። ንግሥቲቷን አውደቅስያን እንኳ ጥፋት ሲያይባት ሳይፈራ ይገሥጻት ነበር። እንደ ጊዜ ንግሥቲቷ ሕገ እግዚአብሔርን ተላልፋ ባጠፋቸው ጥፋት በሕዝብ ፊት ስለወቀሳት በዮሐንስ አፈወርቅ ላይ ታላቅ ጥላቻ አድርባት እሱን ለመበቀል ምቹ ጊዜ ትጠብቅ ነበር።

ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ ካህናቱንና ጳጳሳቱንም ጭምር ተግባራቸውን በሚገባ ካላከናወኑ በይፋ ይዘልፋቸው ነበር። እንደውም ከሥልጣናቸውም ያወርዳቸው ነበር። አንድ ጊዜ የተወሰኑ ጳጳሳት ሲሞናውያን² መሆናቸው ስለተረጋገጠ በጉባኤ ከሹመታቸው አውርዷቸዋል።³ እነዚህ ሁሉ ጥላቻ አድርባቸው በእርሱ ላይ ሴራ ያውጠነጥኑ ጀመር።

በሌላ በኩል ደግሞ በቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅና በእስክንድርያው ፓትርያርክ በቴዎፍሎስ መካከል መቃቃር ተፈጥሮ ነበር። ሁኔታው እንዲህ ነው፤ የእስክንድርያው ፓትርያርክ

ቴዎፍሎስ የአርጌንስ ትምህርት እጅግ ተቃዋሚ ነበር። ታዲያ አያሌ የእስክንድርያ መነኩሳት የአርጌንስን ትምህርት ይቀበሉ ስለነበር፤ በፓትርያርክ ቴዎፍሎስና በመነኩሳቱ መካከል ታላቅ ጸብ ተነሣ። በዚህም ምክንያት ፓትርያርኩ በአርጌንሳውያን መነኩሳት ላይ ታላቅ እርምጃ በመውሰድ መነኩሳቱን ከገዳማቸው እንዲባረሩ ያደርጋል። አብዛኛዎቹ መነኩሳት ወደ ፍልስጥኤም ተሰደዱ። ከእነዚህ ውስጥ 50 ያህሉ በ401 ዓ. ም. ላይ ወደ ቀስጥንጥንያ ተሰደው በሄዱ ጊዜ፤ ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ ለመነኩሳቱ በመራራት ተቀብሎአቸው ማረፊያ ይላጣቸዋል።

ይህ የቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ ለመነኩሳቱ ያደረገው በጎ ተግባር ፓትርያርክ ቴዎፍሎስን አላስደሰተውም። ቴዎፍሎስ ግን ዮሐንስ አፈወርቅ የአርጌንስን የኑፋቄ ትምህርት የተቀበለ ነው የመሰለው። ዮሐንስ አፈወርቅ ግን የእንጾኪያ ትምህርት ቤት ሰውና የተግባራዊ ሃይማኖትና የሥነ ምግባር ሰው በመሆኑ፤ በእስክንድርያ መንፈሳዊ ትምህርት ቤት ስለ ተስፋፋው የፍልስፍና መላምት ምንም ስሜት ያለው ሰው አልነበረም። የዮሐንስ አፈወርቅ ፍላጎት በክርስቲያናዊ ፍቅርና ሰላም ተነሣስቶ የተባረሩትን መነኩሳት ከፓትርያርክ ቴዎፍሎስ ጋር ለማስታረቅ ነበር። ሆኖም እነዚህ መነኩሳት አርቶዶክሳውያን መሆናቸው እስከሚረጋገጥ ድረስ ከክርስቲያን አድነት ውስጥ አልተቀበላቸውም። ፓትርያርክ ቴዎፍሎስ ግን በዮሐንስ አፈወርቅ ላይ በጠላትነት ተነሣሥቶ ከመንበሩ ለመጣል ታጥቆ ተነሣ። እዚህ ላይ ማየት ያለብን በእስክንድርያ መንበርና በቀስጥንጥንያ መንበር መካከል የነበረውን የመንበር መቀዳደም ሽኩቻ ነው። በ2ኛው የቀስጥንጥንያ ዓለም-አቀፍ ሲኖዶስ በአንቀጽ 3 ላይ ቀስጥንጥንያ አዲስቷ ሮም ተብላ የሮም ንጉሠ ነገሥት መንግሥት መናገሻ ከተማ በመሆኗ፤ ፓትርያርኳ በክብር ከሮም ቀጥሎ 2ኛ ሲሆን የእስክንድርያው ፓትርያርክ ወደ ሦስተኝነት ዝቅ ብሏል። ይህ እስክንድርያን አሳዘኗል። በዚህ ምክንያት የሁለቱ ከተሞች ፓትርያርኮች አርስበርሳቸው ይጋጩ ነበር። አንዳንድ ሰዎች እንደሚሉት ምናልባትም የቴዎፍሎስና የዮሐንስ አፈወርቅ ጸብ አንዱ ምክንያት ይህ ሳይሆን አይቀርም ይባላል።

¹ Ibid., p. 100.

² በሐዋ. 8:9-24 የተገለጠው «ሲሞን» የመንፈስ ቅዱስን ጸጋ በገንዘብ ለመግዛት እንደ ፈለገ ሁሉ፤ ሥልጣኑ ከህጎችንና ሌሎችንም ምሥጢራት ቤተ ክርስቲያን በገንዘብ የሚሰጡ ሁሉ «ሲሞናውያን» ይባላሉ።

³ Butler's Lives of the Saints, vol. I, pp. 104-105.

በእርግጥ ፓትርያርክ ቴዎፍሎስ ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ በቀስተንጥንያ ከብዙ ጳጳሳትና ካህናት ጋር እንዲሁም ከንግሥቷ ከአውዶቅስያ ጋር ስምምነት እንደሌለው በዕርግጥ ሰምቷል። በ403 ዓ. ም. ፓትርያርክ ቴዎፍሎስ በድንገት ለዮሐንስ አፈወርቅ ሳይነግረው ተነሥቶ ወደ ቀስተንጥንያ ይሄዳል። እዚያም ከንግሥቷና ከብዙ የቤተ ክርስቲያን ባለሥልጣኖች ጋር በተለይም ዮሐንስ አፈወርቅ ከሻራቸው ጳጳሳት ጋር ምሥጢራዊ ግንኙነት አደረገ። በመሠረቱ በሌላ ጳጳስ ሀገረ ስብከት ይህን ማድረግ ክልክል ነበር። ከዚህም በላይ ዮሐንስ አፈወርቅ ሳይሰማና ሳያውቅ በድብቅ በኬልቂዶን 36 ጳጳሳት በቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ የተሻሩትን ጳጳሳት ጭምር ሰብስቦ ጉባኤ አደረገ። በዮሐንስ አፈወርቅም ላይ ብዙ የሐሰት ክሶች ቀርበው ታላቁን አባት አውግዘው ወደ ግዞት እንዲሄድ አደረጉ። ወደ ግዞት መላኩን ግን ሕዝቡ ተቃውሞ ነበር። ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ ግን ሕዝቡን አረጋግቶ በፈቃዱ ወደ ግዞት ሄደ። በሦስት ቀን ውስጥ ከባድ የመሬት መናወጥ በመሆኑና በሕዝብም ከባድ ቅሬታና ኃዘን ምክንያት ፓትርያርክ ዮሐንስ አፈወርቅ ከግዞት እንዲመለስ ተደረገ።¹

ከሁለት ወር በኋላ ግን የዮሐንስ አፈወርቅ ጠላቶች አንደገና አንሰሩሩ። በዚህ ጊዜ ከብርና ከወርቅ የተሠራ የንግሥቷ ሐውልት በቅድስት ሶፍያ ቤተ ክርስቲያን አጠገብ ቆሞ በደማቅ ክብርና በዓል በተከበረ ጊዜ ዮሐንስ አፈወርቅ በዚህ አልተደሰተም ኃበር። በዚያው ጊዜ በቤተ ክርስቲያን በማር. 6:17 ላይ ስለ መጥምቁ ዮሐንስ በአደረገው ስብከት በንግሥት አውዶክስያ ላይ እንደሚከተለው ምሥጢራዊ ንግግር አድርገው፡- «ሄድደዳ አንደገና ተቈጥታለች። አንደገናም ትቃዠለች። አሁንም እየደነሰች ነው። አሁንም የዮሐንስ አንገት በሳህን እንዲሰጣት እየጠየቀች ነው።» ብሎ በድፍረት ሰበከ። ስለዚህ ንግሥት አውዶክስያ በዚህ ተቀይሞ ሌላ ሲኖዶስ በ404 እንዲሰበሰብ አድርጋ ዮሐንስ አፈወርቅ ተወግዞ እንዲጋዝ አስደረገች።² ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ በንጉሡ በአርቃድዮስ ትእዛዝ

በጳጳሳት አካባቢ (ጥቁር ባሕር አካባቢ) በሚገኝ በረሃማ ቦታ ተጋዘ። እዚያም ራሱን በብሕትውና፣ በረሃብና በትሕርምት ከመጉዳቱም በላይ በደረሰበት ሥቃይና እንግልት ምክንያት በ407 ዓ. ም. በ60 ዓመቱ ዐረፈ።¹ በቀስተንጥንያ የሱ ሞት እንደተሰማ ሕዝቡ ሁሉ ተረብሾ ነበር። እንደውም ቤተ ክርስቲያን ትከፋፈላለች ተብሎ ተፈርቶ ነበር።

ከ30 ዓመት በኋላ የቀስተንጥንያ ፓትርያርክ ሆኖ የተሾመው ጽሮክሎስ ወዲያው እንደተሾመ የቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ አጽም ወደ ቀስተንጥንያ እንዲፈልስ (እንዲዛወር) አድርጎ በሐዋርያት ስም በታነጸው ቤተ ክርስቲያን ውስጥ በክብር እንዲያርፍ አደረገ። ንጉሠ ነገሥቱ ዳግማዊ ቴዎዶስዮስም አጽሙ ሲመጣ እመንገድ ድረስ ሄዶ ከመቀበሉም በላይ በአጽሙ ፊት ተንበርክኮ ወላጆቹ አርካድዮስና አውዶክስያ በበደሉት በደል ይቅርታንና ምሕረትን ጠየቀ ይባላል።²

ዮሐንስ አፈወርቅ እጅግ የበዙ ድርሰቶችን ደርሷል። ከእነዚህም አብዛኞቹ በአንጻሪያና በቀስተንጥንያ በቤተ ክርስቲያንና በሕዝብ መሰብሰቢያ አዳራሾች የተናገራቸው 600 የሚያህሉ ንግግሮች ናቸው። ሌሎች ደግሞ በልዩ ልዩ ቅዱሳት መጻሕፍት ላይ የጻፋቸው የአንድምታ ትርጉሞች ይገኛሉ። የተገኙት የአንድምታ ትርጉሞች 1ኛ/ የኦሪት ዘፍጥረት፣ 2ኛ/ የመዝሙረ ዳዊት፣ 3ኛ/ የኢሳይያስ የመጀመሪያዎቹ 16 ምእራፎች የአንድምታ ትርጉም፣ 4ኛ/ የማቴዎስ ወንጌል አንድምታ፣ 5ኛ/ የዮሐንስ ወንጌል አንድምታ፣ 6ኛ/ የሐዋርያት ሥራ አንድምታ፣ 7ኛ/ የ14ቱ የጳውሎስ መልእክታት የአንድምታ ትርጉሞች ናቸው። ከእነዚህም ሌላ 1ኛ/ በአይሁድ ላይ 8 ዲስኩሮች፣ 2ኛ/ በአርዮሳውያንና በመንፈቀ-አርዮሳውያን ላይ 12 ንግግሮች፣ 3ኛ/ ለነገሥታትና ለንግሥታት በተሠሩ ሐውልቶች ላይ 21 ንግግሮች ጽፏል። እንዲሁም ስለ ተለያዩ ሐዋርያትና ሰማዕታት ብዙ ድርሳናት ጽፏል። ከእነዚህም ሌላ 1ኛ/ ስለ ሥልጣን ክህነት፣ 2ኛ/ ስለ

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. I, pp. 106-107.

² Konidaris, J. I., op. cit., p. 344; Schaff, Philip, vol. III, pp. 703-704.

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. I, pp. 110-111.

² Schaff, Philip, vol. III, p. 704; Butler's Lives of the Saints, vol. I, p. 111.

ምንኩስና፤ 3ኛ/ ስለ ድንግልና ሕይወት ጠቃሚ መጽሐፎችን ጽፏል። በመጨረሻ ጊዜ በግዞት በነበረበት ወቅት 242 ደብዳቤዎች ለተለያዩ የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ጽፏል። ከእነዚህ ውስጥ እጅግ አስፈላጊ የሆኑት ለሮሙ ፖፕ ለኢኖሴንት ቀዳማዊ (Innocent I) የተጻፉት 2 ደብዳቤዎች ከነመልሶቻቸው ናቸው። የቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ ቅዳሴ እርሱ የጻፈው መሆኑን ብዙ ሊቃውንት ይጠራጠራሉ፤ ምክንያቱም ይህ ቅዳሴ በብዙ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ሲገኝ በሁሉም ዘንድ በጣም የተለያዩ ናቸው።

6. ቅዱስ ቂርሎስ ዘእስክንድርያ

የእስክንድርያው ፓትርያርክ ቅዱስ ቂርሎስ የእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን ካፈራቻቸው ከታላላቅና እጅግ ከተማሩ አባቶች ከፍተኛው ነው። ቅዱስ ቂርሎስ በ375 ዓ. ም. በጣም መንፈሳውያን ከሆኑ ክርስቲያን ቤተሰቦች በእስክንድርያ ተወለደ። የእስክንድርያ ፓትርያርክ ቴዎፍሎስ አጎቱ ነበር።¹ ከፍተኛ ትምህርቱን፣ የግሪክኛ ቋንቋና ፍልስፍና በተለይም የአፍላጣንን (የፕላቶንን) ፍልስፍና ከከፍተኛ መንፈሳዊ ትምህርት ጋር በሚሰጥበት በእስክንድርያ ከፍተኛ ትምህርት ቤት ነው የተማረው። ከላይ እንደገለጸነው ቅዱስ ቂርሎስ በነገረ መለኮት ብቻ ሳይሆን በዓለማዊም ዕውቀት ማለት በግሪክኛ ቋንቋና ፍልስፍና እጅግ የላቀ ዕውቀት ነበረው። ቅዱስ ቂርሎስ ትምህርቱን ከአጠናቀቀ በኋላ፣ የምንኩስና ሥርዓት ለመፈጸም ወደ አስቂጥስ ገዳም ገብቶ በመመንኩስ አምስት ዓመት ያህል በዚያው ገዳም ቅዱሳት መጻሕፍትንና ሃይማኖተ አበውን በሚገባ ሲማር ቆይቷል።

ምንም እንኳ እሱ በብሕትውና በገዳም ለመኖር ቢፈልግም፣ ከፍተኛ ዕውቀቱን፣ ሙያውንና መንፈሳዊነቱን ያውቅ የነበረው አጎቱ ፓትርያርክ ቴዎፍሎስ ቅዱስ ቂርሎስ ለቤተ ክርስቲያን አገልግሎት በጣም ጠቃሚ መሆኑን ዐውቆ ከገዳም በአስቸኳይ አስጠርቶ ዲቁና ሾመው። ከጥቂት ጊዜም በኋላ የቅስና ማዕርግ

ሰጠው።¹ ቅዱስ ቂርሎስ በየቤተ ክርስቲያኑ እየዞረ በሚያስተምርበት ወቅት ሕዝቡ በትምህርቱ እጅግ ይደሰት ነበር። ስለዚህም አጎቱ ፓትርያርክ ቴዎፍሎስ በ412 ዓ. ም. ሲያርፍ በመላው ካህናትና ማኅበረ ምእመናን ተመርጦ የእስክንድርያ 24ኛ ፓትርያርክ ሆኖ ተሾመ። ፓትርያርክ ቂርሎስ ለኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንና ለእምነቷ መጠበቅ ለ32 ዓመታት በአደረገው ታላቅ ተጋድሎና ክርክር የአሐቲ ቤተ ክርስቲያን ጠበቃ ብለው ሰይሙታል። አንዳንድ ሰዎች ግን ቂርሎስ በጣም አክራሪና ከቤተ ክርስቲያን ውጭ በሆኑ ሰዎች ላይ ርህራሄ እንደሌለው ይናገራሉ። በእስክንድርያ ከተማ እጅግ በዝተው ይገኙ የነበሩትና በከተማው ሕዝብ ላይ ታላቅ ተጽእኖ የነበራቸው የአይሁድ ሕዝብ ከባለሥልጣናት ጋር በመነጋገር ከእስክንድርያ ጨርሶ እንዲባረሩ አድርጓል ይባላል። እንዲሁም ክርስቲያኖች በአንዲት እጅግ በታወቀችና በተከበረች የአዲስ ፕላቶኒክ ፈላስፋ ሴት ላይ ተነሳሥተው በግፍ ሲገድሏት ዝም ብሏል ይላሉ።² የቤተ ክርስቲያን ታሪክ መምህር ፕሮፌሰር ኮኒዳሪስ ግን ይህ ፈጽሞ ትክክል እንዳልሆነ ይናገራሉ።³

ቅዱስ ቂርሎስ እምነትን በመጠበቅ ረገድ ታላቅ ተጋድሎ በማድረግ ለምሥራቅና ለምዕራብ አብያተ ክርስቲያናት ታላቅ አስተዋጽኦ አድርጓል። ንስጥሮስ 1ኛ/ ክርስቶስ ሁለት አካልና ሁለት ባሕርይ አለው በማለት፣ 2ኛ/ ክርስቶስ ፍጹም ሰው እንጂ ፍጹም አምላክ አይደለም በማለት፣ 3ኛ/ እመቤታችን ቅድስት ድንግል ማርያም ሰውን እንጂ አምላክን አልወለደችም በማለት እንዲሁም «ወላዲተ ሰብእ» እንጂ «ወላዲተ አምልክ» ልትባል አይገባትም በማለት የክሕደት ትምህርቱን በቀስጥንጥንያና በኤፌሶን ማሰራጨት በጀመረ ጊዜ፣ ንስጥሮስ የሚያስተምረው ትምህርት የተሳሳተ በመሆኑ ከስሕተቱ እንዲታረም ቅዱስ ቂርሎስ መላልሶ

¹ አባ ጎርጎርዮስ የሸዋ ሊቀ ጳጳስ፣ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ በዓለም መድረክ፣ ገጽ 134-135።

² Schaff, P. op. cit., vol. III, p.943; Butler's Lives of the Saints, vol. I, pp. 113-114.

³ Konidaris, J., op. cit., pp. 335-336.

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. I, p. 283.

የምክር ደብዳቤች ጸፈለት። ንስጥሮስ ግን የክሕደት ትምህርቱን በመቀጠል፣ ቅዱስ ቂርሎስ 12 ውግዘቶችን የያዘ በ430 ዓ. ም. የተጻፈ መጽሐፍ ላከለት። ይህንንም በየሀገሩ ለነበሩት ሊቃነ ጳጳሳት ላከላቸው። በዚህም ጉዳይ ማንም ሳይነሣ ታጥቆ በመነሣትና ብዕሩን በማሾል የተነሣና የተዋጋ ታላቅ የቤተ ክርስቲያን ተዋጊ አባት የእስክንድርያው ፓትርያርክ ይህ ቅዱስ ቂርሎስ ነበር። ቅዱስ ቂርሎስ ከ428 ዓ. ም. ጀምሮ እስከ አረፈበት እስከ 444 ዓ. ም. ድረስ ሙሉ ሕይወቱን ያሳለፈው ንስጥሮስንና የክሕደት ትምህርቱን በብዕርና ዞሮ በመስተማር በመዋጋት ነው። ስለ ንስጥሮስ የክሕደት ትምህርት አደገኛነትና ትምህርቱም ፈጽሞ ስሕተት መሆኑን በማብራራትና በማስረዳት በምሥራቅም በምዕራብም ለሚገኙ የአብያተ ክርስቲያናት መሪዎችና ምእመናን በደብዳቤና መጻሕፍት በመጻፍ ሲያስረዳ ብዙ ጊዜ ካሳለፈ በኋላ፣ በመጨረሻ በ431 ዓ. ም. በኤፌሶን 3ኛው ዓለም-አቀፍ ጉባኤ (ሲኖዶስ) ተደርጎ 200 ጳጳሳት ተሰብስበው በቅዱስ ቂርሎስ ተሟጋችነትና ጥብቅና ንስጥሮስና ተከታዮቹ ተወግዘው ከቤተ ክርስቲያን አንድነት ተለይተዋል።

ከ6 ቀናት በኋላ ግን የንስጥሮስ ደጋፊ የነበረው የአንጾኪያው ፓትርያርክ ኤፌሶን ደርሶ 42 የምሥራቅ ጳጳሳትን ይዞ ልዩ ስብሰባ በማድረግ ንስጥሮስ ከተከሰሰበት ክሕደት ንጹሕ ነው ሲሉ ወሰኑ። ቅዱስ ቂርሎስንም መናፍቅ ነው ሲሉ በማውገዝ ውሳኔውን ለንጉሡ አስተላለፉ። ንጉሡ ግን ደካማ ስለነበረ ነገሩ በውል ሳይገባው ሁለቱም ማለት ቅዱስ ቂርሎስና ንስጥሮስ ተይዘው እንዲታሰሩ አደረገ። ሆኖም በምዕራብ ቤተ ክርስቲያን ድጋፍ ቅዱስ ቂርሎስ እንዲለቀቅ ሆኖ የንስጥሮስ ውግዘት እንዲጸድቅ ሆነ።¹

ቅዱስ ቂርሎስ የጥንት ቤተ ክርስቲያን ካስገኘቻቸው ግሩም ደራስያን አንዱ ነው። ለቤተ ክርስቲያን እጅግ ጠቃሚና አስተማሪ የሆኑ ብዙ ድርሰቶችን በመድረስ ለቅዱስ ቂርሎስ ተወዳዳሪ አይገኝለትም። ድርሰቶቹ በ3 ታላላቅ ክፍሎች ሊከፈሉ ይችላሉ፤ እነዚህም 1ኛ/ ስለ ነገረ ሃይማኖት (Dogmatic or Doctrinal)፣ ስለ ምሥጢረ ሥላሴና ምሥጢረ ሥጋዊ 2 መጻሕፍት፣ በንስጥሮስ

ላይ የተጻፉ 5 መጻሕፍት፣ 12 ውግዘቶችን የያዘ በ430 ዓ. ም. የተጻፈ መጽሐፍ። 2ኛ/ ስለ ክርስትና ሃይማኖት ጥብቅና የተጻፉ፡- አረማዊው ንጉሥ ዩልያኖስ በጻፋቸው 3 መጻሕፍት ላይ የክርስትና ሃይማኖትን በመደገፍ የተጻፉ 30 መጻሕፍት (ከእነዚሁ ውስጥ የ10ሩ መጻሕፍት ክፍልፋይ ብቻ ይገኛሉ)። 3ኛ/ የአንድምታ ትርጓሜ መጻሕፍት፡ ሀ/ የ5ቱ ብሔረ ኦሪት፣ ለ/ መጽሐፈ መዝሙር፣ ሐ/ የኢሳይያስ መጽሐፍ፣ መ/ የ12ቱ ደቂቀ ነቢያት፣ ሠ/ የዮሐንስ ወንጌል፣ ረ/ የሉቃስ ወንጌል በስብከት መልክ የተጻፈ፣ ሰ/ ከጳውሎስ መልእክታት በጥቂቶቹ ላይ ብቻ የተጻፉ። 4ኛ/ በየአብያተ ክርስቲያናት የለበካቸው ስብከቶች በተለይ በኤፌሶን፤ 5ኛ/ ስለ ንስጥሮስ ጽፎ የላካቸው 88 መልእክታት (ደብዳቤዎች)። ከእነዚህ መጻሕፍቶች ውስጥ የሚገኙት ጥቂቶች ብቻ ሲሆኑ ጥቂቶቹ ደግሞ የሚገኙት ቊርጥራጦቹ ብቻ ናቸው። በግእዝም ቋንቋ የተተረጎመ «ቂርሎስ» የሚባል መጽሐፍ አለ፤ ይህ መጽሐፍ የሚናገረው ስለ ምሥጢረ ሥጋዊና ምሥጢረ ሥላሴ ነው። ሌሎች ጠቃሚ የቂርሎስ መጻሕፍት ስለሚገኙና የተጻፉትም በጽርእ (በግሪክኛ) ቋንቋ ስለሆነ ወደፊት ምሁራን ቢያንስ ጥቂቶቹን ወደ አማርኛ እንደሚተረጎሟቸው ተስፋ ይደረጋል።

7. ኤፍሬም ሶርያዊ

ኤፍሬም ሶርያዊ በ4ኛው ምእት ዓመት መጀመሪያ ላይ በሶርያ የነበረ የታወቀ ታላቅ ተናጋሪና መዝሙር ጸሐፊ አባት ነበር። ቅዱስ ኤፍሬም ከመልካም ቤተሰብ በመስጴጦምያ ግዛት ንጽቢን በሚባል አካባቢ በ306 ዓ. ም. ተወለደ። በልጅነቱ ወቅት ለክርስትና እምነት ዝንባሌ ስለነበረው በአቅራቢያው የነበረ ያዕቆብ የሚባል የንጽቢን ኤጲስቆጶስ ወስዶ የክርስትና ሃይማኖት በሚገባ አስተምሮ በተወለደ በ18 ዓመቱ ለጥምቀት አብቅቶታል።¹ ቅዱስ ኤፍሬም ከተጠመቀ በኋላ ሕይወቱ ሁሉ የምነናና የምንኩስና

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. I, p. 115.

¹ Schaff, Philip, History of the Christian Church, vol. III, p. 950; Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 760.

ሕይወት ነበር። ከጥቂት ጊዜ በኋላ አቅራቢያው በሚገኝ ገደም ሄዶ አበምኔቱን (የገዳሙን ኃላፊ) በማስፈቀድ አነስተኛ ጎጆ ሠርቶ በጸምና በጸሎት ተወስኖ በብሕትውና መኖር ጀመረ። ለገዳሙ በሚያስፈልገው ከባድ ተግባር ሁሉ የጉልበት ሥራ ይሠራ ነበር። ኤፍሬም በሕይወቱ ሁሉ ገንዘብ በእጁ ነክቶ አያውቅም፤ የግል ሀብትና ንብረትም ኖሮት አያውቅም።¹

ያዕቆብ ከሠለስቱ ምእት አበው አንዱ ስለነበረ ለኒቅያ ጉባኤ ሲሄድ ኤፍሬምን አስከትሎት ሄዶ ነበር። በኒቅያም አርዮስን አውግዘው ሃይማኖት መልሰው ከተመለሱ በኋላ ኤጲስቆጶስ ያዕቆብ ኤፍሬምን አስተማሪ አድርጎት የአካባቢውን ሕዝብ የክርስትና ሃይማኖት በማስተማር ብዙ ጊዜ አሳልፏል።² ቅዱስ ኤፍሬም በቅዱሳት መጻሕፍት ባለው ዕውቀት፤ እንዲሁም ለእርቶዶክስ ሃይማኖት ባለው ቅናትና ለምንኩስና በነበረው ታማኝነት እጅግ የታወቀ ነበር። በ363 ዓ. ም. የንጽቢን ግዛት በጦርነት ወደ ፋርስ ግዛት በተዛወረች ጊዜ ኤፍሬም የሶርያ ግዛትና የክርስቲያን አገር ወደሆነችው ወደ ኤዴሳ (Edessa) ሄዶ መኖር ጀመረ። ኤዴሳም በዚያን ጊዜ ከፍተኛ የመንፈሳዊ ትምህርት ማእከል ነበረች። ኤፍሬም መንኖ በኤዴሳ ከተማ አጠገብ በሚገኝ አንድ ታላቅ ዋሻ ውስጥ በብሕትውና ይኖር ጀመር። በዚያም ተቀምጦ በምንኩስና ሕይወት ላይ ከሚያደርገው ተጋድሎ ሌላ ብዙ መጻሕፍትን በመጻፍና ስለ ጌታና ስለ እመቤታችን ድንግል ማርያም የውዳሴ መዝሙር በመጻፍ ወርቃማ ጊዜ ያሳልፍ ነበር። በኤዴሳ አካባቢ የነበሩትን አርዮሳውያንንና መንፈቀ-አርዮሳውያንን እጅግ አጥብቆ በመቃወም ለኒቅያ ጉባኤ ሃይማኖት ታላቅ አስተዋጽኦ አድርጓል። ወደ ግብጽ አገርም ተጉዞ እዚያ አገር ከሚኖሩ ባሕታውያንና

መናንያን ጋር ለብዙ ዓመታት ኖሯል።¹ ቅዱስ ኤፍሬም ጽጽሱን እንዲሾም ሁለት ጳጳሳት ወደ ቂሣርያ ሊወስዱት በመጡ ጊዜ ለመሾም ስላልፈለገ ራሱን እንደ እብድ አስመስሎ በመልከተኞቹ ፊት ታየ። እነሱም በእውነት አብዷል ብለው ትተዉት ሄዱ። በዚህ ምክንያት ቅዱስ ኤፍሬም ጽጽሱን ሳይሾም ቀረ።²

ኤፍሬም ከመሞቱ ጥቂት አመታት በፊት በኤዴሳና በአካባቢው ትልቅ ረሃብ ደርሶ የአካባቢው ሕዝብ ተጨንቆ ነበር። በዚያ የነበሩ ባለጸጎች ግን ምንም እርዳታ ባለማድረጋቸው፤ ቅዱስ ኤፍሬም ከገዳሙ ወጥቶ እየዞረ ለባለጸጎች ልብ የሚሃኑ ከባድ ስብከት በመስበክ በሀገሩ የነበሩ ሀብታሞችን ሀብታቸውን በሚገባ ካላተጠቀሙበትና ችግረኞችን ካልረዱበት፤ ሀብታቸው በምድርም ሆነ በሰማይ ታላቅ ጥፋት እንደሚያመጣቸው አጠንክሮ ይሰብክ ጀመር። ሀብታሞችም በንግግሩ ልባቸው ተነክቶ ሀብታቸውን ሁሉ እያመጡ ለእርሱ በመስጠት ለችግረኞች እንዲያውል አደረጉ። ረሃቡም እስከሚያልፍ ድረስ ኤፍሬም ራሱ ተዘዋውሮ ችግረኞችን ሲረዳ ቆይቶ ረሃቡ ሲያልፍ ወደ ገዳሙ ተመልሶ ገባ።³

ቅዱስ ኤፍሬም ስለ ቅዱስ ባስልዮስ ዘቂሃርያ ቅድስናና ታላቅ ዕውቀት ስምቶ ስለነበር እሱን ለማየትና ከእርሱም ለመማር በ370 ዓ. ም. ላይ ወደ ቂሣርያ ሄደ። ቅዱስ ኤፍሬም ቂሣርያ በደረሰ ጊዜ ቅዱስ ባስልዮስ በቤተ ክርስቲያን ይሰብክ ነበር። ቆሞ ስብከቱን ሲያደምጥ ቅዱስ ባስልዮስ አይቶት ስለነበረ ስብከቱን ከጨረሰ በኋላ አስጠርቶ «አንተ የክርስቶስ ባሪያ ኤፍሬም አይደለህም?» ብሎ በአሰተርጓሚ ጠየቀው። ከዚያ በፊት ሁለቱ አይተዋወቁም ነበር፤ ኤፍሬምም «አዎ! እኔ ከመንግሥተ ሰማይ የራቅሁ ኤፍሬም ነኝ።» ብሎ መለሰለት። ሁለቱም በስሜት አለቀሱ። ቅዱስ ኤፍሬም ለጥቂት ጊዜ ከቅዱስ ባስልዮስ ጋር

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. II, pp. 760-761.
² በሰኞ ውዳሴ ማርያም አንድምታ ትርጉም ላይ ቅዱስ ኤፍሬም በ325 ዓ. ም.

ከኒቅያ ሲመለስ ስለ ባስልዮስ ራእይ አይቶ ኤጲስቆጶሱን ወደ በኣቱ አድርሶ ወደ ቅዱስ ባስልዮስ ሄዶ የሚለው ታሪክ ትክክል አይመስልም፤ ምክንያቱም ባስልዮስ በኒቅያ ጉባኤ ጊዜ ገና አልተወለደም፤ ባስልዮስ የተወለደው ከኒቅያ ጉባኤ በኋላ አራት ዓመት ቆይቶ በ329 ዓ. ም. ላይ ነው። በኋላ ግን በ370 ዓ. ም. ላይ ሄዶ ቅዱስ ባስልዮስን ጎብኝቶታል፤ ከዚህ በታች ገጽ 413 ይመልከቱ።

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, PP. 950-951; Konidaris, J. I., op. cit., pp. 349-350.
² Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 951; Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 761.
³ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 951.

ቆይቷል።¹ በዚያም በቆየበት ጊዜ ቅዱስ ባስልዮስ ቅዱስ ኤፍሬምን አስገድዶ የቅስና ሹመት ሰጥቶታል።

ወደ በአቱ ወደ ኤዴሳ ከተመለሰ ከጥቂት ጊዜ በኋላ በ379 ዓ. ም. ቅዱስ ኤፍሬም በሰባ ሦስት ዓመቱ ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ። ቅዱስ ባስልዮስም በዚሁ ዓመት ነው ያረፈው። አንዳንድ ሊቃውንት ቅዱስ ኤፍሬም ያረፈው በ373 ዓ. ም. ነው ይላሉ።²

ቅዱስ ኤፍሬም እጅግ ብዙ መጻሕፍትን እንዲሁም ስለ ጌታና ስለ እመቤታችን ብዙ መዝሙሮችን ደርሷል። ከድርሰቶቹ አብዛኞቹ ስለ ቅዱሳት መጻሕፍት የአንድምታ ትርጓሜና በመጻሕፍቱ ላይ የተመሠረቱ ንግግሮችና ድርሰቶች ናቸው። እንዲሁም ለክርስትና ሃይማኖት በመከላከል በአይሁድና በአረማውያን ላይ በሺህ የሚቆጠሩ ድርሰቶችን ጽፏል። ስለ መናፍቃንም ብዙ መጻሕፍትን ጽፏል። ቅዱስ ኤፍሬም ለእመቤታችን ለቅድስት ድንግል ማርያም ታላቅ ፍቅርና አክብሮት ስለነበረው ስለ እርሷ ብዙ ውዳሴና ድርሰቶችን ደርሷል። በኢትዮጵያ እጅግ የሚታወቀው በሳምንቱ ቀናት በእያንዳንዱ ቀን ለእመቤታችን የሚቀርብ ውዳሴና ምስጋና የጻፈው ነው። ቅዱስ ኤፍሬም ከደረሰባቸው ድርሰቶች ለኢትዮጵያ ወደ ግእዝ የተተረጎመው እነዚህ የሰባቱ ቀኖች ውዳሴና ምስጋና ሲሆን በሃይማኖተ አበው ውስጥ በኤፍሬም ሶርያዊ ስም አንድ ድርሳን ይገኛል።³

8. ቅዱስ ሳዊሮስ ዘአንጾኪያ (465-538)

ቅዱስ ሳዊሮስ በመካከለኛው ምሥራቅ ጲሊድያ በምትባል አውራጃ በ465 ዓ. ም. ላይ ከመልካም ክርስቲያን ቤተሰብ ተወለደ። አያቱም ሳዊሮስ የሚባል ጳጳስ ነበር፤ እርሱም በ341 በተደረገው

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. II, p. 575.

² Ibid.

³ ሃይማኖተ አበው፣ አዲስ አበባ፣ ትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት፣ 1986 ዓ. ም. ገጽ 151-154.

በኤፌሶን ጉባኤ ተካፍሏል።¹ ቤተሰቦቹ እጅግ ባለጸጎች ስለነበሩ በዘመኑ ይሰጥ የነበረውን ከፍታኛ ትምህርት ሁሉ ሊማር ችሏል። ከፍተኛ የሕግ ትምህርት ስለነበረው በጥብቅና ሥራ ለመስማራት ዕቅድ ነበረው።

ሳዊሮስ ምንም እንኳ ከክርስቲያን ቤተሰብ ቢወለድም የክርስትና ጥምቀትን የተቀበለው ዘግይቶ በ488 ዓ. ም. በ23 ዓመቱ ነው። ሆኖም ጥምቀትን ከተቀበለ ጀምሮ ስለ መንፈሳዊ ትምህርትና ስለ ቅዱሳት መጻሕፍት እንዲሁም ስለ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ሃይማኖት ታላቅ ፍላጎትና ፍቅር አድርጎ ነበር። የምንኩስና ሕይወትም እጅግ ያስደስተው ስለነበር፤ የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ እምነት ወደጸናባትና ገዳማት ወደ ተስፋፋባት ወደ ግብጽ አገር ሄዶ ስለ ምንኩስና ሕይወት ጥልቅ ጥናት ከአደረገ በኋላ በዚያው በግብጽ አገር መንኩሶ ይኖር ጀምሮ። በኋላ ግን ወደ መካከለኛው ምሥራቅ ተመልሶ ማዶም (Maium) በሚባል ቦታ ራሱ ገዳም መሥርቶ ብዙ መነኩሳትን አሰባስቦ ይኖር ነበር። በዚያም ገዳም ውስጥ ሳለ ቅዱሳት መጻሕፍትንና የአበውን መጻሕፍት በሚገባ አጥንቶ ሊቅ ሆኖ ነበር።² ኔፋሊያስ (Nephalius) የሚባል ኬልቂዶናዊ የኬልቂዶንን ጉባኤ በመደገፍ መጽሐፍ ጽፎ ስለነበር፤ ሳዊሮስ ይህን በመቃወም ተከታታይ መጻሕፍት ጽፎ ታላቅ አድናቆትን አትርፏል።³ ቅዱስ ሳዊሮስ በ508 ዓ. ም. ላይ የተዋሕዶ ሃይማኖትን በመደገፍ ከብዙ መነኩሳት ጋር ወደ ቅስጥንጥንያ ከተማ ሄዶ ለብዙ ጊዜ ይኖር ጀመር። በዚያም ስለ ተዋሕዶ ሃይማኖት እየተሟገተና ስለዚሁም ብዙ መጻሕፍት እየጻፈ እስከ 512 ዓ. ም. ድረስ ቆየ።

በዚያን ዘመን ስለ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ እምነት አብጠርጥሮ የሚያስተምርና የሚጽፍ እንደ ቅዱስ ሳዊሮስ ያለ ምሁር ሰው አልነበረም። በዚያን ጊዜ የነበረው የቢዛንታይን ንጉሠ ነገሥት

¹ Samuel, V.C. Op. Cit., p. 120.

² Ibid, pp. 120-121.

³ የሳዊሮስ ጽሁፎች Scriptores Syri in the Migne PL. ውስጥ ተጽፈው ይገኛሉ።

አናስታሲየስ (Anastasius) የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ (የአንድ ባሕርይ) እምነት ደጋፊ ስለነበረ ቅዱስ ሳዊሮስን በጣም ይደግፈው ነበር።

ቅዱስ ሳዊሮስ ዘአንጾኪያ

ቅዱስ ሳዊሮስ በነበረው ቅድስና፣ ችሎታና ዕውቀት ሁለት ባሕርይ የሚለው ፍላጎቱን ከመንበሩ እንዲወርድ ሆኖ በ512 በአንድ ድምጽ የአንጾኪያ ፓትርያርክ ሆኖ ተሾመ። ወደ ፓትርያርክነት ሥልጣን እንደወጣ የኬልቂዶንን ጉባኤና የልዮንን ጦማር (the Tome of Leo) በጥብቅ አወገዘ። በሳዊሮስ ትምህርትና አመራር

የተዋሕዶ ሃይማኖት በአንጾኪያና በአካባቢዋ እጅግ እየተስፋፋ ይሄድ ጀመር። ነገር ግን በ512 ዓ. ም. የኬልቂዶን ጉባኤ ተከታይና ደጋፊ የነበረው ዩስጢኖስ (Justin I) የቢዛንታይን መንግሥት ንጉሠ ነገሥት በመሆኑ ቅዱስ ሳዊሮስን ከፓትርያርክነት ሥልጣኑ እንዲወርድ አደረገው።¹ እንደውም የተዋሕዶ ሃይማኖትን በመደገፍ የሚናገርበት ምላሱ እንዲቆረጥ ንጉሡ ትእዛዝ ሰጥቶ ነበር። ነገር ግን ለተዋሕዶ ሃይማኖት ተከታዮች ጋዘን ይሰማት የነበረችው ሚስቱ ቴኦዶራ (Theodora) ስለማለደችለት ምላሱ እንዳይቆረጥ ሆኖ ወደፊለገው አገር ተሰዶ እንዲሄድ ተፈቀደለት። ስለዚህም ቅዱስ ሳዊሮስ የተዋሕዶ ሃይማኖት ጠንካራ ወደ ሆነበት ወደ ግብጽ አገር ተሰዶ ሄደ።² በዚያም የእስክንድርያው ፓትርያርክ አቡነ ጢሞቴዎስ በታላቅ አክብሮት ተቀበለው። በግብጽም በአንድ ገዳም ውስጥ ተወስኖ እስከ ዕድሜው መጨረሻ ድረስ ይኖር ጀመር። ሆኖም ለምእመናኑ ከነበረበት ገዳም ከቢዛንታይን መንግሥትና ከመለካውያን (ከኬልቂዶናውያን) በሚደርስባቸው መከራና ሥቃይ ከእምነታቸው እንዳይናወጡ የምክርና የማጽናኛ ደብዳቤ አዘውትሮ ይልክላቸው ነበር።

በቅዱስ ሳዊሮስ ዘመን በኬልቂዶናውያንና በኬልቂዶን ጉባኤ ተቃዋሚዎች መካከል ስምምነት ለመፍጠር ብዙ ሙከራ ተደርጎ ነበር። ለዚሁ ጉዳይ ሳዊሮስ ወደ ቀስጥንጥንያ ብዙ ጊዜ ተመላልሷል። ነገር ግን ለአንድነት የተደረገው ሙከራ አልተሳካም።

ቅዱስ ሳዊሮስ በኦርቶዶክስ ተዋሕዶ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ እጅግ የታወቀ የነገረ መለኮት ሊቅ ስለነበር፣ ስለ ነገረ መለኮት በተለይም ስለ ምሥጢረ ሥጋዌና ስለ ምሥጢረ ተዋሕዶ 125 የሚያህሉ መጽሐፎችን እንዲሁም 400 መልእክታትን ጽፏል።³

¹ To Serve Thee Is Freedom ..., pp. 88-89; J.D. Douglas, Ed., The New International Dictionary of the Christian Church, pp. 899-900.

² Iris Habib el Masri, The Story of the Copts, vol. I, p. 273.

³ Ibid.

II. ከኬልቲዶን ጉባኤ በፊት የነበሩ የላቲን (የሮም) ቤተ ክርስቲያን አባቶች

1. አምብሮስ (Ambrose)

አምብሮስ በዚያን ጊዜ ጎል (Gaul) የምትባል ዛሬ ግን ፈረንሳይ የምትባል ሀገር የአገረ ገዥው ልጅ ነበር። ጎል (Gaul) ከሦስቱ ታላላቅ የምዕራብ ቤተ ክርስቲያን አህጉረ ስብከቶች አንዱ ነበር። አምብሮስ ትሬቪስ (Treves) ወይም ትሬቪሪ (Treviri) በምትባል ከተማ በ340 ዓ. ም. ተወለደ።¹ አባቱ ገና ሕፃን ሳለ ስለሞተበት እናቱ ወደ ትውልድ አገሯ ወደ ሮም ወስዳ ለከፍተኛ የመንግሥት ሥልጣን የሚያበቃ ከፍተኛ ትምህርት በሮም ከተማ እንዲማር አድርጋለች። አምብሮስ ታላቅ የንግግር ዘዴ ሊቅ ሆኖ ስለ ነበር፣ የአንድ የሰሜን ጣልያን የሚላኖ አገር ገዥ ሆኖ ተሾሞ ነበር። የእርሱ የበላይ አስተዳዳሪ የነበረው ሹም «ሄደህ እንደ ዳኛ ሳይሆን እንደ ጳጳስ ሆነህ አስተዳድር» ብሎ በጥሩ እንዲያስተዳድር የመከረው ምክር አምብሮስ ወደፊት ምን እንደሚሆን የእግዚአብሔር መንፈስ ትንቢት አናግሮታል ብለው ምዕራባውያን ይናገራሉ። አምብሮስ የተሾመበትን አገር በፍትሕና በትክክል በማስተዳደሩ ያገሬው ሕዝብ ሁሉ እጅግ ያፈቅረው ነበር።

የኢጣልያን አገር ሁለተኛ መናገሻ ከተማ የነበረችው የሚላኖ ሀገረ ስብከት ጳጳስ በዚያን ጊዜ አውክሴንዲያስ (Auxentius) የሚባል በምዕራብ አገር የአርዮሳውያን አለቃ ነበር። አምብሮስ ተሾሞ ወደ ሚላኖ እንደመጣ ብዙ ሳይቆይ ይህ ጳጳስ ሞተ። በሚቹ ጳጳስ ፈንታ ሌላ ጳጳስ ለመሾም ምርጫ በሚደረግበት ጊዜ በሕዝቡ መካከል ታላቅ ረብሻ ተነሣ። በሕዝቡም መካከል ጦርነት ይነሣል ተብሎ ተፈርቶ ነበር። ገዥው አምብሮስም ማኻል ገብቶ ብጥብጡን ማረጋገጥ እንዳለበት ኃላፊነት ተሰማውና፣ ከሕዝቡ መካከል ገብቶ ሕዝቡን በሚያነጋግርበት ጊዜ አንድ ሕፃን ልጅ «አምብሮስ ጳጳስ

መሆን አለበት!» ሲል አስምቶ ጮኹ። በዚያ የተሰበሰበው ሕዝብ ሁሉ ይህን ሰምቶ ነበር። ለሕዝቡ ይህ የእግዚአብሔር ድምፅ ነው የመሰለው። በእዚያ ሥፍራ የተሰበሰቡት ሁሉ አርዮሳውያንም ካቶሊካውያንም ጭምር «አሜን» ብለው ጮሁ። አምብሮስ ግን በዚያን ጊዜ ገና ንኡስ ክርስቲያን (ያልተጠመቀ) ነበር። አምብሮስ በዚህ ነገር እጅግ ደነገጠ። ከዚያም ቦታ ለመሰወር ብዙ መከራ አድርጎ ነበር። ይህንንም የምዕራቡ ንጉሠ ነገሥት ሰምቶ በመደነቅ በምርጫው ተስማማ። በቤተ ክርስቲያን ሕግ መሠረት አዲስ አማኝ ጽጽስና እንዲሾም ስለሚከለክል ለዚህ ጉዳይ ግን የሮሙ ፖፕ ይህ ሕግ እንዲጣስ ፈቃድ (dispensation) ስለሰጠ፣ አምብሮስ መጀመሪያ እንዲጠመቅ ተደረገ። ከ8 ቀናት በኋላ በታኅሣሥ 7 ቀን 374 ዓ. ም. በይፋ በሕዝብና በካህናት ተመርጦ የሚላኖ ጳጳስ ሆኖ በሠላሳ አራት ዓመቱ ተሾመ። የቂሣርያው ቅዱስ ባስልዮስ አምብሮስን በሚገባ ያውቀው ስለነበረ እግዚአብሔር አምብሮስን ለዚህ ታላቅ ሹመት ስላበቃው እጅግ ተደስቶ የእንኳን ደስ ያለህ ብሎ ደብዳቤ ጽፎለታል።¹

ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ቅዱስ አምብሮስ ሕይወቱን በሙሉ ለቤተ ክርስቲያን ሰጠ። ከጥንትም ቤተ ክርስቲያን የታወቁ አበው ጳጳሳት አንዱ ሊሆን ቻለ። የአመራርና የአስተዳደር ችሎታው፣ ቅድስናውና የሃይማኖቱ ቀናነት እጅግ የተወደደና የተከበረ አደረገው። በዚህ ጊዜ የነበረውን ሀብትና ንብረት ርስቱንም ሁሉ ሽጦ፣ ብሩንና ወርቁን በሙሉ ለድሾችና ለቤተ ክርስቲያን አከፋፈለ። አምብሮስ ምንም እንኳን ጳጳስ ቢሆን ኑሮው ግን የብሕትውና ኑሮ ነበር፤ ምግቡንም በቀን አንድ ጊዜ ብቻ ነበር የሚመገበው። ከሌሊቱም አብዛኛውን ጊዜ የሚያሳልፈው በጸሎትና ቅዱሳት መጻሕፍትንና የቅዱሳን አበውን መጻሕፍት በማጥናት ነበር። ቅዱሳት መጻሕፍትንና የአበውን መጻሕፍት ለማጥናት የታወቀውን ሊቅና ካህን Simplicianus የተባለውን ወዳጁና መምሕሩ አድርጎ ይዞት ነበር። ሁልጊዜ በየሰንበቱና በሳምንቱ የቅዱሳን ቀን በሚከበርባቸው ቀናት ይሰብክና

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. IV, p. 1531.

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, pp. 961-962; Butler's Lives of the Saints, vol. IV, p. 1533.

ያስተምር ስለነበር፤ ብፁዕ አምብሮስ በትምህርቱና በሰብክቱ በሁሉም ዘንድ ተወዳጅ ሆነ። እርሱን ለማነጋገር ለሚፈልጉ ሁሉ በተለይም ለችግረኞች ቤቱ ክፍት ነበር።

ብፁዕ አምብሮስ መናፍቃንን እጅግ አድርጎ ነበር የሚቃወመው። በምዕራብ ሀገር ለኒቅያ ጉባኤና ሃይማኖት አበክሮ የቆመ እንደእርሱ ማንም አልነበረም። ስለዚህ አምብሮስ የምዕራቡ «አትናቴዎስ» ተብሎ ይጠራል። በአካባቢው የነበሩ አርዮሳውያን ስለ ኒቅያ ጉባኤ ውሳኔና እምነት ላይ ለመደራደር ቢፈልጉም በእምነት ጉዳይ ድርድር እንደማይቻል ገልጾ ያባርራቸው ነበር። በእርሱ ሀገረ ስብከት በተለይም በሚላኖ ከተማ አርዮሳውያን የጸሎት ሥፍራ ለማግኘት ቢሞክሩም የንጉሡንም እናት የዩስጢኖን ድጋፍ ቢያገኙም አምብሮስ በጥብቅ ስለተቃወመ የጸሎት ሥፍራ ለማግኘት አልቻሉም።¹ ብፁዕ አምብሮስ ነገሥታትንም አይቶ አያፍርም አይፈራምም። አንድ ጊዜ በ390 ዓ. ም. ላይ የተሰሉንቄ ሕዝብ አምፀው ትልቁ ቴዎዶስዮስ የሾመውን አገረ ገዥ ስለ ገደሉ ንጉሠ ነገሥቱ ተናዶ እጅግ የበዙ የተሰሉንቄ ነዋሪዎች እንዲገደሉ በማድረጉ፤ አምብሮስ አዝኖ ንጉሠ ነገሥቱን ያ የሠራው ሥራ ትክክል አለመሆኑንና ታላቅ ኃጢአት መሆኑን ገልጦ ቴዎዶስዮስ በሕዝብ ፊት ንስሐ እንዲገባ እንዲህ ሲል ወቀሰው፡- «በተገደሉት ሰዎች ደም እጅህን ነክረህ እንዴት ለጸሎት ወደ ላይ ትዘረጋለህ? በዚህስ እጅ እንዴት የጌታን ሥጋ ትቀበላለህ? የጌታንስ ደም እንዴት በአፍህ ትቀበላለህ? ወዲያ ሂድ! በበደል ላይ በደል አትጨምር!» አለው። ንጉሡ ቴዎዶስዮስም መልሶ «ንጉሥ ዳዊትም እኮ የግድያ በደል ፈጽሞ ነበር» ይለዋል። አምብሮስም መልሶ «የዳዊትን ምሳሌ ከተከተልክ፤ ዳዊት ንስሐ እንደገባ አንተም ንስሐ ግባ!» አለው። ንጉሡም ተጸጽቶ ንስሐውን ተቀብሏል።²

ሲማክስ (Symmachus) የተባለ የሮም ከተማ ገዥና የጥንት የአረማውያን እምነት ተከታይ የነበረ የድል መሥዋዕት የሚቀርብበት የአረመኔዎች መሠዊያ በሮም ሲኔት (ምክር ቤት)

ውስጥ እንዲቆም ንጉሡን በጠየቀ ጊዜ አምብሮስ ጣልቃ ገብቶ አጥብቆ በመቃወሙ ጥያቄው እንዳይሰጥ አድርጓል።¹ ይህ የሚያመልክተው አምብሮስ ምን ያህል በነገሥታቱና በመኪንንቱ ዘንድ ተቀባይነትና ተሰሚነት እንደነበረው ነው። ከዚህ ጊዜ ጀምሮ በአምብሮስና በትልቁ ቴዎዶስዮስ መካከል አለመግባባት ፈጽሞ አልተከሠተም። ቴዎዶስዮስ ሲናገር «ዕውነት የሚናገር አንድ ሰው ብቻ ገና አሁን አገኘሁ። አንድ ሰው ብቻ አገኘሁ እውነተኛ ጳጳስ የሆነ።»² ንጉሡም በአርግጥ አምብሮስ የሚለውን ሁሉ ይሰማ ነበር። ንጉሡ በ395 ዓ. ም. በሞተ ጊዜ በጳጳሱ በአምብሮስ እጅ ላይ ተደግፎ ነው ሕይወቱ ያለፈው።

ንጉሠ ነገሥቱ ቴዎዶስዮስ ከሞተ ከ2 ዓመት በኋላ ሚያዝያ 4 ቀን 397 ዓ. ም. የስቅለት ዕለት ማታ ግድም አምብሮስም ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ። አምብሮስ ሲሞት ገና 57 ዓመቱ ነበር። ስለዚህ የሚላኖ ሕዝብ አምብሮስ በመሞቱ በፍርሃትና በድንጋጤ ተዋጠ። ክርስቲያኑ ቀርቶ አይሁድና አሕዛቡ ሁሉ ተላቀሱ። በዕለተ ሞቱና በኋላም በመቃብሩ ላይ ብዙ ተአምራት ታይተዋል። የትንሣኤ ዕለት የአምብሮስ አስከሬን ቤተ ክርስቲያን አርፎ ሳለ በብዙ መቶ የሚቆጠሩ ሰዎች ክርስትናን ተቀብለው ተጠመቁ።

አምብሮስ ከጽጽስና በኋላ ቅዱሳት መጻሕፍትንና አጠቃላይ የአበውን የሃይማኖት ትምህርት አጥንቶ፤ ታላቅ የነገረ መለኮት ሊቅ ለመባል ችሏል። አምብሮስ በነበረበት አጭር ዕድሜ ውስጥ ብዙ መጻሕፍትን ደርሷል። የደረሳቸውም ድርሰቶች ብዙዎቹ የቅዱሳት መጻሕፍት የአድምታ ትርጓሜዎች፤ ስለ ትምህርተ ሃይማኖት ማለት ስለ ምሥጢረ ሥላሴና ምሥጢረ ሥጋዊ እንዲሁም ስለ የምንዙስና ሕይወት ጠቃሚ መጻሕፍትን ጽፋል። እንዲሁም በልዩ ልዩ አርእስት ላይ ለምሳሌ 1ኛ/ ስለ ዓለም ፍጥረት፤ 2ኛ/ ስለ 21ኛው መዝሙረ ዳዊት የጻፈው ድርሰቶች፤ 3ኛ/ በሉቃስ ወንጌል ላይ የጻፈው የአንድምታ ትርጉም፤ 4ኛ/ በጳውሎስ መልእክታት ላይ የጻፋቸው የአንድምታ ትርጉም፤

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. IV, pp.1539-1542.

² Walker, Willston, A History of the Christian Church, p. 129; Schaff, Philip, op. cit., vol. III, pp. 963-964; Butler's Lives of the Saints, vol. IV, pp.1547-1548.

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 963; Butler's Lives of the Saints, vol. IV, pp.1539-1542.

² Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 964.

5ኛ/ ስለ ደናግልና ስለ ድንግልና የጻፋቸው 4 መጻሕፍትና 6ኛ/ ስለልዩ ልዩ ጉዳዮች የጻፋቸው 91 መልእክታት (ደብዳቤዎች) ለዘመኑ ታሪክ እጅግ ጠቀሜታ አላቸው።

2. የሮኒሞስ (Jerome)

የሮኒሞስ ከላቲን (ሮም) ቤተ ክርስቲያን ቅዱሳን አባቶች እጅግ የተማረ፣ በጣም ተናጋሪ የነበረ፣ ብዙ መጻሕፍትን የደረሰና የምንኩስና ሕይወትን በላቲን ቤተ ክርስቲያን ያስፋፋ አባት ነው። ሙሉ ስሙ ሶፍሮኒያስ አውሳብዮስ የሮኒሞስ (Sophronius Eusebius Hieronymus) ነው። የሮኒሞስ ከአድርያቲክ ባሕር በስተምሥራቅ ባለች ዳልማጢያ (Dalmatia) በምትባል ቦታ ከ331 እስከ 342 ዓ. ም. ባለው ጊዜ ውስጥ ከሀብታም ክርስቲያን ቤተሰብ ነው የተወለደው። ከፍተኛ ትምህርቱንም የተማረው በሮም ሲሆን መምህራኑም በጣም የተማሩ አረማውያን ነበሩ። የግሪክኛን ቋንቋና የላቲንን ቋንቋ፣ የጥንት ስነ ጽሑፎችን፣ ስነ ጥበብንና ፍልስፍናዎችን በሚገባ ተምሯል። በሮም ሳለ እሁድ እሁድ ሰማዕታት የተቀበሩበትን የመቃብር ቦታዎች ይጉበኝ ስለነበር፣ የሰማዕታቱ ዜና ታላቅ አድናቆት አሳድሮበት ነበር። የሮኒሞስ በሮም ሲኖር ስነ ምግባር ከጉደላት ከሮም ከተማ ፈተና እሱም አላመለጠም። እሱ ራሱ በኋላ እንደተናገረው በዚያ ነው ንጽሕናውን ያገኘው።¹ የሮኒሞስ በ370 ዓ. ም. ላይ ክርስትናን ተቀብሎ በሮም ከተማ ተጠመቀ። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ግን የሮኒሞስ መላ ሕይወቱን ለእግዚአብሔር አገልግሎት ሰጥቶ በምንኩስና ለመኖር ወሰነ። እንዲሁም ከዚያ በፊት የተማረውን የጥንት ፍልስፍናንና ስነ ጥበብን ርግፍ አድርጎ በመተው አስቸጋሪ የሆነበትን መጽሐፍ ቅዱስን ማጥናት ጀመረ። በዓለም የነበሩትን መጻሕፍት ዳግመኛ በእጁ እንዳይነካ ለእግዚአብሔር ቃል ገብቶ ቅዱሳት መጻሕፍትንና የአበውን መጻሕፍት ብቻ ማንበብ ቀጠለ።

የሮኒሞስ ከተጠመቀ በኋላ ሕይወቱን በምንኩስና ሕይወትና በክርስቲያን ስነ ጽሑፍ ላይ ብቻ መሥርቶ አንዴ በምዕራብ ሀገር አንዴ በምሥራቅ ሀገር በመመላለስ ይኖር ጀመር። በ374 ዓ. ም. አካባቢ ከጥቂት ወንድሞች ጋር ከሮም ወደ አንጾኪያ ሄደ። እዚያም እጅግ የተከበሩና ዝነኛ የሆኑ ባሕታውያንን ጉበኝ። በአንጾኪያም ትምህርት ቤት ከወጣቱ አቡሊናርዮስ ዘንድ ትርጓሜ መጻሕፍትን ተምሯል። ይህም የሆነው አቡሊናርዮስ የክህደት ትምህርቱን ማስተማር ከመጀመሩ በፊት ነበር። ከዚያ ወደ ሶርያ በረሃ ውስጥ በአንድ በአት ውስጥ ዘግቶ ለአምስት ዓመታት ያህል በብሕትውና ኖሯል።¹ በዚያ በሶርያ በረሃ በብሕትውና በሚኖርበት ጊዜ አንድ ወደ ክርስትና የተመለሰ ምሁር አይሁዳዊ አግኝቶ የዕብራይስጥ ቋንቋን ከነሰዋሰዉ ጠንቅቆ አስተምሮታል። ቤተልሔም ገዳም በነበረበት ጊዜ ደግሞ ባር-አኒና ከተባለ ረቢ (የአይሁድ መምህር) ዕብራይስጥ በበለጠ ተምሯል። ይህ አይሁዳዊ ረቢ አይሁድን በመፍራት የሮኒሞስን ሌሊት ብቻ ነበር የሚገባውና ዕብራይስጥን የሚያስተምረው። የየሮኒሞስ ተቃዋሚዎች የአይሁድ ረቢ ሌሊት ሲገቡት አይተው፣ የሮኒሞስ ከክርስትና ይልቅ አይሁዳዊነትን ያበልጣል ሲሉ ከሰዉታል። በሶርያ ገዳም ሳለ ነው ስለ ምንኩስና ሕይወት ብዙ መጻሕፍት የደረሰው። በጣም የታወቁና የተከበሩ ባሕታውያንንም የሕይወት ታሪክ የጻፈው እዚሁ ሆኖ ነው። የሮኒሞስ እዚያው አንጾኪያ ባለበት ጊዜ በ377 ዓ. ም. ጳውሊኖስ የሚባል የአንጾኪያ ጳጳስ ሥልጣን ክህነት ሰጠው።² በ380 ዓ. ም. ላይ ወደ ቊስጥንጥንያ ሄዶ የዚያች ከተማ ፓትርያርክ ከነበረውና በቅዱሳት መጻሕፍት ዕውቀት እጅግ ታዋቂ ከነበረው ከነባቤ መለኮት ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናዙ ዘንድ እየሄደ የቅዱሳት መጻሕፍትን ትርጓሜ ይማር ነበር። በ381 ዓ. ም. ቅዱስ ጎርጎርዮስ ቊስጥንጥንያን ለቆ በሄደ ጊዜ ወደ ፍልስጥኤም ተመልሶ ሄደ።

በ382 ዓ. ም. የሮኒሞስ ወደ ሮም ተጠርቶ በመሄድ የሮሙ ፓፕ ዳማስኮስ የነገረ መለኮት አማካሪውና የግል ጸሐፊው አደረገው።

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 208; Butler's Lives of the Saints, vol. IV, pp. 1161-1162.

¹ Butler's Lives of the Saints, vol. IV, p. 1163.

² Ibid, p. 1166.

ይኸው ፖፕ የሮኒሞስ ከዚያ በፊት የነበረውን የላቲን ትርጉም መጽሐፍ ቅዱስ እንደገና እንዲያሻሽለው ትእዛዝ ስለሰጠው፣ ሙሉ ጊዜውን በዚህ ሥራ ላይ ማዋል ጀመረ። መንፈሳዊ አባቱ የነበረው ፖፕ ዳማሱስ በ384 ዓ. ም. ከሞተ በኋላ፣ የሮኒሞስ በ385 ዓ. ም. ላይ ወደ ግብጽና ወደ ፍልስጥኤም ሄዶ በዚያ ያሉትን ገዳማት ጉብኝቷል። በ386 ዓ. ም. ላይ ወደ ቤተልሔም ሄዶ እዚያ ባለው የካቶሊክ ገዳም በአንድ ክፍል ዘግቶ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም ሥራውን ለብዙ ዘመናት ያካሂድ ጀመር። በተለይ ብሉይ ኪዳንን በሚተረጎምበት ጊዜ ብዙ ለአይሁድ ሊቃውንት ብዙ ገንዘብ እየከፈለ እንዲረዱት አድርጓል።

በቤተልሔምም ሳሊ አስከሚሞት ድረስ የገዳሙ አበምኔት ሆኖ አገልግሏል። በዚያም ወደ ቅድስት ሀገር ለሚመጡ እንግዶችና ችግረኞች አንድ ጥሩ ሆስፒታል አሠርቷል። በዚያም ሳለ ከ20 ዓመታት በፊት የጀመረውን የመጽሐፍ ቅዱስን የላቲን ትርጉም በ405 ዓ. ም. አጠናቀቀ። የሮኒሞስ በዕድሜ አርጅቶ መስከረም 30 ቀን 420 ዓ. ም. በዚያው በቤተልሔም ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቶ በዚያው በነበረበት ገዳም ተቀብረ።¹ ከብዙ ጊዜ በኋላ ግን አጽሙ ወደ ሮም ተወስዶ ማሪያ ማጀሬ በምትባል ቤተ ክርስቲያን እንዲያርፍ ተደርጓል። የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን የሮኒሞስን ከቅዱሳን ሁሉ በአንደኛ ደረጃ ቅዱስ አድርጋ ታከብረዋለች።

3. የሂጳው ብፁዕ አውግስጢኖስ

የሰሜን አፍሪካው የላቲን (የሮም) ቤተ ክርስቲያን አባት አውግስጢኖስ ገዳር 13 ቀን 354 ዓ. ም. በሰሜን አፍሪካ ታጋስቴ (Tagaste) በሚባል ቦታ ተወለደ። አባቱ በመንግሥት ታላቅ ሥልጣን የነበረው አረማዊ ባለጸጋ ነበር። በኋላ ግን አባቱ ከመሞቱ ከጥቂት ቀናት በፊት ክርስትናን ተቀብሎ ተጠምዷል። እናቱ ግን ሞኒካ የምትባል በጣም የታወቀችና የተመሰገነች ክርስቲያን ነበረች። እናቱ በነበራት ጥብቅ የክርስትና ሕይወት በልጇ በአውግስጢኖስ

¹ Ibid. p. 1174.

ክርስቲያናዊ ሕይወት ላይ ታላቅ አስተዋጽኦ አድርጋለች። አውግስጢኖስ በልጅነቱ በካርቴጅና በማዳራ ትምህርት ቤቶች በጊዜው የሚሰጡትን ትምህርቶች በተለይም የላቲን ቋንቋ፣ የንግግር ስልትና ዘዴ (rhetoric) በሚገባ ተምሯል። አውግስጢኖስ ትምህርቱን በካርቴጅና በማዳራ ከጨረሰ በኋላ ወደ ትውልድ ቦታው ወደ ታጋስቴ ተመልሶ ት/ቤት በመክፈት ሰዋሰውና የንግግር ስልት (rhetoric) ያስተምር ጀመር። አውግስጢኖስ በዚህ ጊዜ ገና አልተጠመቀም ነበር። በኋላ ግን ትምህርቱን እንዳጠናቀቀ በ17 ዓመቱ ከአንዲት እቁባት ጋር መኖር ጀምሮ አንድ ወንድ ልጅ ወልዷል።¹ አውግስጢኖስ ከልጅነቱ ጀምሮ ስለ እውነትና ስለ ሃይማኖት ብዙ ምርምር ያደርግ ነበር። ከ19 ዓመቱ ጀምሮ ቅዱሳት መጻሕፍትን ያጠና ነበር።

ከጥቂት ጊዜ በኋላ የማኒ እምነት (Manichaeism) ተከታይ ሆኖ ነበር። እያደር ግን የማኒ እምነት የመንፈሳዊ ስሜቱን አላረካ ስላለው ተጠራጣሪ ሆነ። በማኒ እምነት ጓደኞቹ ምክር በ383 ዓ. ም. ወደ ሮም ሄዶ በእነሱው እርዳታ በሚላኖ የንግግር ስልትና ዘዴ (rhetoric) መምህር ሆኖ የመንግሥት ሥራ አገኘ። ወደ ሮምና ሚላኖ ባደረገው ጉዞ ከአዲሱ የፕላቶኒክ ፍልስፍና ጋርም ተዋውቋል። የእናቱ ጸሎት፣ የሚላኖ ጳጳስ የአምብሮስ ስብከቶች፣ የአባ እንጦንስ የሕይወት ታሪክና ከሁሉም በላይ የቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት የአውግስጢኖስን ሕይወት ለውጠውታል። በተለይም ሕይወቱን የለወጠው በሚላኖ ሳለ የሚላኖ ጳጳስ የአምብሮስ ስብከት እንደነበር ራሱ ይመሰክራል።

በ386 ዓ. ም. ላይ ሕይወቱ ፈጽሞ ተለውጦ ወደ ክርስትና ሃይማኖት በሙሉ አዘነብሎ ቅዱሳት መጻሕፍትንና የምንኩስና ሕይወትን ያጠና ጀመር። ታላቅና ከፍተኛ ገቢ ያስገኝ የነበረውን የማስተማር ሥራውን በሕመም ምክንያት በፈቃዱ ለቀቀ። በመጨረሻም በ387 ዓ. ም. የትንሣኤ ዕለት አውግስጢኖስ፣ ዐሥራ አምስት ዓመት የሆነው ልጁና ሌሎች ጓደኞቹ በሚላኖ ጳጳስ

¹ Walker, Williston, A History of the Christian Church, p. 161; Augustine, Confession, 6:15.

በአምብሮስ እጅ ተጠምቀው ከክርስቲያን ማኅበረ ምእመናን ተቀላቀሉ።¹ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ከዚህ ዓለም ጋር የነበረውን ግንኙነት ፈጽሞ አቋረጠ። የነበረውን ሀብትና ንብረት ሁሉ ሽጦ ለድሾች አከፋፈለ። የነበረውንም ችሎታና ዕውቀት ሁሉ ለእግዚአብሔር ክብርና አገልግሎት ብቻ ለማዋል ወሰነ። ከሰሜን አፍሪካ ተከትላው ወደ ሚላኖ ድረስ የማጣቸው እናቱ በእርሱ መንፈሳዊ ሕይወት አጅግ ተደስታ ሳለ ብዙ ሳትቆይ ከዚህ ዓለም በሞት ተለየችው። አውግስጢኖስም እጅግ ከሚወዳት ከእናቱ ሞት በኋላ ወደ ሮም ሄዶ ብዙ ወራት ተቀመጠ። በዚያም ሳለ ስለ ክርስትና ሃይማኖት እውነተኛነት፣ ስለ ፍልስፍናና የማኒ ትምህርት ከንቱነት ግሩም መጻሕፍትን ጽፋል።

አውግስጢኖስ በ388 ዓ. ም. ወደ ትውልድ አገሩ ወደ ታጋስቱ ሰሜን አፍሪካ ተመለሶ ከጥቂት ወንድሞች ጋር በማኅበር በጸሎት፣ ቅዱሳት መጻሕፍትን በማጥናትና መጽሐፍ በመጻፍ ይኖር ጀመር። ወደ ሂፖ (Hippo) ሄዶ አያሌ የምንኩስና ኑሮን የሚፈልጉ ሰዎችን ሰብስቦ አንድ ገዳም መሠረተ። በዚያም እንዳለ በ391 ዓ. ም. በሕዝብ ድምፅ ብዛት ቅስና ተሾመ። ወዲያው ከ4 ዓመት በኋላ በ395 ዓ. ም. የሂፖ ጳጳስ ሆኖ ተሾመ። በዚህም እስከ አረፈበት ጊዜ ድረስ ለ38 ዓመታት ያለ አንዳች እረፍት ሰሜን አፍሪካን አገለገለ። የአውግስጢኖስ ከፍተኛ ዕውቀትና የስነ ጽሑፍ ሥራዎች ሰሜን አፍሪካን ለምዕራብ ክርስትና ዓለም የክርስትና ጥበብ ማዕከል አደረጓት።

የብፁዕ አውግስጢኖስ ኑሮ እጅግ ቀላልና ገዳማዊ ነበር። ከካህናቱና ከመነኩሳቱ እንዲሁም በእርሱ ስር ከነበሩት ሌሎች ጳጳሳት ጋር በገዳም ውስጥ በአንድነት ነበር ይኖር የነበረው። ገዳሙ መኖሪያ ብቻ ሳይሆን የመማማሪያ ሴሚናሪም (የመንፈሳዊ ት/ቤት) ነበር። ለሴቶችም ሌላ ገዳም ሠርቶ ብዙ ሴቶች መነኩሳይያት በጸሎትና በትምህርት ይኖሩ ነበር። ባል የሞተባት እገቱ በቅድስናዋ የታወቀች ስለነበረች የገዳሙ እመምኔት (የገዳም

አስተዳዳሪ) ሆና በመመረጧ ገዳሙን ስትመራ ቆይታለች። ብፁዕ አውግስጢኖስ ሥጋና ወይን ቀምሶም አያውቅ። ሥጋና ወይን በገዳሙ ፈጽሞ ምን ጊዜም ቢሆን አይቀርቡም ነበር። የአውግስጢኖስ ዋና ተግባር ጸሎት፣ ትግርምትና ቃለ እግዚአብሔርን መስበክ ነበር። ብፁዕ አውግስጢኖስ በዚያን ዘመን በምዕራብ ቤተ ክርስቲያን ታላቅ የነገረ መለኮት ሊቅ፣ ታላቅ ሰባኪና ታላቅ ጳጳስ ነበር። አውግስጢኖስ በየቤተ ክርስቲያኑ እየዞረ በሳምንት 5 ጊዜ እንዳንድ ጊዜም በቀን 2 ጊዜ ይሰብክ ነበር። የመነኩሳቱም ተግባር ይኸው ነበር። አውግስጢኖስ ይህን ሥራ ይሠራ የነበረው በራሱ ሀገረ ስብከት ብቻ ሳይሆን በመላ ሰሜን አፍሪካም ሆነ በአውሮፓ አህጉረ ስብከቶች እየተዘዋወረ ነበር። የትምህርቱም አርእስቶች ከመጽሐፍ ቅዱስ ሌላ ምሥጢረ ሥላሴና ምሥጢረ ሥጋዊ ሲሆን፣ በሌላ በኩል ደግሞ እንደእነ ማኒና ፔላግዮን ያሉ መናፍቃንን በመኩንን ምእመናን እንዲጠነቀቁ ነበር ሁልጊዜ የሚያስተምረው።

በብፁዕ አውግስጢኖስና በፔላግዮስ መካከል ስለ ሰው ተፈጥሮ፣ የአዳም በኃጢአት መውደቅ (ጥንተ አብሶ) በሰው ልጅ ላይ ስላመጣው ጠንቅና ስለ እግዚአብሔር ጸጋ ብዙ ውዝግብ አንሥተው ሲከራከሩ ቆይተዋል። ይህ ጉዳይ ከዚህ በላይ በመጠኑ ስለተገለጸ በምእራፍ 21 ላይ ይመልከቱ።

አውግስጢኖስ ጳጳስ ከመሆኑም በፊት በኋላም በልዩ ልዩ አርእስቶች አያሌ መጻሕፍትን ጽፏል። እንደ አውግስጢኖስ ያለ ጥልቅ አሳቢ፣ ታላቅ የመንፈሳዊ ትምህርት ሊቅና ታላቅ ደራሲ ፈጽሞ እንደማይገኝ ብዙ ሊቃውንት ይናገራሉ።¹ አውግስጢኖስ የደረሳቸው ድርሰቶችና የጻፋቸው አበይት መልእክቶች (ደብዳቤዎች) 1030 ያህል እንደሚደርሱ ይነገራል።² የአውግስጢኖስ ድርሰቶች በስድስት ታላላቅ ክፍሎች ይከፈላሉ። እነዚህንም ባጭሩ እንደሚከተለው እንገልጻለን፡-

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, p. 992; Butler's Lives of the Saints, vol. IV, p. 1036.

¹ Schaff, Philip, op. cit., vol. III, pp. 1002-1004.
² Ibid.

3.1. ስለራሱ የሕይወት ታሪክ

በዚህ ርእስ ስር የሚጠቀሰው Confessions (ንስሐ) የሚባለው መጽሐፉ ነው። መጽሐፉ በአጭሩ የሚገልጠው አውግስጢኖስ ወደ ክርስትና እምነት ከመግባቱ በፊት የፈጸማቸውን ኃጢአትና በደል እንዲሁም ባለማወቅ የተከተላቸውን ብዙ የተሳሳቱ እምነቶችን ይዘረዝራል። ይህ መጽሐፍ እጅግ ታማኝ፣ እውነትን የተሞላና በልብ ቅንነት የተጻፈ መጽሐፍ ነው። መጽሐፉ በ13 ክፍሎች ይከፈላል። በመጀመሪያዎቹ 10 ክፍሎች ለእግዚአብሔር በመጸለይና ንስሐ በመግባት በሕይወቱ የፈጸማቸውን ተግባራትና ወደ ክርስትና እንዴት እንደገባ ታሪኩን በሙሉ ይዘረዝራል። የዚህ መጽሐፍ የመጨረሻዎቹ 3 ክፍሎች ደግሞ የማኒን ትምህርት በመቃወም ፈጣሪን ለማወቅ የሚያስችለውን እውነተኛ ፍልስፍና ይገልጻል።

3.2. የፍልስፍና ጽሑፎች

አውግስጢኖስ ክርስትናን ከመቀበሉ በፊት የተለያዩ የፍልስፍና ሥርዓቶችን (ቲኦሪዎችን) ይከተል ነበር። መጀመሪያ የማኒን ፍልስፍና፣ ቀጥሎ የአፍላጦንን (ፑታኒዝም) ፍልስፍና፣ ቀጥሎ የአዲሱን አፍላጦንን ፍልስፍና (Neo-Platonism), በመጨረሻ የክርስትናን ፍልስፍናን ተከትሏል። በአውግስጢኖስ እምነት እውነት የሚገኘው በክርስትና ፍልስፍና ብቻ ነው። እነዚህን ጽሑፎች የጻፈው ምናልባት ከመጠመቁ በፊት በሚላኖ ሳለ ወይም በሮም ወይም ወደ አፍሪካ ከተመለሰ በኋላ ይሆናል። በእነዚህ ጽሑፎች ውስጥ የጥርጣሬንና ይሆን ይሆናል የሚለውን የአሕዛብ የጥርጥር ፍልስፍና አጥብቆ ይቃወማል። ብዕዕ አውግስጢኖስ እንደሚለው «ይሆን ይሆናል በሚለው ፍልስፍና» ሰው እውነትን ሊያገኝ አይችልም። አውግስጢኖስ በዝርዝር ለመግለጥ ቦታ የሚፈጁ በተለያዩ ርእሶች ብዙ የፍልስፍና ጽሑፎችን ጽፏል።

3.3. የክርስትናን ሃይማኖት በመደገፍ የጻፋቸው

አውግስጢኖስ የክርስትናን ሃይማኖት በመደገፍ 24 ያህል መጻሕፍት ጽፏል፤ እነዚህንም የጻፈው አይሁድንና አረማውያንን

በመቃወም ነው። ከእነዚህም ውስጥ በጣም የሚታወቀው «የእግዚአብሔር ከተማ» (The City of God) የሚባለው ነው። የክርስትናን ሃይማኖት በመደገፍ ከተጻፉት ብዙ መጻሕፍት ይህ እጅግ የተሻለና የበለጠ ነው።

3.4. ስለ ነገረ መለኮትና ስለ መናፍቃን የጻፋቸው መጻሕፍት

በዚህ ክፍል ውስጥ ያሉት 1ኛው/ በላቲን De utilitate credendi የሚባል በግኖስቲከኝ ላይ የተጻፈ ጽሑፍ ሲሆን፣ 2ኛው/ De fide et symbolo የሚል ስለ ሐዋርያት እምነት በ393 ዓ. ም. ለጳጳሳት ጉባኤ ያቀረበው የእምነት መግለጫ ነው። 3ኛው/ ደግሞ De haeresibus ad Quodvultdeum የተባለ ከሲሞን ጠንቋዩ ጀምሮ እስከ ፔላግዮስ ድረስ የነበሩትን የ88 መናፍቃንን የክሕደት ትምህርቶች ባጭሩ የሚያትት ነው። 4ኛው/ De vera religione የተሰኘ እውነተኛ ሃይማኖት የሚገኘው ከዓለም-አቀፋዊው ቤተ ክርስቲያን ዘንድ እንጂ ከመናፍቃንና ከተገጣዮች አለመሆኑን ያብራራል።

3.5. ትርጓሜ መጻሕፍት

ሀ/ በአሪት ዘፍጥረት በመጀመሪያዎቹ ሦስት ምእራፎች ላይ የተጻፉ 12 የአድምታ ትርጉም መጻሕፍት፣ ለ/ ስለ መዝሙረ ዳዊት ረጅም ማብራሪያዎች፣ ሐ/ በዮሐንስ ወንጌል ላይ የተነገሩ 124 ንግግሮች፣ መ/ በ1ኛ ዮሐንስ መልእክት ላይ የተጻፉ 10 ንግግሮች፣ ሠ/ በተራራው ስብከት ላይ ሰፊ ማብራሪያ፣ ረ/ የአራቱ ወንጌሎች ንጽጽር (የሚለያዩበትና የሚስማሙበት)፣ ሰ/ የገላትያ መልእክት አንድምታና ሐተታ።

3.6. ስለ ምንኩስና ሕይወትና ስለ ምግባረ ሠናይ

በእነዚህ አርእስቶች ላይ 396 ተግሣጻትና ምክር (ስብከቶች) ተጽፈው ይገኛሉ። እንዲሁም ስለ ሐዋርያት፣ ጸድቃንና ሰማዕታት በተለያዩ ጊዜያት ያደረጋቸው ንግግሮችም ይገኛሉ።

- Acta Conciliorum Oecumenicorum (ACO), I-II.
The Anchor Bible Dictionary, 4 vols, Doubleday, London
The Ante-Nicene Fathers, Edinburgh, ed. by A. C. Coxe, 10 vols., 1884-86
The Nicene and Post Nicene Fathers, First series 14 vols, New York, 1886-94.
The Apocryphal New Testament, tr. by Montague Rhodes James, Oxford, Clarendon Press, 1975.
The Apocryphal New Testament, London, Ludgate Hill, 1820.
 Bratcher, Robert G. A Translator's Guide to The Gospel of Matthew, United Bible Societies, New York, 1981.
 Arbery, A. W. tr., the Koran Interpreted London, 1937.
 ዓሥራት ገብረ ማርያም ትምህርተ መለኮት፣ አዲስ አበባ፣ 1983 ዓ. ም.
 Brenton, Sir Lancelot C. L., ed. and tr., The Septuagint with the Apocrypha: Greek and English, Hendrickson Publishers, 7th printing, USA, 1998.
 Brown, L. W., The Indian Christians of St. Thomas, C. U. P., 1956.
 Browne, L. E., The Eclipse of Christianity in Asia, C.U. P., 1933.
 Budge, Sir E. A. Wallis, A History of Ethiopia, Nubia & Abyssinia, Oosterhout, Netherlands, 1966.
 Burkitt, F. C., The Church and Gnosis, Cambridge, 1932.
Butler's Lives of Saints, 4 vols.
Coptic Encyclopedia, 5 vols.
 Douglas, J. D., edit. The New International Dictionary of the Christian Church, Exeter, The Paternoster Press, 1974
 Eusebius Pamphilus, The Ecclesiastical History, tr. by C. F. Cruse.
 Firth, C. B., An Introduction to Indian Church History, The Wesley Press, Mysore, India, 1960.

- French, R.M., The Eastern Orthodox Church, New York, 1951.
 Daniel, K. N. The South Indian Apostolate of St. Thomas, Serampore Coll., n.d.
 አባ ጎርጎርዮስ የሸዋ ሊቀ ጳጳስ፣ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ በዓለም መድረክ፣ ትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት፣ 1978.
 የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ፣ ትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት፣ አዲስ አበባ፣ 1991.
 ሊ. ሥ. ሀብተ ማርያም ወርቅነህ፣ ጥንታዊ የኢትዮጵያ ትምህርት፣ ብርክት ሰላም ማ. ቤት፣ n.d.
 Hannah, I. C., Christian Monasticism, London, 1925.
 Harnack, Adolf፣ The Mission and Expansion of Christianity, translated & edited by J. Moffat, Harper & Brother, New York, 1961
HarperCollins Bible Dictionary, Harper San Francisco, 1996.
 Harris, W. C., The Highlands of Ethiopia, vol. 3, London, 1844.
 Hefele, Mgr. Karl J. von, Histoire des Conciles, trans. By Charles Joseph Hefele, vol. III, T. & T. Clarke, Edinburgh, 1895.
 Hollenbach, Paul W. "John The Baptist" in The Anchor Bible Dictionary, vol. 3, Doubleday, 1992, p. 898.
 A. Jones and E. Monroe, A History of Ethiopia, Oxford, 1955.
 Josephus, F., Jewish Antiquities, ed. by J. Thackerapy & R. Malcus, Loeb Classical Library, London, 1961.
 Jules Leberton, S.J. & Jacques Zeller, trans. by Ernest Messenger, The History of the Primitive Church, vol. II, London, Burns Oates & Washbourne Ltd., 1944.
 Keay, F. E., A History of the Syrian Church in India, I. S. P. C. K., 1951.
 Kelly, J. N. D., Early Christian Creeds, New York, 1950.
 አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍለ፣ መጽሐፈ ሰዋስው ወገስ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ፣ አርትስቲክ ማተሚያ ቤት፣ አዲስ አበባ፣ 1948 ዓ. ም.
 Kidd, B. J., The Church of Eastern Christendom, Faith Press, 1927.

Konidaris, Jerasimos, General Church History, Athens, 1957.
 Lake, K., ed., The Apostolic Fathers, 2 vols. New York, 1925-30.
 Lietzmann, H., The Beginnings of the Christian Church, tr. B. L. Woolf, New York, 1937.
 ———, The Era of the Church Fathers, tr. B. L. Woolf, New York, 1951. This is in four volumes.
 Bishop Lightfoot, St. Clement of Rome, London, 1877.
 Ludolf, H., Historia Aethiopica, Frankfort, 1681.
 ሉሊ መልአኩ፣ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ፣ ለሦስተኛ ጊዜ ተሸሽሎ የታተመ, 1986.
 ———, የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ, Iris Habib el Masri, The STORY OF THE COPTS, The true story of Christianity in Egypt, Book I & II, the Coptic Bishopric for African affairs, 1956.
 Tadros Y. Malaty, Introduction to the Coptic Orthodox Church, Cairo, n.d.
 Medlycott, A. E., India and the Apostle Thomas, David Nutt, 1905.
 መጽሐፈ ቅዱስ ከቀድሞ አባቶች ሲወርድ ሲዋረድ የመጣው ንባቡና ትርጓሜው፣ ትንሣኤ ማሳተሚያ ድርጅት፣ 1988 ዓ. ም.
 Merivale, Charles, History of the Romans under the Empire, vol. IV, London, 1856
 Mingana, A., The Early Spread of Christianity in India, Manchester Univ., 1926
 Philip, J. M., The Indian Church of St. Thomas, L.M. Press, Nagercoil, 1950.
 Prestige, G. L., Fathers and Heretics, London, 1940.
 Renan, Ernest, Saint Paul, tr. By J. Lockwood, New York 1868.
 Rufinus, Historia Ecclesiastica, Migne PL, vol. XXI, col. 479.
 Samuel, V. C., The Council of Chalcedon Re-examined, The Christian Literature Society, Madras, India, 1977
 Schaff, P., History of the Christian church, vol. I-VIII, Grand Rapids, Michigan, 1968.
 Sergew Hable Sellassie, Ancient and Medieval Ethiopian History

to 1270, Addis Ababa, 1972.
 መጽሐፈ ስንክሳር በግእዝና በአማርኛ ከመስከረም እስከ ነሐሴ፣ ሁለት መጻሕፍት፣ አሳታሚ፣ ትንሣኤ ማሳተሚያ ድርጅት።
 Stefanidis, B., Church History from the Beginning till Today (in Greek), Astir Press, Athens, 2nd edition, 1959.
The new International Dictionary of the Christian Church, edited by J. D. Douglas, Exeter, the Paternoster Press, 1974.
To Serve Thee Is Freedom, Faith and Vocation in Life, Grade 8 Pupil's Manual, AL GEIL Printing House, Cairo, nd.
 ጥዑመ ልሳን ካሣ (ርእሰ ደብር)፣ ያፊድና ዜማው፣ ትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት፣ አዲስ አበባ፣ 1981 ዓ. ም.
 Ullendorff, E., Ethiopia and the Bible, London, Oxford University Press, 1968.
 ———, "Hebraic-Jewish Elements in Abyssinian Church", JSS 1(1956).
 UNGER'S Bible Dictionary, Chicago, Moody Press, 1983.
 Vööbus, A., Die Sperum eines alterem aethiopischem Evangelientextes in Liecht der literarischen Monumente
 Vasiliev, A. A., History of the Byzantine Empire, vols. I-II, Madison, University of Wisconsin Press, 1958.
 Walker, W., A History of the Christian Church, Charles Scribner's Sons, New York, 1959.
 «ወንጌል ቅዱስ ዘእግዚእነ ወመድኃኒነ ኢየሱስ ክርስቶስ», የአንድምታ ትርጉም፣ 2ኛ ጎትመት፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት፣ 1959 ዓ. ም.
 ሃይማኖተ አበው፣ 3ኛ ዕትም፣ ትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት፣ አዲስ አበባ፣ 1986 (E. C)